NARMADA

PU[illegible]KUTSEEYAM.

P. L. Narasimha Rau,

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

[అయిదంకముల నాటకము.]

ప్రచండ చాణిక్యము; సారంగధర చరిత్రము
మొదలగు నాటకములు రచించిన,

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారిచే

రచియింపఁబడి,

తెనాలి

శ్రీ సౌదామినీ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడి
ప్రకటింపఁబడియె.

1909

 మూడవకూర్పు 1000 ప్రతులు.

వెల 0—12—0

పీఠిక.

ఇది నాప్రథమనాటకము. షట్చక్రవర్తులలో నొకఁడని ప్రసిద్ధిఁ గాంచిన పురుకుత్సునిగూర్చి శ్రవ్యప్రబంధము లేదనియెంచి దీనిని వ్రాసితిని. ఆ న 1900 సం॥ యేప్రియల్ 27 తేదిని మొదలుపెట్టి ఆన 1900 సం॥ మెయి 26 తేదిని దీనిని ముగించితిని.

ఆంధ్రభాగవతమునఁ బురుకుత్సచక్రవర్తినిగూర్చి రెండుపంక్తుల కంటె హెచ్చుగ వ్రాయఁబడి యుండకపోవుటఁబట్టి కొంతకథను గల్పింపవలసివచ్చెను. పండితులు గుణమునుగ్రహించి దోషముల నాకుదయతోఁ దెలియఁజేసినచో సవరించుకొందును.

కొన్నిసంవత్సరములక్రిందటనే గ్రంథప్రతులన్నియు విక్రయమై పోవుటఁబట్టి మహారాజరాజశ్రీ శ్రీపీఠికాపుర సంస్థానాధిపతులగు శ్రీశ్రీ రాజారావువేంకటకుమారమహీపతిసూర్యారావుబహద్దరువారుదయాపూర్వకముగ నొసర్చిన ద్రవ్యసాహాయ్యముచే దీనిని దిరిగి ముద్రింపించితిని. లోకోపకారధురీణులగు వీరికిఁ బరమేశ్వరుఁడు సర్వసౌఖ్యముల నిత్యాధికముగనిచ్చి రక్షించుగాక. ఈనడుమను వీరియాస్థానమున జరిగిన వీణాగానవినోదమున నేనొసర్చినపద్యము నిచ్చుటఁ బొందుపఱచితిని.

సీ. స్వజనుల నేరీతిఁ బరిపాలన మొసర్తు
వాశ్రితునెవ్వానినాచరింతు,
వాదాయమునసెంత యర్థ్యాళికిచ్చెద
వెదటుచేసినభృత్యునెదగణింతు,
వవనిపాలురనేదియార్జించినాఁడవు
కవితగానంబు నేకరణివిందు,
వెట్లుగాపృథుసౌఖ్యమీక్షింపఁగానుంటి
వాత్మసంస్తుతులకేమందువయ్య,

గీ. సరిగ ధని సగమ పనినిసరిగగరిమ
మరి మరిగ పాపనినిగని సరిసరియను
వీణ కాని 'మా', వెన్క 'నీ' వీణవగును
మీఁదొ 'నీ', వెన్క 'మా', సూర్యమేదినీశ.

పిఠాపురము.
9-11-09.

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు.

ఈనాటకమున వచ్చుపాత్రలు.

పురుషులు.

పురుకుత్సుఁడు—కథానాయకుఁడు.

విదూషకుఁడు.

చిత్రకేతుఁడు—గంధర్వుఁడు.

అంశుమంతుఁడు—ఉరగలోకరాజుయొక్క ప్రధాని.

విశ్వామిత్రుఁడు—ముని

నారదుఁడు—ముని

ఇంద్రుఁడు.
చంద్రుఁడు.
బృహస్పతి.
సూర్యుఁడు. } దేవతలు.

మందారుఁడు—ఉరగలోకరాజు.

సూత్రధారుఁడు—అంతరనాటకములోనివాఁడు.

స్త్రీలు.

నటి—అంతరనాటకములోనిది.

శచి—ఇంద్రునిభార్య.

సుమతి—పురుకుత్సునిదేవి.

కల్యాణి—సుమతియొక్క చేటి.

నర్మద—కథానాయకురాలు.

నవమాలిక—నర్మదయొక్క చేటిక.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

నాంది

ఉ. అందఁగరాని సీమలకు ♦ నందఁగఁజేసి ఘటింపరాని గీ
తిం దనరారు కార్యముల ♦ దిత్వరితంబుగ సంఘటించి ర
క్తిం దెరపైని బొమ్మలట్లు ♦ తేతెయితక్కలనాడఁజేసి స్వ
చ్ఛందముగాఁగ జీవతతి ♦ సాకెను లోకవిభుం దలంచెదన్.

సూ—(ప్రవేశించి) పారిపార్శ్వకా!

పారి—(ప్రవేశించి) పిలువనక్కఱలేదు. కాని నృత్యకై మనకేర్పఱుపఁబడిన తెలుగు తెయితక్కలు మనకు నీనృత్యయందుగూడఁ దప్పవా యేమి?

సూ—(నవ్వుచు) ఇప్పుడాడఁబోవు నర్మదాపురుకుత్సీయనాటకమెవరు రచియించిరో యెఱుగుదువా?

పారి—ఎఱుఁగుదును పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు.

సూ—ఔను ఇదియాతని ప్రథమనాటకము అతఁడేమతమునఁబుట్టెనో యెఱుఁగుదువా?

పారి—ద్వైతమతమునఁగాదా

సూ—ముక్తిదశాసందర్భమునఁ దన్మతసాంప్రదాయము కొంచెము హెచ్చుతగ్గుగ నీవనినట్టిదే కద!

(నేపథ్యమున) ఓహోహో!

పారి—మతసాంప్రదాయములు పూర్ణముగఁ దెలియకముందే మీరుచేసిన సిద్ధాంతమునకు వెనుకనుండి యెవ్వఁడో మహానుభావుఁడా మోదమా?

(నేపథ్యమున) ఎవ్వఁడో మహానుభావుఁడీసమయమందే యూర్ధ్వలోకమునుండి యిచ్చటికి విచ్చేసినట్లు తోఁచుచున్నది.

సూ—నాటకమారంభమైనది పాతాళవాసియగు నంశుమంతుఁడు స్వర్గవాసియగు చిత్రకేతునిగూర్చి యిట్లుపలుకుచున్నాఁడు. మనము లోనికిఁ బోవుదము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది ప్రస్తావన.

---

*

శ్రీ.

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

ప్రథమాంకము.

రంగము — విశ్వామిత్రాశ్రమపరిసరారణ్యభూమి.

[ఊర్ధ్వలోకమునుండి చిత్రకేతుఁడును, నరకలోకమునుండి యంశుమంతుఁడు నేక కాలమున చెఱియొకవైపునకుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

అంశు — ఓ చెలీ! ఎవ్వఁడో మహానుభావుఁ [illegible] యూర్ధ్వలోకమునుండి యిచ్చటికి విచ్చేసినట్లు తోఁచుచున్నది.

గీ. ఉరగదేవలోకంబుల ♦ నుండి యొకట
దిగితి మిచ్చట వేర్వేఱు ♦ దిక్కులందు
ప్రాగ్గిరి శశి, ప్రతీచిని ♦ భాస్కరుండుఁ
బూర్ణిమాసంధ్య నొకసారి ♦ పొలుచునటుల.

ఆతని సమీపించి యెవ్వరో తెలిసికొనెదను.

(సమీపించి) నమస్కారము మహానుభావా!

చిత్ర — మహనీయా! అనేకనమస్కారములు.

గీ. ఎవరు మీరని యడుగంగ ♦ నితని జిహ్వా
సంభ్రమము నొంద మనసు త ♦ త్సంభ్రమంబు
బాపలేదయ్యెఁ గల్లంబు ♦ బలిమిచేస
వారుబట్టిన దాఁటున ♦ శ్వంబుకరణి.

అంశు—నే నురగలోకవాసుఁడను, అంశుమంతుం డనువాఁడను, భూలోకమందలిచిత్రములను జూడ వచ్చినాఁడను. తా మెవ్వరో సెల విచ్చెదరా?

చిత్ర—నే నింద్రలోకమున నుండువాఁడను. ఇంద్రునియానతిపైని తఱుచుభూలోకమునకు వచ్చి యిచ్చటివి శేషము లాతనికి విన్నవించుచుందును. చిత్రకేతుఁ డని నన్నుఁ బిలుతురు.

అంశు—ఆహా! చిత్రదర్శనార్థమై వచ్చిననాకు చిత్రకేతుదర్శనమే ప్రథమమం దయ్యెఁగదా! ఇఁక ముందు చిత్రమున కేమికొదువ? అయ్యా! మనయాకస్మికసఖ్య మత్యంతసౌఖ్య ప్రద మగుఁగాక.

చిత్ర—మిత్రమా! చింతనాపూర్వమైన సుఖముకంటె ఆకస్మికసుఖమే వేయిమడుంగు లధికమునుమా!

అంశు—సందేహ మేమి మిత్రమా! ఇంద్రునకు క్షేమమే కదా.

చిత్ర—వయస్యా! ఏల యిట్లడుగుచుంటివి!

గీ. మూఁడులోకంబు లేలుచుఁ ♦ పూర్ణభోగి
కేల యక్షేమములు గల్గు ♦ బేలసఖుఁడ!
సుధకు నాకరమైనట్టి ♦ విధున కేల
చల్లఁదనమున కొకలోటు ♦ సంభవించు?

అంశు—మిత్రమా! అది సరి కాదు. త్రిలోకరాజ్యభారనిర్వహణశీలుఁడని చెప్పితివికదా.

గీ. కార్యపూర్వాపరుఁ డగువాఁడు ♦ గాసిఁ జెందుఁ
గార్యభారంబు లేకున్నఁ ♦ గడు సుఖించుఁ
జలను బసుపున్నవాఁడు భా ♦ ధను వహించు
లేనివానిసి నిదురను ♦ మేను మఱచు.

మూఁరాజుగారు నేఁడొక కార్యభారంబునఁ జింతాక్రాంతులైయున్నారు.

చిత్ర—అట్టికార్య మేదైయుండు నని నే నడిగిన మన్నింతురుగాక.

అంశు—అయ్యా! మఱి యేమియు విశేషము లేదు.

గీ. పసిమిమిసమిసకలక్రొత్త ♦ వయసు సొసఁగు
సుతకు నర్మద కనుకూల ♦ పతిని గూర్చు
వంతచే నున్నవాఁ డాఁడు ♦ బడుచుఁ గాంచు
వారి కందఱి కది తల ♦ వ్రాఁత కావె?

చిత్ర—కర్ణములకు భూషణములుగ మీనర్మదాసౌందర్యకథన మెన్ని మాఱులో వినియున్నాను.

ఆ. వె. అట్టిదాని నీయ ♦ నగుఁ జక్రవర్తికి
ఘనున కీయరాదు ♦ సురల కొసఁగ
కంబుజాక్షునకునె ♦ యచ్ఛసాలగ్రామ
మాల భక్తుఁ డిచ్చు ♦ మాడ్కిఁ గాఁగ.

అంశు—ఓహో మిత్రమా! చక్రవర్తి యని బాగుగ జ్ఞాపకము చేసితివి! ఈమహీకాంతను తనభుజపీఠిని లాలించునతఁ డిప్పుడు పురుకుత్సుఁ డేకదా! ఆతఁడుమహాభాగ్యసంపన్నుఁడును, విశేష శేముషీసనాథుండును, సర్వలక్షణసంపూర్ణుఁడును, కాంతాజననవీనకుసుమసాయకుండు నని శ్రవణానందకరముగ విన్నవాఁడనే కాని నేత్రసాఫల్యముగఁ జూచియుండ లేదు. మిత్రమా! మీ రెప్పుడైన నాతనిఁ జూచితిరా?

చిత్ర—చూచుటయే కాదు. చూచి యపరిమితానందమును గూడఁ బొందితిని. కొన్ని దినములక్రిందట నొకనాఁడు,

గీ. వేఁట నొకఁ డిరు చేతుల ♦ నీటెగవను
బట్టి కరిరాజసంఘంబు ♦ భంగపఱిచె
బాలభానుండు దనకిర ♦ ణాళిచేత
నంధకారంబు సమయించు ♦ నట్లుగాఁగ.

(అంత తెరలోఁ బెద్దకలకలము)

గీ. భవ్యతేజస్కుఁ డీచక్ర ◆ వర్తిఁ గాంచి
యాటవికజంతువులు చేష్ట ◆ లణఁగి సొలసె
పక్షిరాజేంద్రు నీక్షించి ◆ పడగ లవని
వ్రాల్చి నిశ్చేష్టతను బొందు ◆ పాములెల్ల.

అంశు—ఓహో! ఏమి నాయదృష్టము! మిత్రమా! ఆమహాచక్రవర్తి వేఁటమార్గమున నియ్యెడకే వచ్చునట్లు తోఁచుచున్నది.

గీ. ఆతనిని నేను దర్శింప ◆ యత్నపడఁగ
నాకడ కతండె వచ్చుచుం ◆ డఁగఁ బోలు
ఫలము గ్రహియింపఁ జూతాగ్ర ◆ భాగ మెక్క
నుండఁ దటుకునఁ జేబడు ◆ పండురీతి.

చిత్ర—మిత్రమా! అట్లె సూనుము! అట్టి యపూర్వదర్శనమువలన యథార్థముగ సఫలుఁడ వైతివి కదా.

గీ. వెడదయురమున గిరజాలు ◆ వ్రేల సూక్ష్మ
మధ్యుఁడై వచ్చు నల్లదె! ◆ మందసఖుఁడు
వెంటరా, నక్కపోతుతో ◆ వెంటనంటి
రాఁగ విహరించు కేసరి ◆ రాజుపోల్కి.

అంశు—ఈమహారాజు నే నెన్నఁడును జూచియుండకపోయినను నీ నిమిష మందీతని దూరమునుండి చూచినంతమాత్రముననే చెప్ప నలవికానియనురాగమును, బంధుప్రేమయు నీతనియందు నాకేమో యకారణముగఁ గలుగుచున్నది.

చిత్ర—సఖుఁడా! అట్టివికార మందఱకును సహజమేసుమా!

గీ. పుణ్యసంబంధములు రాక ◆ మునుపె వాని
భావిఫలములు కించిత్తు ◆ పరిభవించు

వర్ష రహిత మైనను మృగ • శీర్షయుక్తి
వసుధ కిసుమంత యుపశాంతి • వచ్చుఁ గాదె.

కాశ్యప మిత్రమా! నీయీమనస్స్థితినిఁబట్టి చూడఁగ మీనర్మదకీ తఁడు పతి కాఁగలఁ డని తోఁచుచున్నదిసుమా!

అంశు—నీయూహ యారాజరాజుగూడ స్థిరపఱుపవలెనుగదా. మిత్రమా! తిరస్కరిణిచేఁ బ్రచ్ఛన్నులమై యిక్కడనే యుండి వీరిసంభాషణము విందము.

చిత్ర—అట్లే.

(అంతట రాజును విదూషకుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు)

విదూ—నిన్నటిరో వధింపఁదగినభక్ష్యమృగములను దినలేక గ్రుడ్లు మిటకరించుకొని యటునిటు జూచువానివలె నామ్మపిలిభీతిచే నిశ్చేష్టతను బొంది పాదాక్రాంతము లైనవేఁటజంతువులను జంపలేకపోయితివి!

పురు—(నవ్వుచు) ఆహా! విప్రవర్యా! శూరధర్మము నెంతబాగుగ వెల్లడించితివి! గర్వాత్ములకు గాక సవినయులకు శిక్ష యేల?

అంశు—ఈచక్రవర్తి మృదుమధురగంభీరభాషణములు నామనస్సునకు సంగీతమువలె నాహ్లాదమును గలుగఁజేయుచున్నవి.

విదూ—ఎట్టిదైన మిత్రమా! అందఱును బైరాగులైన నూరఁబూలదండ లమ్ముకొనువానికావడిమోఁత యెంతసార్థకమో నీధనుర్భారమును నాకఱ్ఱమోఁతయు నంతసార్థకమేకదా?

అంశు—మిత్రమా! ఇంతదివ్యమంగళవిగ్రహమును నేను చూచియుండను. ఇతఁ డల్లుఁడుకాఁగలమహాభాగ్య మురగలోకాధిపతి కెన్నఁడగునోకదా.

పురు—మిత్రమా! ఇంతకుముందు మనము సంచరించినయరణ్యభాగముకంటె నీయరణ్యభాగము విలక్షణముగ నున్నది.

సీ. ఫలభారమునఁ జెట్లు ♦ వంగెను పక్వత,
త్త్వజ్ఞానమునను వి ♦ ద్వాంసులట్లు
కొండనేత్రమ్ముల ♦ నుండి నీరము పారు,
సరసులకరుణారస ♦ సమ్మ్రభంగి
నళినీతయుతతరు ♦ లలరుల రాల్చున,
లరుటంజలులు సూత్ర ♦ ధరులవలెను
వివిధపక్షులకల ♦ రవము లేకంబయి,
భాసిల్లు బలుమేజు ♦ వాణివలెను

గీ. పచ్చికజయస్లు, కొలఁ ♦ కులు, భర్మలతలు,
జాజిమంకెనలపొదలు ♦ సరసవస్తు
లగతి భాసిల్లు పసపుహా ♦ లక్ష్మిమెడను
మంజుతమపంచరత్నాల ♦ మాలలీల.

ఓహో! మిత్రమా! నీమనస్సున కీవనశోభ యెక్కకున్నదికాఁ
బోలు నేమి?

గీ. సరసుమది కెక్కు వరవస్తు ♦ సారశోభ
మూఢుమది కెక్కునే? గాజు ♦ బుద్దిలోనఁ
బ్రతిఫలించెడుదీపిక ♦ వట్టిబొమ్మ
రాతిలోపల నేరీతిఁ ♦ బ్రతిఫలించు?

విదూ—నాతో మాట లాడకుము. నాకు విరహబాధ భరింపశక్యము
గాకుండ నున్నది.

పురు—రసహీనుఁడ వని యాక్షేపించితి ననియా! విరహభారవహుఁడ
నైతి నని చెప్పుచు రసజ్ఞతను కొనితెచ్చుకొనుచున్నావు?

గీ. వస్తుసుగుణగ్రహణశక్తి ♦ భవముతోడఁ
బుట్టవలెఁ గాక కొనితెచ్చి ♦ పెట్టఁ గలమె?

సహజమాధుర్యకవితాప్ర ♦ శస్త్రధార
సలవరచుకొన్న నేరీతి ♦ నందవచ్చు?

అయినను మిత్రమా! నీవిరహబాధకు కారణమేమొ చెప్పుము.

విదూ—ఈయాకాశమే కారణము.

పురు—తెలివితేటలందు నీకు కనిష్ఠసోదరు లైనయాపక్షులు నిన్ను విడిచి యాకసమున నెగురుచుండ వానిని జూచుటచేతనా నీ కీవిరహబాధ తటస్థమైనది?

విదూ—అట్లుకాదు. గాఢాంధకారబంధురం బైనయామనస్సునందలి రహస్యము పిల్లికన్నులవాఁడు గ్రహించవలెఁ గాని నీవలన నేమగును?

పురు—ఆరహస్య మేదియో శీఘ్రముగఁ జెప్పుము.

విదూ—ఆకాశముఁ జూచినంతమాత్రమున విరహ మొదలుకు కలిగిన దనఁగా నూది మోపనెడము లేకుండ మసూచిమచ్చలచే నిండిన నాప్రియురాలిమోము నీచుక్కలచేనిండినయాకాశము నాకు జ్ఞాపకము చేయుచున్నది.

పురు—(నవ్వుచు) ఆహా! ఏమి నీయదృష్టము!

విదూ—ఇంకను వినుము. ఆకాశమునందుఁ బ్రకాశించెడునీచంద్రుఁడు నాప్రియురాలిమోమునందలి యొంటికంటిని స్మరింపఁజేయుచున్నాఁడు.

పురు—నక్షత్రాగమమును, చంద్రుని నెంతబాగుగ వర్ణించితివి! చాలు. అదిగో! చూడు మాదిక్కున కొండకాలువయొక్క తూరుపుగట్టున పుష్పించియున్న యశోకవృక్షముక్రీనీడనుగాఁబోలు నేదియో యొకమృగము నీరు ద్రావుచున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. బాగుగఁ బరిశీలించుము.

విదూ—చిత్తము (ఆదిక్కునకుఁ జూచుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—సీ. వరధనుఃపాణి యగుచు ర ♦ వలతురాయి
దాల్చి సఖుతోడ నీరాజు ♦ వొల్చుచుండ
వీఁక భృంగితోఁ గూడుచి ♦ నాకపాణి
యైనచంద్రార్ధశేఖరు ♦ ననువు మెఱసి.

అంశు—ఆ. అట్టిశంకరునకు ♦ నర్ధాంగలక్ష్మిగాఁ
దుర్గ యయినరీతి ♦ దురితదూరుఁ
డితని కురగరాజ ♦ సుత దేవి యగునట్లు
హితులు మన లనుగ్ర ♦ హింత్రుగాక!

చిత్ర—హోమధూమవాసన కొట్టుచున్నది సమీపారణ్యభాగము మున్యాశ్రమ మైయుండనుకదా!

అంశు—అయినఁ బ్రమాద మేమి?

విదూ—నీవుచెప్పిన పుష్పించినయశోకవృక్ష మిప్పటికి నాకంటఁ బడినది.

పురు—ఇఁకను బాగుగఁ బరిశీలించుము.

విదూ—మిత్రమా! జంతు వని బ్రమసి పిలువఁగదా! సన్నముననఁ బూయు టచేతఁ దెల్లఁబడినకుండ పై మునిబాలురు పెట్టి యీయశోకవృక్షమునకు దృష్టిదోషము తగులకుండ నెవ్వరో దానిమొదట నుంచినదృష్టిపిడతసుమా!

చిత్ర—నీకంటె దృష్టిపిడత మఱెవరు?

పురు—సీ. పచ్చనిశరీరమున జిగ్గు ♦ మచ్చ లొలయఁ
గంధరము సాఁచి తినముందు ♦ కాలుమోపి
చెవుల వెనుకకు నిక్కించి ♦ చెలఁగి నీరుఁ
ద్రావుచున్నది చింకనై ♦ తవరవచ్చు.

అయినను మిత్రమా! దానిపార్శ్వభాగమునూత్రము కొంచెము కనఁబడుచున్నది. నీవుకూడ జాగరూకతతోఁ గనిపెట్టుము.

విదూ—ఇఁక కనిపెట్ట నవసరము లేదు. అదిగో! ప్రేలరియొక్క నాలుక వలె బారెడుతోఁక కూడ నాడించుచున్నది.

పురు—తల మిక్కిలి చిన్నదిగను, తోఁక మిక్కిలి పొట్టిదిగను, కనఁబడుచున్నది. చిఱుతపులి కాదని తోఁచుచున్నది.

విదూ—ఆలాగున నూహింప వీలు లేదు. బుద్ధిహీనమైన చిఱుతపులికి తల చిన్నదిగనే యుండును. శూరుఁ డెవ్వఁడైన తోఁక నట్లే యుండవచ్చును. ఈవిధముపేటు బుద్ధినికషయూచనవలె శూన్యమును, మీఁదిమిక్కిలి లజ్జాకరము నైనదికావున మిత్రమా! శీఘ్రముగా బాణమును సంధించి టంగున రాతితో గొబ్బునఁ బచ్చి నూరుగొట్టునట్లు దానితలఁ గొట్టుము.

పురు—ఇదిగో! బాణము సంధించితిని. (కొంచెము సేపూరకుండి) మిత్రమా! ఎందుచేతనోకాని మనస్సు మిక్కిలి కలతనొందినదిసుమా!

గీ. తోఁచ కొక్కపరి దిగులు దోఁ ♦ చుచును మఱియు
కప్పును కుమికలంబడును ధై ♦ ర్యంబు దక్కి
దైన్య మూఁదగ నొకసారి ♦ ధాటి లేచుఁ
బైకి నుబ్బుచుండుమనసు బక ♦ వానిఁ బోలె.

విదూ—నే నిప్పుడు బాగుగఁ బరీక్షించితిని. చిఱుతపులియే గాని వేఱొండుగాదు. తల్లక్రిందను కన్నులు చేరి చెట్టును పాడుచేసినట్లు లేనిపోనిసందేహములు మనస్సును పాడుచేయును.

పురు—మిత్రమా! నాయెడమకన్నదురుచున్నది. ఏమికీడు తటస్థపడునో కదా.

విదూ—శకునములు, స్వప్నములు మనోదౌర్బల్యముగలవారిని బాధించవలసినవి కదా.

పురు—నిశ్చయముగా నాకును చిఱుతపులివలెనే కనఁబడుచున్నది. ఇదిగో బాణమును వదలెదను.

(అని కొంత సేపూరకుండి)

గీ. వేట వేడుక బాణంబు ♦ వెడల మీట
నుండి వెనుకకు మరి లాగు ♦ చూడుమయ్య!
గాలి మైకిచ్చుకొనుచున్న ♦ గాలిపడగ
లాగి విగబట్టు సూత్రంబు ♦ లాగు సఖుఁడ!

విదూ—సంధించిన బాణము నుపసంహరించుట యిక్ష్వాకువంశము వారి మర్యాద కాదు సుమా!

పురు—(కోపముతో) ఏమీ! ఇదిగో బాణమును వదలినాఁడను. (బాణమును విడుచుచున్నాఁడు)

(అంతలో తెరలో) హాహా! విశ్వామిత్రమహర్షి వారి పుత్త్రాశ్రమమున [illegible] నెవఁడో చంపెనయ్యో! ఈ వార్త మహర్షి విన్నచో నేమి కోపించునో!

([illegible])

గీ. ఎవఁడవురి! నీవు [illegible] ♦ యీ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]
కులుకుచును ముద్దు లొలికెడు ♦ చిలుకతలను
[illegible] ♦ [illegible].

పురు— | (నలుదిక్కులు చూచికొని భయముచే వడఁకుచున్నారు)
విదూ— |

చిత్ర—ఇది విశ్వామిత్రుని పుత్త్రాశ్రమము. ఆ తపస్విని విశ్వామిత్రుని [illegible]. అదిగో! అతఁ డుగ్రుఁడై వచ్చుచున్నాఁడు.

గీ. కనుల నిప్పులురాల [illegible] ♦ [illegible]
విడుచు ఘుమఘుమలాడుచు ♦ ముడుచుమోము
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible].

అంశు—వర్షాకాలప్రమేఘము సున్నప్పినే గురియును గదా.

చిత్ర—పిడుగునుగూడఁ బడవైచుట కలదు. ఇతఁడు సహజరాజసుఁడు.

గీ. జన్మరాజసు లచ్ఛ్ర ♦ శస్త్రసత్వ
మెన్న తపములఁ జేసిన ♦ నేసయు కొటులు?
మధుపునం డిరువదియొక్క ♦ మాఱు భావ
నలను జేసిన హేంగిం ♦ జలనుబాలి.

(తెరలో)

గీ. గాఢనాదమున్మృగనుతేష ♦ కరిత శక్తి
కస్ను గాననిమసమునఁ ♦ నెప్పకేసఁడు
కుసుమసుమసుమారమునఁదీని ♦ ససయుడఁచె
నతఁ డిష్టోత్రకగతుఁ దును ♦ నగసుధాత!

పురు—శివశివా!
చిత్ర—హరిహరి!
అంశు—హరిహరా!
విదూ—శివశివా!

(అందఱుఁనొక్కసారి యనుచున్నారు.)

పురు—గీ. చిఱుతప్రాయని దుప్పిని ♦ జంపినాఁడ
మునిమృగంబయ్యె నది; యేది ♦ భూమిప్రఖ్యాత
బసినకోయ్యను జుట్టిన ♦ పాముటంచు
బ్రమసి నిర్భాగ్యతనుకట్టి ♦ నైచిరి నది
లింగమునఁ బెట్టిపూలవరా ♦ లికయ యయ్యె.

ఓ హాలాగాఢనాదన! క్షమించ లేకపోయితివికదా!

చిత్ర—ఆహా! మహారాజుగారుముని మృగమయ్యెనని చెప్పినమాటలు యాదృచ్ఛికముగఁ బలుకఁబడిన నైనను మహాచక్రవర్తిమొదల నిర్దాక్షిణ్యమును గనఁబఱచినయీతనియెడల యథార్థములగుచున్నవిసుమా!

(అంతట విశ్వామిత్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

విశ్వా—గీ. సహజనిర్దోష మది ముని ♦ సంగతిని మ
లింతనిర్దోష మద్దాని ♦ హాంత! గూర్చి
తౌర! స్ఫటికము మఱి దేవ ♦ తార్చనంపు
పెట్టెలోనిది పగులంగఁ ♦ గొట్టినటులు.

ఛీ! నీమోముచూడరాదు. (అని వెనుకకుఁ బోవ యత్నించుచున్నాఁడు.

పురు—(అంతలో పురుకుత్సుఁ డతనిపాదములమీఁదఁ బడుచున్నాఁడు)
మహానుభావా! క్షమింపుము.

విశ్వా—లెమ్ము లెమ్ము.

విదూ—ఁఁబ్రాహ్మణోత్తమా దండముతో సరి, యస్మదిష్టులోమునికులతిలకా!
ఈచక్రవర్తిని క్షమించవలయును.

విశ్వా—(తనలో) ఓహో! పురుకుత్సుఁడా యితఁడు?

పురు—గీ. ఆశ్రమాక్షత యొక్కటి ♦ యుపల దుప్పి
పురుగ నెమ్మిట మఱి యొంటు ♦ మునులు మిమ్ము
జూడ నజ్ఞతాదోషము ♦ క్ష్వేడసున్నె?
బాలతరశిరాకను మంచు ♦ బాయునటులు.

విశ్వా—(తనలో) విశ్వామిత్రుఁడనైన నాకును చక్రవర్తినైన యీపురుకు
త్సునకును సమానప్రమాదములే తటస్థించినవి కదా.

గీ. మునులమ్మ మాంచు నెఱుఁగక, ప్రలియుటంచు
తీవ్రనారాచహతి వీఁడు ♦ ద్రెళ్లఁ జేసెఁ
జక్రవర్తిగ నెఱుఁగక ♦ జకఁ డటంచుఁ
దీవ్రశాపాశుగమునఁ బెం ♦ త్రిప్పిని యితని.

(ప్రకాశముగా) రాజా! భయపడకుము.

అంశు—శీఘ్రకోపికి పశ్చాత్తాపప్రారబ్ధ మెన్నఁడు నున్నదే కదా.

పురు—ఓమహర్షి చంద్రమా!

గీ. చక్రవర్తిని మునులయా ♦ శ్రమములందుఁ
నీవుబోరయుకయుండ ర ♦ క్షించుభార
మీతలనె యున్నచో మేర ♦ నెఱిఁగిమీరుఁ
గలనె? తనసొమ్ము తాను దొం ♦ గిలుట యెటులు?

అయినను, ఓమునిశార్దూలమా!

గీ. ఏను రాజను; మీరు మ ♦ హానుభావు
లరు; ప్రమాదము నాది; యా ♦ వంతలోటు
మీకు; కొండంత శాపము ♦ నా కిడితిరి;
శత్రుఁ డొకనాఁక గిరిశిఖ ♦ నలుపుకరణి.

విదూ—మహర్షి చంద్రమా! మాంధాతయొక్క పుత్త్రు నితని కటాక్షింపుము.

విశ్వా—(తనలో) నాకు మిక్కిలి ప్రేమాస్పదుఁడైనమాంధాతకు కొడుకనికూడ జ్ఞాపకము రాకుండుటచే మఱింత చింతగ నున్నది.

విదూ—(తనలో) లింగముమ్రింగినపూజారివలె నీముని మాట్లాడఁ డేమి?

విశ్వా—భయపడకుము వత్సా! ఊఱడిల్లుము.

పురు—భయపడకు మని సెలవిచ్చితిరి గాన మనవిఁ జేసెదను.

గీ. నీదుకోపాగ్నిఁ గలిగిన ♦ నాదునెడుపు
చిచ్చు లిరిగి నీలోనికిఁ ♦ దెచ్చుకొనుము
ధాత్రిబాధించుమిత్త్రోగ్ని ♦ తగ్రపఱచి
తిరిగి మిత్త్రునిఁ జేసిన ♦ కరణి గాఁగ.

విశ్వా—నీవు వదలినబాణమును నీవు వెనుక కాకర్షింపలేనట్లు నేనును నాశాపమును మఱలింపలేను. కాన సత్యలోకగతి స్వల్పకాలమైనను దప్పదు.

పురు—తప్పదా! మునికులసార్వభౌమా!

గీ. బ్రహ్మసృష్టించునిత్వకు ♦ పాశజాలకు
సుకలోకమె గతి యింత ♦ పలుకు నీవు
భద్ర! తపస్వినికీవు ♦ బ్రహ్మవిగాదు
నాకభోగకగతినిచ్చి ♦ నాపఁగాదె.

అంశు—మహాను! రాజా! బాగుగ సెలవిచ్చితివి.

చిత్ర—సెలవిచ్చిన బాగుగనే యున్నను.

విదూ—మహర్షి శేఖరా! శాపమునకు గమ్యమైనను సెలవిమ్ము.

పురు—మిత్రమా! గమ్యపుఁబోవలనిచేమి?

గీ. ద్వ్యాముకీ కులజుఁడనగు నాకు ♦ ఘోరగతి రాక
ఘటిలెగా నేమి వేయేండ్లు ♦ గాఁగ నేమి
యతి వ్యభిచరించువాఁడైన ♦ నాతఁ డేల
కాల మొందట్లో సను ♦ గమ్ము లేల?

విశ్వా—(తనలో) (మైవద్యముయొక్క కడపటి రెండుపాదములు తిరిగి చదివి) ఆనుసీతనియూంట లాతని శాపముకంటెను నాశాపముకంటెను దీక్ష్ణతరములై మేనకాసంగమమును నాకు జ్ఞాపకము చేయుచు మర్మములు నాటపోవుచున్నవి గదా.

అంశు—ఆహా! రాజేంద్రా! శాపమిచ్చినమునిసింహ మెదురుగ నుండ గగడునుగుఱించి నీ వడుగకపోవుటయేగాక నీప్రియసఖుఁడ డిగిన నెంతనిర్లక్ష్యముగ గమ వవసరము లేదని చెప్పితివి!

చిత్ర—

గీ. సుగతి లేదని యెఱుఁగుసీ ♦ సుస్థిరునకు
సాహసముగాక మఱి యేమి ♦ సఖుఁడ! మాన
మంతమును బొందుగౌరవ ♦ మంతున కిలఁ
బ్రాణమన్నఁ దృణప్రాయ ♦ మానుగాదె!

విశ్వా—(సాలోచనముగా) అధోలోకగతి స్వల్పకాలమైనఁ దప్పదు.
తరువాత స్వర్గలోకమునకుఁ బోయి యక్కడ నింద్రాదిదేవత
ల దర్శించి తిరిగి భూలోకమునకు వచ్చి ప్రాణాధిక యగునీదేవి
వలన సూర్యసమానుఁ డగుపుత్త్రునిఁ గాంచి సుఖింతువు.

విదూ—(తనలో) ఏమి యీద్రావిడ ప్రాణాయామము!

విశ్వా—గీ. నీ వధోగతి నొందుచు ♦ నెమ్మి నిద్రఁ
జూడ పైకేగుచుఁ జాల ♦ సుఖము నిచ్చు
వెనుకకును గొంత పసవెగ్గి ♦ వెడలునరుఁడు
మెట్ల నెక్కుచు ముందుకుఁ ♦ బోవునట్లు.

విదూ—ఆహా! ఇంతఁ గొంత గొప్పైన హేతువును జెప్పినాఁడు! ముందు
గుర్రపుముక్కెరయోగము తప్పనిసరిగాను నీకా శ్రీపాదు విదు
గఁగ్రాలుని నని చెప్పినట్లున్నది.

విశ్వా—రాజా! తడవైన దిఁక మేము పోవలెను.

పుష—(నమస్కరించి)
గీ. ఎనఘకీర్తి నీభువి ♦ నొక్కి నడిచెనొ
వాఁడె మీపాదములమీఁదఁ ♦ బడినవాఁడు
సూర్యసామ్య స్వర్లోకపాలన ♦ సుస్థిరాను
నింద్రుఁ డొసఁగు రాజ్యాన ♦ కౌఁగిలించు.

విశ్వా—నీకు భద్రమగుఁగాక (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

విదూ—మహారాజా! ఒక్క సందేహము గలిగినది ఒక్క భూలోకభా
రమే మీమీఁద నుండఁగా ముల్లోకముల భారముకల యింద్రుని
తోఁ బోల్చుకొంటిరేమి! అధోలోకమునకుఁ బోవుభార మొక
టియుఁ దరువాత స్వర్గలోకమునకుఁ బోవుభార మొకటియుఁ
గలియుటచేత నటు లంటి రని నే ననుకొంటిని. సాలెపురుగు పై
కెగరఁబోయి కాలూఁత జారి గోడమీఁదనుంచి బల్లి క్రిందపడి

నట్లు నీ జీవనమృగమును జంపునాశచే నధోలోకమునకు పాలు గావలసివచ్చెనుగదా.

పురు—ఛీ! మిత్రమా! ఇక్ష్వాకుకులసంభవులను సంధించినబాణ ముపసంహరించుట మర్యాదకాదని హృదయమునాట నీ వనుమాటచేత సందిగ్ధమానసుండ నయ్యును బాణమును వదలితిని. కాని నేను బుద్ధిపూర్వకముగా విడిచియుంటినా!

విదూ—చాలుచాలు! మహారాజా! తనయౌషధములచే బ్రతికినఁ దన ప్రయోజకత్వ మనియుఁ జచ్చిన రోగియొక్క నిర్భాగ్యత యనియుఁ బలుకునట్టి వైద్యునివలె కార్య మనుకూలించిన తనప్రయోజకత్వమును చెడిపోయిన నవకరులయప్రయోజకత్వ మనియు సహజముగ రాజు లిట్టి యెడల నీతులనే పుట్టెనా! ఇట్టిచీవాట్లు తినుమని బ్రహ్మ నాతలనే వ్రాసెనా?

పురు—(విదూషకుని చేయిఁబట్టుకొని) నీవు నాసఖుఁడవు కాని, సేవకుఁడవు కావుసుమా!

విదూ—ఆహాహా! (అని నవ్వుచున్నాఁడు)

పురు—(నవ్వుచు) అయినను కోపదీపితుఁడైన యామునిసింహము నిటు కాకర్షించుటకు నీవే ప్రథమకారణమవు.

ఆ. నీదుమాట వించు ♦ నేఁ జేయుపనిచేత
నాకు శాప మయ్యె ♦ నీకు లేదు
వటువు గూనెనంచు ♦ వాపోవుకరి మృగ
నాథుబారిఁ బడును ♦ నక్క కేమి?

విదూ—ఆహా! మిత్రమా! నాకు మునివలన శాపము లేదని విచారించుచుంటివా! కొంపఁ గాల్చుటకు కొఱకచ్చునిప్పైన నేమి, పిడకనిప్పైన నేమి. తిట్లు తినుటకు నీవలననైన నేమి, మునివలననైన నేమి. నీవలన నిప్పుడే యాయవశిష్టముగూడఁ దీఱినదికదా.

అంశు—మిత్రమా! రాజుస్వభావమును బరిశీలించితివిక దా!

ఆ. తానుశాపత ప్తుఁ ♦ డైనను చిన్నిపూ
దేనెపలుకుగమిని ♦ దేర్చు సఖుని
పొంతవాని కమృత ♦ పూరాభరస మిచ్చు
గానుగందుఁ జెఱకు ♦ కట్టకరణి.

పురు—నీకు శాపము లేకపోయినదని నావిచారము కాదుసుమా!

ఆ. గొప్పకష్ట మెంతొ ♦ గొప్పవానికిఁగాని
బహుగులకును సంభ ♦ వంబు గాదు
పిడుగు గోపురముసఁ ♦ బడుగాని బాలల
పిచుకగూటబడున ♦ పేర్మిసఖుఁడ!

అంతయె నాయభిప్రాయము. నీ వన్యథా తలఁచితివి.

అంశు—మిత్రమా! నా కొక్క యాలోచనతోఁచుచున్నది. శంఖము నఁ బోసినఁగాని తీర్థము గా,,దనురీతిని నీచెవినిఁ బడినఁగాని యా ది పూజ్యమైనదిగాదుసుమా.

చిత్ర—ఏదియో చెప్పుము.

అంశు—ఏదనఁగా రాజేనో మాటలాడఁదనున్నాను. అదిముందువిం దము.

పురు—గీ. విమలమును బ్రభావంతంబు ♦ విగతదోష
మైననాచిత్తమందు న ♦ వీనముగను
కలుషదుఃఖ మీాపట్లను ♦ గలిగెఁగాదె
పద్మహితునకు రాహుసం ♦ స్పర్శమట్లు.

విదూ—పులుగుల్వ్రాలినగృహమును శీఘ్రముగ విడిచిపెట్టవలసినరీతిని విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చిపోయినయీతావును శీఘ్రముగ విడిచిపె ట్టఁదగును.

పురు—మిత్రమా! ఇంతకంటె నేమియూపద రాఁగలదు?

అంశు—మిత్రమా! నేచెప్పఁబోవున దేదనఁగా నిప్పుడే నరకలోకమున నీరాజును గొనిపోయి నర్మదోద్యానవనమందు చలువరాతిన్నపై నితనిఁబరుండఁబెట్టెదను. నర్మదాపురుకుత్సు లన్యోన్యవీక్షణమున మోహావిష్టులై దంపతు లగుదురు గాక.

చిత్ర—తథాస్తు. అటులైన విశ్వామిత్రునిశాప మిప్పుడే ఫలింపనున్నది కాఁబోలును. మోహనవిద్య నీవు నేర్చినదొకటుఁ బ్రస్తుతావమున నీరాజునకును విదూషకునకును నిద్దుర గల్పించి రాజును మాత్రము తీసికొనిపోదము.

విదూ—ఈశాపమం దెక్కువపటుత్వము కనఁబడదు. మిత్రమా! విశేషదుఃఖకారణమనియును దోఁచుట లేదు.

పురు—ఎందుచేత?

విదూ—అత్యంత సౌందర్యవతి యగుభార్యతోఁ బదునాలుగు సుఖ మనుభవించి యాపిమ్మట తేజఁ డగుకుమారునిఁ గాంచెద నని యీను హాని పలికెనుగదా. ఇవియన్నియు సుఖముఁ గలుఁగుటయే యను చింత చేఁ దపించుచున్ననీ కీశాపము వరమే యయినదో సంతోషించుటకు బదులు సంతపించుచుంటి వేల?

పురు—ఓయి వెట్టివాఁడా!

గీ. నాకథోలోకగతి యుండ ♦ నాదు వేల?
పుత్రు లేల? ధనం బేల? ♦ బొంది యేల?
సద్విలోఁ బడి మునిఁగెడు ♦ నతనిచుట్టు
కెంపు లేల? వజ్రములు మా ♦ క్తికము లేల?

విదూ—రాజా! విచారింపకుము! అదృష్టదేవత గయ్యాళిపెండ్లామువలె నొకప్పు డొకచెంప గట్టిగ ముద్దు పెట్టుకొనును. మఱియొకప్పుడు చెంప విరుగఁ గొట్టును. ముద్దునకుఁ జెంప నిచ్చి దెబ్బకుఁ జెంప నీయకుండఁగలమా! ఈయక పోయిన నష్టమైనను

గొప్పక పూనడు. లెమ్ము రాజాపోవుదము. (అని రాజును లే వదీయుచున్నాడు.)

చిత్ర—మోహనవిద్యను బ్రయోగించితివా?

అంస—ఇదిగో ప్రయోగించితిని.

పురు—(కొంచెముదూరము నడచి) మిత్రమా! నాకుఁ గన్నులు దిరుగుచున్నవి. ఒక్క త్రుటికాల మిచటఁ గూర్చుండెదను.

విదూ—మంచిది (అని యిద్దఱును గూర్చున్నారు.)

పురు—

గీ. పరిసరిగఁదోఁచుతెప్పలఁ ♦ జుక్కలను మాపెఁ
దల మిగుల బరువగు చుంగ ♦ దములు దూలె!
నడుకులేనట్టియూహలు ♦ మదినిఁ గ్రమ్మె
నిదుర వచ్చెడు నని తోఁచు ♦ నేస్తకాఁడ.

విదూ—సరావాసదోషము చేతఁ గాబోలును, నాకు నట్లేయున్నది.

పురు—అట్లైనఁ గొంత సేపు విశ్రమింతము.

విదూ—అవశ్యమట్లే. నీవు గురుకపెట్టెదువు కాన దూరముగఁ బరుండుము. (అని యిద్దఱును నిద్దురపోవుచున్నారు)

చిత్ర—(సారిని సమీపించి) ఉచ్చునఁబడినకొండ్రముచ్చువలె నీబ్రాహ్మణుఁ డొట్లుముడుచుకొని పరుండెనో చూడుము.

అంస—ఓరాజా! క్షమింపుము.

ఆ. హంసతూలతల్ప ♦ మందు నిద్రించు నీ
మొరకు నేల నిద్ర ♦ బుచ్చినాఁడఁ
బాలపాన్పుపైనఁ ♦ బూబోఁడితో నిన్నుఁ
జేర్చి వేగ లోటు ♦ దీర్చుకొందు.

మిత్రమా! ఇఁక రాజు నెత్తికొని యురగలోకమునకుఁ బోవ సెలవిచ్చెదవా? (అని రాజు నెత్తికొనుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—ఆ. భూభరంబుమోయు ♦ పురుకుత్సునీతని
నొక్కచేత నెత్తి ♦ యుంటి వీవు
భూమిమోయు శేషుఁ ♦ బోలుసారఁ గరకం
ణముగఁ జేయుభూత ♦ నాథుకరణి.

ఇప్పుడు నీబాహుబంధమందుఁ జిక్కనయీమహారాజు నర్మదా బాహుబంధమందు ముందు స్థిరముగఁ జిక్కుఁగాఁక.

ఆ. స్నేహబంధమునకు ♦ నేనిప్పు వేత్వేఱు
తుదల మైత్రి మీఁవు ♦ బోదలుబస్వ
తోడఁ గ్రింద కేగఁ ♦ దోడనేపైఁబోదు
నేచి నీరుఁదోడు ♦ నేతమువలె.

విప్రవర్యా! లెమ్ములెమ్ము (అనియిద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

విదూ.—(లేచి)ఓహో! యెవ్వరో పిలుచుచున్న ట్లున్నవారు (కన్నులు నులుపుకొనుచు) రాజా! ఇంటికి పోవుదము లెమ్ము. (కన్నులు తెరచి) ఏమీ! రాజు లేఁడయ్యెను! అయ్యో! యేమైపోయెనో కదా! నేనే యిదివఱకు సజీవుఁడనై యుండఁగ రాజున కేమిభయము కలిగియుండును? వేఁటతోఁగూడ వచ్చినభటులందఱును రాజును లేపి తీసికొనిపోయి యుందురు కాఁబోలును. రాజు నను మఱచి యేగియుండవచ్చును. అయ్యో! ఈ యరణ్యరోదన మెందులకు? ఇంటికిఁ బోయి సావకాశముగ నేణ్చిన మంచిది. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ప్రథమాంకముసంపూర్ణము.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము—ఉరగలోకము నర్మదోద్యానవనము.

[నర్మదయును చేటిక నవమాలికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

(ఒకమూల చలువరాతిన్నెపై పురుకుత్సుఁడు నిద్రించుచున్నాడు.)

(నర్మదయు నవమాలికయుఁ బూలచెట్లకు నీరుఁబోయుచున్నారు.)

నవ—నర్మదా! ఈపూలచెట్లు మిక్కిలి యదృష్టమును చేసికొనినవి సుమా!

నర్మ—ఎందుచేత?

నవ—మహారాజ పుత్త్రికవైన నీవలన సేవఁ గొనుటచేత.

నర్మ—పూలచెట్లు చక్రవర్తి చేతనైనను సేవఁగొనఁదగినవే కదా!

నవ—పుష్పవతి యగుకొమ్మను నీవుమాత్రము సేవ నొందుటకపేక్షించ గూడదు!

నర్మ—నీవు సేవఁజేయుచు నుంటివే కదా!

నవ—నాసేవ కేమిలెమ్ము; నీకుఁ బతిచేయవలసిన సేవమాట జెప్పితిని.

నర్మ—(నవ్వుచు) స్వచ్ఛమై లావణ్యవంతమై యొంటరియై యున్నయీ కుందుమల్లియపూవు నీకంటికి శోభగ నున్నదా? లేక ముండ్లపొద పైఁ బ్రాకినయీచంపకలత శోభావంతముగ నున్నదా?

నవ—ఆహాహా! నర్మదా! విశేషకళావంతుఁడై నీహృదయమును సంపూర్ణముగ రమింపఁజేయఁదగినవాఁడు లభించునెడల వివాహోద్దేశమునే మాని యేకాంతముగనే యుంటివిగదా, స్వచ్ఛమగు నీ కాలము గడుపుచుంటివా!

నర్మ—కానేమి? రమణ, చంద్రునివంటివానికై నిరీక్షించుట యుచితమే కదా!

నవ—నీచంద్రికగారినిమాత్రమువలనవచ్చిన నా చంద్రునిఁజూపనుందునని—

నర్మ—శుక్రకాంతిచేఁ గలుగ భాసింపుమా?

నవ—(నవ్వుచు) లోకలోకములన్నియు లంకెలు సేయాలవే యయిరా!

నర్మ—సఖీ! వారినిగూర్చి యేల నసుగొందువా?

నవ—ఆత్మస్తుతి చేసుకొనుచుంటివా?

నర్మ—నేను బంగారమువంటిదాననైనను మణినే యపేక్షింతును. తృణమువంటిదాననైనను మణినే నాపేక్షింపను. భగవంతుఁడు నాకనులం దుంచినయట్టియున్నతోన్నత స్వభావమును వెల్లడించుచుంటినే కాని వేఱుగాదుసుమా!

నవ—భూలోకమున సుందరరాజేంద్రు లెవరైన నుందురా?

నర్మ—చూచి చెప్పవలసినదికదా!

నవ—భగవంతుఁడనుగ్రహించినయెడల శీఘ్రముగా జూతుమేమొ!

నర్మ—ఆదృష్టినే యుంటచేత నిద్రబోవుచుండఁగ జూతుమేమొ!

నవ—ఆహాహా (అనినవ్వుచు) కలలోనా? నర్మదా! ఈదినము నీమోమొకవిలక్షణకాంతిచే శోభించుచున్నదిసుమా!

నర్మ—నీకన్నులు మాఱియుండవచ్చును.

నవ—అట్లైనచో దృష్టిభేద మన్నివస్తులయందుఁగూడఁ బరిణమించవలసినదికదా—ఒక్కనీమోమునందుమాత్రమే యపూర్వశోభ భాసించుచున్నదిసుమా!

నర్మ—ఎట్లు!

నవ—కంటిని ప్రమాదవశముచే నులుముకొనిన ప్రేలితోఁ జెక్కు నంటుటచేతఁ గాఁబోలును! చెక్కుపై స్వల్ప కాటుక చుక్కయు, చెమటచేఁ గాఁబోలును! కొంచెము జారి యుపపాయమైన బొట్టును సంపెంగపూలగుత్తియొద్ద నుండుటచేఁ బసుపు రాచినట్లు గనఁబడుచున్న నీమోమును, జాజిపూఁబొదరింటఁ దూరుటచే నాలత నీతలపై రాల్చిన కుసుమములనుజూడ నీమో మింతంతనరాని కాంతిచేఁ బ్రకాశించుటయేకాక శీఘ్రముగ నీకు వివాహ మగునని కూడ సూచించుచున్నది.

నర్మ—(సవ్రీడము) ఓసి వెఱ్ఱిదానా అభిమానమువలన నట్టివింతలు నీకు కనఁబడుచున్నవి.

నవ—సఖీ, నర్మదా! ఈవింత చేసె దపటు చూడుము. ఐరావతముపై రత్నఖచితమగుగంధపు టిట్టిస్తరు చలువరాలెన్నపై నేదియో కన్పట్టుచున్నది చూడుము.

నర్మ—నవమాలికా! అపురుసుమా! అది యేదియో చూచి పేగ రమ్ము.

నవ—సఖీ! ఇస్వరమును పోవుదము.

నర్మ—న కేడముతోడ మిక్కిలి యదురుటచే నడువఁ గొంకుచున్నాను. నీవే పొమ్ము.

నవ—(అక్కడికి పోయి యాశ్చర్యముగఁ జూచుచున్నది.)

నర్మ—(తనలో) మహాసుందరపురుషుఁడును, అమూల్యమణిగణ ఖచిత భూషణుండును, మహారాజలక్షణలక్షితుండు నగు నొకమహానుభావుఁడు నిన్నరాత్రి నాకు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి వడఁకెడు నాకరమును దనకరమునఁ బట్టి ‘‘ఈమణికొఱకే సుమా యీలోకమునకు వచ్చితి,, నని చెప్ప తంబురతీఁగ నొకకొస

మీాట ధ్వనియుఁ గంపమును తీఁగయంతయు వ్యాపించునటుల మొదలాపాదమస్తకము ఝల్లుఝల్లుమన నల్లనకన్నులు విచ్చితిని. శుభస్వప్న మైనవెంటనే రానియ్యఁగూడనినిదుర తనయంతఁ దాన మాయ మాయెను. హృదయమా! అట్టిమహాపురుషు నెన్నఁడైనఁజూచి—

నవ—(సంభ్రమముతో వచ్చి) సఖీ! నర్మదా! నర్మదా! సఖీ!

నర్మ—ఏమీా! అంతసంభ్రమమునకుఁ గారణ మేమి!

నవ—ఎండదగిలిన మృగరాజము చలువకొఱకు చెట్టునీడనున్న పాలరాతిపలకపైఁ బరుండి నిదురబోవునట్లెవరో కిరీటాంగదభూషణుఁడగునొకమహాతేజశ్శాలి యాచంద్రకాంతశిలావేదికపైఁ బరుండి నిదురించుచున్నాఁడు.

నర్మ—చాలు !చాలు! సఖీ! నీమాటలను నేను నమ్మను.

నవ—సఖీ!పరిహాసముగాదు.యథార్థమే చెప్పుచుంటినిచూతువుగానిరమ్ము.

నర్మ—(తనలో) దీనివైఖరి చూడఁగ యథార్థము చెప్పుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. అసత్యవార్తనుగురించి సాక్ష్యమిచ్చెడునప్రామాణికుల పరస్పరాసందర్భవాక్యములవలెఁ గాక దీనినోట వెడలు మాటలను కనులసంభ్రమము, చెక్కులవిలక్షణకాంతియు సందర్భముగ స్థిరపఱుచుచున్నవి. కావున,

నవ—సఖీ! యొందులకీయాలోచన? పోయియుండినయెడల నీసరికిఁ జూచి తిరిగి వచ్చియుందుము.

నర్మ—అటులైన పోదము రమ్ము (ఇద్దఱును రాజునొద్దకుఁబోయి నిలువఁబడి యాశ్చర్యముతోఁజూడసాగిరి)

[అంశుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

అంశు—ఆమహారాజుపైఁ బ్రవేశపెట్టినమోహనవిద్య నుపసంహరించుట మఱచియే వెళ్లితిని. ఈసరికి నర్మద యాతనిని చూచినదో

లేదోకదా! (అటునిటు పరిశీలించి) ఆహా మంచిసమయమునకు వచ్చితిని. తిరస్కరిణిచే నిచట ప్రచ్ఛన్నుఁడనై యీచిత్రమును జూచెదను.

గీ. పరమలావణ్యయుతగాత్ర ♦ వల్లియురగ
రాజపుత్త్రిక యీమహా ♦ రాజుదాపుఁ
జేరనది యల్లదేనూన ♦ వారభార
సారమాలతి సురపొన్నఁ ♦ జేరులీల.

నవ—సఖి! నాపలుకులు బూటకము లంటివే.

నర్మ—(నవమాలికయొక్క నోరు మూసి) నిమ్మళముగమాటలాడుము (నిట్టూర్పువిడిచి) ఇష్టమైనను నాకన్నులను నేను నమ్మలేకున్న దానను.

నవ—(నవ్వుచు) నీచేతితో స్పృశించిన యథార్థమని నమ్మెదు వేమో.

నర్మ—(తనలో) నిన్నను స్వప్నావస్థయందుఁ జూచినపురుషుఁడు వీని వలెనున్నాఁడు. ఇదినాకు తిరిగి స్వప్నావస్థయేమో! (ప్రకాశముగా) నవమాలికా! నేను నిదురబోవుచుంటినా! మేల్కొంచియే యుంటినా?

అంశు—ఆహా! మదనవికార మారంభమైనది.

నవ—"నిదురబోవుచుంటినా మేల్కొంచియుంటినా" అనినన్నడుగుచుంటివా! అడిగినవా రెవరో యదిరైన నెఱుగుదువా!

నర్మ—(కోపముతో) ఏమి, అంతపరిహాసము.

నవ—నిదురబోవుచున్నరాజును జూచినమాత్రముననే వానితోనైక్య మగుటచేత నీవును వానివలెనే నిదురబోవుచున్నట్లు భ్రమసితివా!

నర్మ—నీవు నన్ను కలఁత పెట్టుచుంటివిసుమా.

నవ—ఈమహారాజు నిన్నుకలఁతపెట్టుచుండ నన్ను నేద వేల?

నర్మ—(తనలో) హృదయమా! నిదురబోవువాని చూచినంత మాత్ర
మున నే నీవింత యుబ్బుచుంటివే, ఆమహాపురుషుఁడు మేల్కాం
చి యాదరించునా? యైన నీ నెయ్యములు నెరవేఱునుగదా! (ప్రకాశ
ముగా) సఖీ! మనలోకమునందలి పురుషులకంటెను భిన్నలావణ్యమా
హాత్మ్యాతిశయములుకలయీపురుషుఁ డెవ్వఁడై యుండవచ్చును?
నవ—నీచిత్తాకర్షకుఁడు వికసించు నీమనస్సునకు గోచరించుఁగాక.
నర్మ—సఖీ! ఆహా యెట్టి సుందరాంగుఁడు! ఈపురుషరత్నమునుజూచి నేను
మోహాంబుధిలో నామనస్సు ముంచుకొనుచున్నానుగదా!
నవ—(నవ్వుచు) అవిపల్కుచున్న నాచెలువమారునకు తెలుసు.
నర్మ—సఖీ! ఈతని నిక్కడికి యెవరు తీసికొని వచ్చినారో!
నవ—నీమనస్సుదేవత,
అంగు—గీ. నిన్ను వచ్చినవెన్నెల ♦ నిన్ను చేర్చు
నిపుణుఁడు మీరు వెలయుచు ♦ నే సుఖించు
లా నెనఁగుపవిద్యావే ఘనుఁ ♦ డైనదైవ
వరుని గని సంతసంబందు ♦ గుణమణి.
నర్మ—(తనలో) రాజా! నాభాగ్యమిది యెలుమభాగ్యము నాకెవ్వరిచ్చునో కదా
(ప్రకాశముగ) సఖీ! పెనుమోహముచిక్కబోయిన ట్లున్నదిసుమా.
నవ—నిన్ను జూచువఱకు తాలిమిగనన నే యుండును.
అంగు—ఆహా! శాపముచేఁ గలహృదయ భవము నిదురబోవుచున్న
వీని మోహమునం దామె యెట్లుఁ గనిపెట్టెనో. ఆహా! మోహ
ముయొక్కసామర్థ్య మింతం తనరాదుగదా.
ఆ. అతఁడుఖిన్నుఁ డయ్యె ♦ నం చట్టె గనిపెట్టె
వాని పైని రాగ ♦ వశత చేత
నొనర రాగమునకు ♦ నొడలెల్లఁ గన్నులే
నేయుచుండబకములు ♦ వేల్పులీల.

నర్మ—సఖీ! మోహమునందలి యీవిష్ణుశాయిగూడ నొకశృంగారముగ నున్నది.

ఆంశు—ఇది స్వభావమే.

ఆ. విభునిలోటు లెట్టిదైన ♦ వేయి శృంగారంబు
లగుట నిజము సుదతి ♦ యాకేళులును
బలికె లోనగియున్నఁ ♦ బలుగాజకలికితోఁ
జూచు బెట్ట రత్న ♦ శోభ గనదె.

నవ—సఖీ! నీవు పీఠపాదసాన్నిధ్యమందుఁ గూర్చుండుము. గాఢముగ నిద్రబోవుచున్నాఁడు.

నర్మ—నీవుఁ గూర్చుండినచో నేనుగూడఁ గూర్చుండెదను.

నవ—[నవ్వుచు] అలాగా? సరే (అని యిద్దఱు వాని పాదములయొద్దఁ గూర్చుండిరి.)

నర్మ—[తనలో] ఈమహారాజనందనుఁ గూర్చుండి పరమానంద మిప్పుడొందుచుంటినికదా. అతఁడు మేల్కాంచినవెనుక నన్నంగీకరించునో తిరస్కరించునో?

నవ—సఖీ! నీ వేమి యాలోచించుచున్నావు?

నర్మ—నీ వేమో వ్రాయుచున్నట్లున్న దది యేమి?

నవ—మఱేమియు లేదు. నిన్నే వ్రాయుచుంటిని. నీవలన నేర్చినవిద్యయే కదా.

నర్మ—నన్నేల వ్రాయుచుంటివి?

నవ—విశేషమేమియు లేదు. సఖీ! నర్మదా! ఈమహారాజచంద్ర కాంతవేదికపైఁ బరుండి శేషశయనుఁడగు శ్రీమహావిష్ణువువలెఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు. మన యిద్దఱము—

నర్మ—(కోపముతో) ఛీ! యేమనఁబోవుచుంటివి?

నవ—(అక్కడనుండి లేచి యావలకు వచ్చి) నేను భూదేవివలె నుంటి

ననినే ననిపోవుదు ననికదాసీకింతయహంకారముకలిగినది. వరుఁడు నీకింకను లభ్యుఁడు కాకయుండెను; నేననఁదలఁచినమాట నీవుపూర్ణముగ వినకయేపోయితివి. ఎందులకే నీ కింతయసూయ! కానిమ్ము. కైలాసగతుఁ డగుశంకరుని యర్ధాంగలక్ష్మి యగుదుర్గామహాదేవివలె నీ వుంటివన్న నీకు సంతోషమేనా?

అంశు—శబాస్ నవమాలికా?

నర్మ—(దిగుచు) ఛీ! సఖీ? న న్నెత్తిపొడుపుమాటలాడెదవా?

అంశు—

ఆ. అతివలందు బురుషు ♦ లందు హేతువు లేక
యే యసూయఁ జెంది ♦ యెప్పు డులుకు
నాఁడువారిచిత్త ♦ మలరారు గాలియే
లేక కదలురావి ♦ యాకుభంగి.

తడవైన దింక రాజుపైఁ బ్రవేశపెట్టినమోహనవిద్య నుపసంహరించెదను.

నవ—[రాజును సమీపించి తాను వ్రాసినచిత్రపటమును రాజుప్రక్కను పెట్టుచున్నది.]

నర్మ—నాపటము నారాజుప్రక్క నెందుల కుంచితివి?

నవ—నీరాజుకనుకనే యుంచితిని. ప్రక్క నెందుల కుంచితి నని యాక్షేపించుచుంటివా? పోనిమ్ము. భావిపుంభావసూచనగాఁ బైన నే పెట్టెదనులెమ్ము.

[అని నిమ్మళముగాఁ దీసి యతనివక్షముమీఁదఁ బెట్టుచున్నది.]

నర్మ—ఛీ! ఏమిపని జేసితివి! [అనిరాజునొద్దకు పోయి యాపటము నాతనివక్షమునుండి లాగుకొనఁబోవునెపమున నతని బాగుగ స్పృశించుచున్నది. చిత్రఫలక మచ్చటనే పారవేయుచున్నది]

[అంతలో రాజు మేల్కాంచుచున్నాఁడు.]

[అంతట నర్మదానవమాలికలు శీఘ్రముగఁ బరుగెత్తి పూలచెట్లవెనుక దాఁగిరి.]

నవ—ఎంతగడుసుదానవు. రాజును స్పృశించుటకుఁ జిత్రఫలకము దీసికొనువంక దొరకినదా?

నర్మ—(తర్జనితో బెదరించుచున్నది)

పురు—[లేచి కన్నులు మూసికొని] ఓ హేగాధినందనా!

ఆ. వెనుక నిద్ర లేచు ♦ వెంటనే ,,శివశివా,,
యంచుఁ దలఁతు నిప్పు ♦ డంతు ,,గాధి
నందన,, యని చిత్త ♦ మందు ముందుగ నుంచుఁ
బెట్టువానికంటెఁ ♦ దిట్టువాఁడె.

అంశు—ఆ. పరమభాగ్యకలిత ♦ పురుషుల కిలలోనఁ
దిట్టు దీవనగుట ♦ వట్టిమాట
కాదు చేతఁ బరసు ♦ వేది కర్గెడువాని
కవని మట్టి బంగ ♦ రైనరీతి.

నీవు మహాదృష్టవంతుఁడవు రాజా!

పురు—(కన్నులువిచ్చి;)ఏమీ యిష్టసఖుఁడుగూడ లేఁడయ్యె నేమయ్యెనో కదా? (అటునిటు కలయఁ జూచి)-ఈస్థల మంతయునుక్రొత్తగనున్నదే! నే నిదిముం దెన్నఁడును జూచి యుండను. విశ్వామిత్రుని యాశ్రమమున మొదట నిద్రించితిని. ఇచ్చట మేల్కాంచితిని. ఇది యాయాశ్రమము గాదనుట స్పష్టము.

సీ. పెంపుడుపక్షుల ♦ ప్రియవాక్యములె కాని,
కొంటెశిష్యులవేద ♦ ఘోష మిల్ల ?
లలితదోహదవాస ♦ నలు గుభుల్కొను గాని,
హోమాగ్నిపరిమళ ♦ మేమి లేదు

పడంతులు కొప్పున ♦ ముడుచుపుష్పాలె గాని,
పుంజ కుత్తుకములౌ ♦ పూలు కొలంది
వటీసౌభాగ్యతనుకుటీ ♦ రములగిములె గాని,
గూఢసామర్థ్యగర్వ ♦ గుహాలు లేవు.

గీ. గాన పుణ్యాశ్రమం బిది ♦ కాదు నిజము
కనకనారంభ రంభావన ♦ వివర్తితైన
స్త్రీలయుద్యానవన మిది ♦ నేరయుం గాదె
పైటకొంగేదొ కాషాయ ♦ శాటి యేదొ!

నవ—మహానుభావా! బాగుగఁ గనిపెట్టితిరి.

నర్మ—సఖీ! ఆపురుషుఁ డింతసంభ్రమముఁ బడుచుండె నేమి చెప్పుదమూ! ఇప్పటివఱకు కామమహానుభావుని చర్య యగ్రాహ్యమై యున్నది.
(తనలో) హృదయమా! ధైర్యము వలంబించుము.

పురు—ఇది యామహాపురునియాశ్రమమే కానియెడల నే నిట్టి కొక్కడ నుంటిని? ఆహా! యింకను నిద్రబోవుచుంటి నేమో (కన్నులం దుడుచుకొని) ఏమీ ప్రత్యక్షముగా జాగ్రదవస్థలోనే యుంటిని కదా.

గీ. కనులు గాంచెడుఁ, గర్ణముల్ ♦ వినెడు నిచటి
కలితషట్పదకలకంఠ ♦ కలరవముల,
మంచి దిదియంచుఁ గాదంచు ♦ మనసు నిశ్చ
యించు, నిదురించు నే నెటు ♦ లెంచువాఁడ.

ఒకవేళ—

గీ. గాటమగుకలఁ గని మేలు ♦ గాంచునరుఁడు
స్వప్నవస్తువులనె చూచు ♦ సరణి నుండు
వనమునను బాముఁ గని యుంటి ♦ నెనయువిరిక
యేద్రిప్రాఁకిన పాముగా ♦ నెంచునీతి.

ఆస్త్రీయవస్థలో నుంటినేమో—అదియే మొదమొదల శీఘ్రముగా
నష్టస్వప్నము శివనామస్మరణచే నివారణ కావలసినదే కదా.

గీ. భూతగణనాథ! భూధర ♦ పుత్త్రికా
నాథ! లాలితగణనాథ! ♦ భక్తపాలి
నాథ! నాగేంద్రహారా ♦ నాథ బాహు
నాథ! లోకైకనాథ! యు ♦ నాథనాథ.

(కాని కన్నులు తెరచి యిటునిటు జూచుచున్నాడు.)

అంసు—ఆహా! మహారాజా! సకలతంత్రములను నేను కలుగజేసి యిస్తినిగదా.

పుసు—ఏమీ ఇంకను వెనుకటివలెనే యున్నదే! ఇది స్వప్నవిషయమైన దృశ్యము కాదు. మరి యేస్థలమందున్నాను? ఇది భూలోకమే కాదేమో!

గీ. ఉర్వి నుభయసంధ్యా సంధ్య ♦ నురగపురితో
తులనసాటిలు పూరువు ♦ గలకలార్భ
గూడు మణిమయమ్ముల ♦ నేగి సురల
భూమి యిది కాదు కాదిది ♦ బుధపాలకము.

అంసు—అపుడు చక్రవర్తీ!

గీ. బూటకంబైన యూహాలు ♦ బోడగ విడిచి
తుదకు నిజమును గ్రహించుచు ♦ పోదలి తెలిసి
యీడవిలో నాకపటము ♦ నరసి యరసి
మహిళల నేర్పులో యిల జేయు ♦ మనుజకేతి.

నవ—ఈమహానుభావునిమాటలవలన నితడు భూలోకవాసియై యేకా రణమునదో యిచ్చటికి వచ్చినట్లు తెలియుచున్నది.

నర్మ—ఓమహాపురుషా! ఇది యమరలోక మని గ్రహించినట్లుగనె నిన్ను వరించుకాంతయిచ్చటనే యున్నదని కూడ గ్రహింతువుగాక.

పురు—ఛీ! మూఢా! పురుకుత్సా! ఇదిభూలోకము గాదని భ్రమించు చుంటి వేమిరా!

ఆ. నాదుబాహుపీఠి ♦ నేదయ లాలించు
భూమి నేను వేఱు ♦ బొంద నగునె?
నేను బ్రతికియుండ; ♦ సూనంబుఁ జెడకుండ
దానిపరిమళంబు ♦ దలఁగునొక్కొ?

అంశు—ఓహో! మహారాజా!

ఆ. తప్పితప్పి తుదకు ♦ నొప్పు గాంచఁగఁబోయి
తిరిగి మోసపోయి ♦ తివి తరంగ
మొకటి వచ్చి తీర ♦ మొందింప వేఁకొంట
వనధిఁ ద్రోయఁబడిన ♦ మనుజాకరణి.

నవ—సఖీ! ఇతఁడు భూమినిఁబాలించుపురుకుత్సరాజేంద్రుఁ డని వింటి మి. నీ వదృష్టవంతురాలవు.

నర్మ—(తనలో) హృదయమా! శాంతి నొందుము.

పురు—అయ్యో! ఇది భూలోక మని తోఁచకున్నది ఇఁక మఱి యేమై యుండునో కదా! నేను పురుకుత్సుఁడ నేకదా?

(తలపంకించి కిరీటమును జేతఁ బట్టుకొని)

ఆ. మహితతేజుఁడైన ♦ మాంధాత మాతండ్రి
బెట్టుదీని నేనె ♦ పెట్టఁ దగుదు
హరునిచేఁ ద్రిశూల ♦ మలకుమారస్వామి
పట్టఁగాని యెవఁడు ♦ పట్టఁగలఁడు?

ఆహా! ఏమియుఁ దోఁచకున్నది చిత్తమా!

ఆ. కానియూహ లెన్నొ ♦ కావించి నిజమును
దెలియలేక సొమ్మ ♦ సిలితి వీవు
గడినిమూయఁబడిన ♦ కలకంఠ మిటునటు
నెగిరి యెచ్చి సీర ♦ సించుగలిని.

ఓహో! విశ్వామిత్రా! నీకధోగతియగునంటివిదేనా?

అంశు—సత్యము, సత్యము, ఇదే.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! విశ్వామిత్రునివలన నధోగతిపా లగు మని శాప మియ్యఁబడితివా! శాపమున్న సరే! మఱి యేదోషము న్న సరే! నిన్నే నేను వరింతును.

పురు—గీ. ఇంతకంటె నధోగతి ♦ యేది గల్గు
నేడనుంటిని? యెవఁడను? ♦ యేదిస్థితియొ?
మెఱుఁగ కీరితిఁ గేకల ♦ నిడుచునుంటి
సంధియొత్తి నజ్ఞాతుని ♦ చందమునను.

ఆహా! పరమేశ్వరుఁడా! ఎట్టియవస్థ తటస్థింపఁజేసితివి! కానిమ్ము; పురుకుత్సుఁ డధైర్యపడువాఁడా! ఈధనువు చేతనుండఁ బురుకుత్సు నెదురాఁగువా రెవరు! (అని లేచుచున్నాఁడు.)

అంశు—ఓయి వెఱ్ఱిరాజా! నీధనువు నిన్ను గాచు ననుకొంటివా?

ఆ. తుంటవింటిఁ దూఁపు ♦ నంటించి చలముతో
నిన్ను వ్రేయఁ గంతుఁ ♦ డున్నవాఁడు
ధనువు వదలి యదిగో ♦ తరళాక్షికన్బొమ
వింటిప్రాపుఁ గాంచి ♦ విజయి వగుము.

పురు—ఎచ్చటికిఁబోదును! ఇచ్చటస్థితిగతులు తెలియుట కేమియు నా ధారము లేదయ్యెను.

ఆ. నేను పలుకుమాట ♦ నేనె యాకర్ణింప
వలయుఁగాని వినెడు ♦ వాఁడు లేఁడు
తనప్రతిధ్వనులను ♦ తానె వించును గుహ
బొబ్బరించుసింహ ♦ పోతమట్లు.

నర్మ—(తనలో) వినెడువారే కాక విని నీయిష్టానుసారమే ప్రత్యుత్తర మిచ్చువారునుగూడ నిక్కడ నున్నారు. ఇటు రమ్ము.

పురు—(అటునిటు నడచి) ఏమిది? భూర్జపత్రమా! (సంభ్రమముతో దీ
సికొని)

గీ. మణులనైనను కాలితోఁ ♦ జెనకువాఁడ
దీని సంభ్రమంబునఁ దీసి ♦ తిని విశేష
మలజడినిబొందు నాయున్కి ♦ తెలియ నేట
మునుఁగువాఁడు తృణంబైనఁ ♦ గొనినకరణి.

(చిత్రఫలకమువంక దేరిపార చూచుచున్నాఁడు)

నవ—సఖీ! నీవిగ్రహమును భుజపత్రమందు చూచుచున్నాఁడు. ఇఁక
నీవు గెలిచితివి.

నర్మ—సఖీ! నిజముగా నాచక్రవర్తి నాకు లభించకుండినయెడల నేను
జీవించెదనా?

పురు—(పటమును జూచి మందహాసమును జేయుచున్నాఁడు.)

నవ—నర్మదా! నీరూపమును జూచి రాజు మందహాసము జేయుచు
న్నాఁడు.

నర్మ—అయ్యో! సౌందర్యవతిని కానని నవ్వుచున్నాఁడేమో! నీవు
యధార్థరూపమునే లిఖించితివా! లేక యసందర్భముల నేమైన
వ్రాసితివా?

నవ—సఖీ! రాజేమో మాట లాడఁబోవు చున్నాఁడు.

నర్మ—అయ్యో, ఏమనునో కదా!

పురు—(పటమువంకఁ జూచి) ఆహా!

గీ. కన్ను లుండినఫల మది ♦ గాంచినాఁడ
నోరు నెవ్వంగ స్తుతి సేయ ♦ నోఁచినాఁడ
పులక లెత్తంగఁ గౌఁగిటఁ ♦ బొదువువాఁడ
ప్రతిమ! నాచింతఁ బాపఁగ ♦ వచ్చినావు.

నవ—సఖి వింటివా! ఇఁక నీయవశిష్టమేకదా.

నర్మ—ప్రతిమకు నీవు నానైజసౌందర్యముకంటె నెక్కువ గలిగించ లేదుకదా.

నవ—ఎక్కువ గలిగించుట కవకాశ మేది?

పురు—ఓహో! ఈకాంత నా కెట్లు లభించునో! దీని నెనయకుండిన యెడల నే నెట్లు బ్రతుకువాఁడ.

గీ. పద్మపత్త్రాక్షి, వికసిత ♦ పద్మవదన
దీనిఁ గూడక నే నుంటి ♦ నేని నాదు
జీవనము నిందనీయమై ♦ పోవుఁ గాదె
పద్మలత లేనికొలనిజీ ♦ వనముభంగి.

నవ—గంభీరమైనగర్జలతోఁ గూడినమేఘమునుండి జారినస్వచ్ఛోదకబిందువులను వానకోయిల గ్రోలునట్లు వీని రసవంతంబు లగుగభీర వాక్యములను జెవులారఁ గ్రోలి నీచిత్తతాప మార్పుకొనుము.

నర్మ—నాకొల కామహారాజింత పరితాపపడుచున్నాఁడని నేను వ్యసనము నొందు చుంటిని.

అంశు—రాజా! మునివాక్యఘాతము విశేషమా? కుసుమకోదండ నిర్ఘాతసాయక ఘాతము విశేషమా!

పురు—గీ. తిట్టె ముని యంచు గిజగిజ ♦ కొట్టుకొనఁగ
నట్టె పైఁబెట్టునను పూవు ♦ టమ్ము బెట్టి
కొట్టె సుమసాయకుఁడు దయ ♦ కట్టిపెట్టి
కలుగుకంటిని వ్రేలితోఁ ♦ గలఁచినట్లు.

ఆ. కాంతచింత నాకు ♦ గడువిశేషంబైన
కారణమున వెనుక ♦ గల్గుచింత
వేగ నడఁగిపోయెఁ ♦ బెద్దదీపము చిన్న
దీపమునకుఁ గ్రింద ♦ దాపినట్లు.

ఓహో! చిత్తమా!

ఆ. ప్రతిమఁ జూడ నిట్టు ♦ లతిసంభ్రమము బొందు
నీవు కాంతఁ జూడ ♦ నిలువఁగలవె?
కలను ధనపుఁబాతుఁ ♦ గాంచి పొంగెడు పేద
దృష్టనిధినిఁ బొందు ♦ రీతిగాఁగ.

ఏమైనను సరే. దానిని వెదకి చూచెదను [అటునిటు నడచి]

సీ. సుమములార! శ్రీచందన ♦ ద్రుమములార!
వల్లులార! సారంగీమ ♦ తల్లులార!
ప్రసవహాస, చందనగంధి, ♦ రమ్యగాత్ర
వల్లి, గజయాన, జూపుఁడీ ♦ పరమదయను.

ఓహో! ఈయరణ్యమును జూడ సత్యద్భుతరామణీయకఖని యైయున్నది. ఇంత యపూర్వలావణ్యమైనయుద్యానవనమును మున్నెన్నఁడును కనియు వినియు నెఱుంగను. ఇది యథార్థమైనవనము గాక మాయావన మని తోఁచెడిని.

గీ. మాయచేఁ బుట్టువస్తువు ♦ మహితశోభ
సత్యమౌవస్తువున కేల ♦ సంభవించుఁ?
జిత్తకల్పితసౌఖ్యవి ♦ శేషమహిమ
యిలను బ్రత్యక్షసుఖమున ♦ కేలఁయుండు?

ఆహా! ఆహా! ఆహాహా!

గీ. చుట్టు జాజిమొక్కలగమి ♦ శోభఁజెంద
నడుమసఖిశోడ సయ్యావె ♦ వెలుగుచుండె
నెలఁత పరివేషయుతరోహి ♦ ణీసమీప
గతశరత్కాలవిధుకళా ♦ కలికవలెను.

గీ. వనితరూపంబు లావణ్య ♦ వైభవమును
గన్నులున్నందు కిప్పుడే ♦ గాంచకుండఁ

కాంచిని నాకన్నులును రెండు ♦ మాయసాగఁ
జలివెలుఁగురాక చేబద్మ ♦ ములనుబోలె.

అయ్యో! నాప్రారబ్ధ మేమొ! ఈనెలఁతకూడ మాయాకల్పిత యని తోఁచుచున్నది. అట్లు కానిచో నిట్టి సౌందర్య మలభ్య ముగదా! [నర్మదవంక కొంచెము సంకుచితాస్యుఁడై చూచు చున్నాఁడు]

నర్మ—అయ్యో! సఖీ! ఇఁక నాయాశ వ్యర్థ మయినది సుమా! రా జేమొ కోపదృష్టినిఁ జూచుచున్నాఁడు.

పురు—ఇక్కడికి నే నెట్లువచ్చితినో తెలియకున్నది. ఇది యేలోకమో. తెలియకున్నది. నే నెవ్వఁడనో కూడ ననుమానింపవలసినట్లు యున్నది. ఈవనమెవరిదో యగమ్యగోచరమై యున్నది. ఆకాంత మతెవ్వరో యేమి తెలియఁగలను? ఆహా! ఇది యంతయు విశ్వామిత్రునిమాయ కదా! అయ్యో! గాధినందనునియింద్రజాలమునఁ బడి చెడితినికదా! ఆహా! గాధినందనా!

గీ. చిఱుతపులినిఁ బెట్టి ♦ చేయి జారగనిచ్చి
దుష్టిఁ జేసి కొంప ♦ ద్రోచినాఁవు
వనము మార్చి స్త్రీల ♦ నునిచి నోరును జార
నిచ్చి యేమి చేయ ♦ నెంచినావు!

అంశు—ఓయి వెఱ్ఱిచక్రవర్తీ! ఈభ్రమ ని న్నింకను విడువకున్నదా! ఓహో! కామదేవా!

ఆ. ఇంక వెఱ్ఱిభ్రమల ♦ గొంకెమునీతని
పొరి నిఁకొక్కగట్టి ♦ పోటుఁ బొడుము
నుమువుచుండి తప్పు ♦ పొడిదెబ్బలను లక్ష్య
పెట్టనట్టిశిష్యు ♦ మొట్టువాఁడు.

నర్మ—అయ్యో సఖీ! ఇఁక నుపేక్షింప నాజీవనాపేక్ష నీకు లేదును మా! ఆమహారాజు నిచ్చటి కెట్లు తీసికొనివచ్చెదవో!

నవ—అవశ్య మిప్పుడే తోడ్కొని వత్తును. (అని రాజువద్దకు వచ్చి నిలిచినమస్కరింపుచున్నది.)

పురు—కళ్యాణమస్తు! ఎవరవునీవు?

నవ—నే నురగలోకమహారాజు పుత్త్రికయగునర్మదయొక్కసఖిని.

పురు—ఇదియు రగలోకమా! ఈవనము మాయావనము కాదుగద! మీకాంత మాయాకాంత కాదా! నీవును మాయాస్వరూపమవు కావా!

నవ—ఇది యథార్థమయినయురగలోకము, మేము యథార్థమయిన కాంతలము. మానర్మద యచ్చట నున్నది. కానఁ దా మచ్చటికి దయచేసి మాచెలికి మీదర్శనలాభమును గలిగించి యాకన్యారత్నముచే నొసఁగఁబడు—

పురు—(నవ్వుచు) కన్యకారత్నమేకద. అటులైన మాయాకన్యకయైనను, నీయాహ్వానమునకు సమ్మతించితిని.

ఆ. ఉర్వి మాయ యంచు ♦ నూరకుంటిమె నీదు
కాంత మాయయైన ♦ చింత లేదు
మాయలోనిమాయ ♦ మఱి సౌఖ్య మగునాట
కంబులోని నాట ♦ కంబుకరణి.

అంశు—ఆహా! ఏమి ఈమదనవేదాంతము.

నర్మ—(తనలో)ఓయదృష్టదేవతా! నన్ను శీఘ్రముగఁ గటాక్షింపుము.

పురు—మీచెలి యొద్ద కిదుగో వచ్చుచుంటిని. దారి చూపుము. ఓకాంతా నీపే రేమి.

నవ—అయ్యా! నన్ను నవమాలిక యనిపిలుతురు.

పురు—నవమాలికా! ఇఁక నా కీచిత్రఫలకముతోఁ బని యేమి!

ఆ. పడఁతిఁ జూడనపుడు ♦ పనికివచ్చెనుగాని
పడఁతిఁ జూడ దీని ♦ పని యిఁ కేల?
కత్తి కంఠసూత్ర ♦ కాలంబునను కాని
కలయనున్న వేళఁ ♦ గత్తి యేల?

(అని చిత్రమును బారవైచుచున్నాఁడు)

అంశు—భళీ! రాజా! వివాహము కాకమునుపే గర్భాధానమును సూచించుచున్నావు!

నర్మ—చిత్రమా! ఉప్పొంగుచుంటివిగదా! (నవమాలికాపురుకుత్సులు నర్మదాసమీపమునకుఁ బోయిరి)

నవ—సౌమపురుకొండపై చంద్రుఁడెక్కినట్లీ సీచంద్రకాంతశిలావేదికపై నో రాజా! తాముదయచేయుఁడు.

నర్మ—(తనలో) ఓసి పెట్టిదానా! నాచిత్తమువలెనదియును గరఁగిపోవునుకాదటే!

పురు—(కూర్చుండి) నర్మదా! నీవుకూడ కూర్చుండుము.

(నర్మదానవమాలికలు నిలుచుండియున్నారు.)

పురు—నవమాలికా! మీసఖి క్షేమమేకదా

నవ—తమయనుగ్రహమువలన క్షేమమే-అయిన-

పురు—అయిన నేమి?

నవ—మరియేమియు లేదు. తామేమో పరితాపపడుచుండిరనుచింతయామెకు గలిగియుండెను.

పురు—ఆపరితాపమైనను, మీసఖినిఁగూర్చియేకదా!

నర్మ—నేను మీకట్టివిచారమును గలిగించితి నని లజ్జపడుచున్నదానను.

పురు—నీవుస్వయముగా గలిగించినపరితాప మేమియు లేదు. నీచిత్రఫలకముఁ జూచి యత్యానంద మొందితిమి. నీయథార్థస్వరూపమును

జూచి పరవశులమే యయితిమి. ఇఁక నా కిదివరకుబరితాపముగ లుగఁజేసి నీకటాక్షమున్నచో శిక్షాపాత్రుఁడు కానున్నవాఁడు.

నవ—ఎవఁడయా! వాఁడు!

పురు—మన్మథుఁడేకద.

నవ—నీవుపరితాపకారణమవు కావని యీమహారాజు పలుకుచున్నచో నింకను లజ్జయెందులకు? మోమెత్తి వారితో మాటలాడుము.

నర్మ—నాకు వంకలు దిద్దుమని నీతో నెవరును జెప్పియుండలేదు.

పురు—నర్మదా! ముఖము వంచినయెడల ముఖచంద్రకాంతిచేఁ గుచచక్రవాకములు పరితపించునుసుమా!

నర్మ—సఖీ! ఇతఁ డెదుట వెల్గుచుండనట్టిలోపము తటస్థింపదని నీవు చెప్పరాదా. (అని మోమెత్తి కన్నులార జూచుచున్నది.)

పురు—ఆకారణముననేకదా నీనేత్రపద్మము లిప్పుడు సంపూర్ణముగ వికసించినవి.

నవ—నర్మదా! నీవు నిలుచుండుటచేత మహారాజునకు బాధగ నున్నది సుమా.

పురు—బాధలేదు సరేగదామిఁదిమిక్కిలి యానందకరముగ నున్నది.

నవ—(తనలో) ఎందుచేతనో యిటు లనుచున్నాఁడు!

పురు—నావంటివాని నీకాంత పతిగ నంగీకరించు నని యాశనాకు లేక పోయినను, అంగీకరించితి నని చెప్పువిధముగ సతి పతియెదుట నిలువబడిన ట్లీమెనాయెదుట నిలువబడుటయే నాకుపరమసంతోషముగనున్నది.

నర్మ—(కూర్చుండి, తనలో)ఈయస్వాతంత్ర్యమును నాకుమనోహరముగనే యున్నది.

పురు—నవమాలికా! ఒకరియెదుట నొకరు గూర్చుండ నామెయు నేను నెట్లుంటిమో చెప్పఁగలవా?

నస—వేఱె చెప్పనేల? పెండ్లికొడుకు, పెండ్లికూఁతురువలె నున్నారు. నేనుమాత్రము నడుమ తెరవలెనింకఁ గొంచెము స్థగ నున్న దానను.

నర్మ—మహారాజా! మీవృత్తాంతము కొంచెమింతకుముందే యిచ్చట వినియుంటిమి. మీ కాకోపిష్టమునియొక్క శాపముగలిగెనని విచారించితిమి.

పురు—శాపము పరమేయైనట్టి మాహాత్మ్యమువల్లనే కదా దుర్లభమైనయురగలోకమును జేరితి నతఁడు నన్నిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చినాఁడని తోఁచుచున్నది. ఆతనివరమాహాత్మ్యమువల్లనే కదా యిట్టియపూర్వదర్శనలాభము గలిగినది. అంతమట్టనె కేయా మునియొక్క వరమాహాత్మ్యముఁ గొప్పదైన నీకటాక్షమాహాత్మ్యమును, నాభాగ్యరేఖయుఁ గదా!

నర్మ—ఒకలోకమువారు మీరు, వేఱొకలోకమువారము మేము; మీకును మాకును సఖ్యము గలిగెడిదని యేకదా.

పురు—అటు లనుచుంటి వేల?

గీ. తరణియొక్కఁడె యొక్కఁడే ♦ ధరణి; ధరణి
యొకఁడె శశి యొకఁడె; యూర్వశి ♦ కొకఁడె శక్తి
నొకరి దృష్టిను దినుసుమ ♦ నొకరు వినుచు
కెన్నాఁటిచో సహవాస ♦ మొప్పు లేదనె?

(నర్మద కోపరక్తనేత్ర యగుచున్నది)

గీ. కొమ్మ నర్మద కేమొకో ♦ కోపరక్తి
గండఫలకములందునఁ ♦ గానుపించెఁ
బండుతమలపాకులను బైఁ ♦ నుండునట్టి
యవిసిపువ్వులు ప్రతిఫల ♦ మైనయట్లు.

నస—కోపకారణ మేమో మీ రెఱుఁగనిది కాదు. ఆసంగతి నేను చెప్పినయెడల బాగుగ నుండదని మీ రడిగితిరి గాన చెప్పెదను.

ధరణీమిత్రులకును కువలయకువలయహితులకువలెనే ఇచ్చటి దూరసంగమమునుమాత్రమే సూచించితి రని—

నర్మ—ఛీ! అనవసరపుమాట లాడెదవ వేల? అవతలికి పొమ్ము.

నవ—(నవ్వుచు) చేత పండు చిక్కిన పిమ్మట డాంకెకట్టులో నవసర మేమి? (అని నిష్క్రమించుచున్నది)

(నర్మద నవమాలికవెంటఁ బోవుచుండఁగాఁ బురుకుత్సుఁ డడ్డగించుచున్నాఁడు)

పురు—పలుపలుకు లేల? నేను నిన్ను సంపూర్ణముగఁ బలచితిని. భూలోకరాజన్యు లందఱును నాపాదసేవఁ జేయుచుండ నేను నీపాదసేవఁ జేయుచు భూలోకమున నీతోనుండఁగలమహాభాగ్యము నీవు నాకు లభింపఁజేయుదువయెడల—

నర్మ—మీరు మహారాజులు. స్త్రీలోలురు. ఆశ్రయించితి ననితలఁచకుఁడు. ఇదివఱకుమీకెందఱుభార్యలో నేనడిగిన నన్ను మన్నింతురుగాక.

పురు—ఇది వఱ కొక్కభార్యయే కలదు. సుమతి యనునది.

నర్మ—ఆమె మీకు నర్ధాంగలక్ష్మియేకద,

అంశు—ఆహా! భూలోకకన్యకల కుండుసౌభాగ్యములలో సగభాగమైన నీ యురగలోకకన్యకల కుండదుగదా!

పురు—గీ. ఆమె యర్ధాంగలక్ష్మియే ♦ యైన నిన్ను
వెలఁది! నానెత్తిమీఁదను ♦ బెట్టుకొందు
నర్ధనారీశ్వరుం డైన ♦ యతఁడు పరమ
దయను దలమీఁద గంగను ♦ దాల్చుకవలె.

నర్మ—యథార్థమేనా!

పురు—ఉరగకాంతకువలె రెండునాలుకలుండునా?

నర్మ—మీరు దానికి ప్రభువే యయితిరే! అయినను నాచేలియందు నీచేలినిఁ బెట్టుము.

పురు—(చేతిని బట్టుకొని) ఇదియే పాణిగ్రహణముసుమా.

(నర్మదను కౌఁగిలించుకొనుచున్నాఁడు.)

అంశు—ఆహా వారిసౌభాగ్యము.

సీ. మంజుకాంతుల దేదీప్య ♦ మానుఁడతఁడు
కుసుమకోమలి యీనితంబిఁ ♦ గూడి కనుల
పండువయి యుండునవ్వహో ♦ భవ్యలక్ష్మి
యలసవంతమునఁ జూపుచు ♦ నలరెనిల్లు.

పురు—దేవీ! అదిగోచూడుము. పైపైనల్లుకొనినజాజిపూలతలు రాల్చిన కుసుమములచే వేయనిపానుపు గలిగి సమీపస్థమణులయొక్క, కాంతిచేఁ బెట్టనిదీపములు గలిగి ప్రకాశించుచున్నయీపూఁబొదరిల్లు మిక్కిలి శోభగ నున్నదిసుమా!

నర్మ—(గడ్డము పట్టుకొని) తొందరపడకుము. తండ్రిచాటుదానను. అతఁడు నాకు వివాహము శీఘ్రమునఁ జేయఁదలఁచి యున్నాఁడు. నీవును నేనును నేఁడు కలిసి యాతనిని దర్శించి అక్కడ సుముహూర్తంబున వివాహ మాడుదము.

అంశు—సర్మదా! బుద్ధిమంతురాలవు.

పురు—ఓహోహో! నర్మదా! నేనుసీమాట కెదురాడఁగలనా! అయినను ఈనాయుంగరమును నీవు ధరించి నీయుంగరమును నాకిమ్ము. (ఉంగరములు మార్చుకొని) ఆహా! మణిమంతునిఁ జేరుటచే నా యుంగరము నీచేతిని మఱింతశోభగా నున్నది.

అంశు—వీరిద్దఱు పరస్పరమోహావిష్టులైరి. ఇఁక నేను సంతసించితిని. ఈతని నిప్పుడే భూలోకమునకు తీసుకొనిపోక యిచ్చటనే యుంచినయెడల మహారాజుగా నెట్లనుమానింతురో. ఏమి యసాధ్య మగునో. ఇతఁడా! మహారాజు; ఈమె మహారాజపుత్రిక. వీరిద్దఱిని మహారాజుగారిసెలవు లేనిదే శాశ్వతముగఁ గూర్చుట

తప్పుపని. వీరికి నొకరియెడ నొకరి కనురాగ మెటులుండునో కని పెట్టుటకు మాత్రమే వీరిని తీసుకొని వచ్చితిని. వీరిని శాశ్వతముగ సంధానపఱుచువాఁడా కాముఁడేన్పఁడే, అదియునుగాక.

ఆ. కష్టసాధ్యమైన ♦ కాంతయైనఁ గలిగెను
శాశ్వతదయ సులభ ♦ సాధ్య గనునె?
రాతిమీఁదిప్రాఁత ♦ రహిం నిల్చునట్లుగా
నిసుకమీఁదిప్రాఁత ♦ యెటులునిల్చు.

కావున సులభసాధ్యయగుచున్న, సీనర్మదనుండి ఈరాజేంద్రుని ప్పుడే వేఱుచేసినఁ గానిప్పిదాంపత్యసౌఖ్యము మరణాంతము నిలిచియుండదు. రాజా!

ఆ. ఇపుడు కష్టమైన ♦ నెంతో సౌఖ్యము ముందు
నీవుగాంచఁగలవు ♦ నిశ్చయముగ
ప్రథమమందుఁ గుట్టు ♦ బాధ నొందినఁగాని
కుండలములు చెవ్లఁ ♦ గూర్పఁబడునె?

గీ. మఱియుచును ముగ్గుఁగొలుపుచు ♦ మోసయుదీరి.
బాదలు మోహనవిద్యచే ♦ బాదుపునాఁడ
పోరి కుశాళించి కుల్కు సా ♦ వురపుకోటి
మీఁద పేవేగ వల్రేయు ♦ మృగయుమాడ్కి.

ఇదిగో మోహనవిద్యను బ్రయోగించితిని.

నర్మ—నాథా! నాకు నిద్ర వచ్చుచున్నది.

పురు—దేవీ! అభ్యంతర మేమి? నాతొడపై తల నిడుకొని పరుండుము. (నర్మదయట్లు చేయుచున్నది.) ఆహా! ఏమిది నాకుగూడ నిదురవచ్చుచున్నది. నిలుప శక్యముగాకుండ నున్నది. ఇట్టినిద్ర రయే భూలోకమున నుండఁగ నావహించినది. ఇప్పుడేమిమూడు నో కదా! ఓనర్మదా!

గీ. మబ్బుగ్రమ్మినన్ త్రప ♦ ద్మములతోడ
నెట్టులో యొక్కసారి వీ ♦ క్షింతు నిన్ను
పల్లు తప్పుచునున్న నా ♦ బాహువులను
కాంత యొకసారి యెట్టులో ♦ కౌగిలింతు.
(అని నర్మదపై నిస్సార బోవుచున్నాడు.)

అంశు—(వారిద్దఱిని సమీపించి) ఇఁక తిరస్కరిణితో పనియేమి.

గీ. మొఱను మెడఁ జుట్టి పరవశ ♦ పడినచక్ర
వాకములభంగి బలుపెన ♦ పైచుకొన్న
సర్పములభంగి నితఁడును ♦ సప్పకాంత
కౌఁగిళులఁ గూడి నిస్సారఁ ♦ గాంచువారు.

అయినను రాజును వేఱుచేసి భూలోకమునకుఁ దీసికొనపోకఁ తప్పదు.

గీ. కాంత నీకిట్లు జూపితిఁ ♦ గాంత నీకుఁ
దగు ననుచుఁ దోఁచె నిఁక శాశ్వ ♦ తముగఁ గూర్ప
నొంచెదను బాగరునఁ బ్రమూ ♦ ఢించిచూచి
విడపు మణియుంగరము జేయు ♦ విధముగాఁగ.

రాజునెత్తుకొని నర్మదా! లెమ్ము. లెమ్ము. (అని పైకినిష్క్రమించుచున్నాడు.)

నర్మ—(లేచి) నాతల నుంచుటచేత నీతోడ నొచ్చినదేమో కొంచె మొత్తుదునా? ఏమిది! రాజు లేఁడయ్యెను! ఆహా! ఏమిమోస మయ్యెనోకదా. ఓమహాచక్రవర్తీ! పురుకుత్సా! ఎటుబోయితివి. ఈయుద్యానవనమందలివిచిత్రములను జూడఁబోయితివా. ఓనాథా! నన్ను విడిచియెక్కడికేగితివి? సులభముగ లభించితి వని మిగుల నుప్పొంగితినే. నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొందు నంటివే. పాతాళమునకు నడఁగఁద్రొక్కి పోయెదవా! రేపు వివాహ మాడుద

మీ దినమునకు శాంతించుమన్నఁ గోపము వచ్చినదా! ఓ దైవమా! నా కీపాపపునిద్దుర నేల యీసమయముననే తెచ్చితివి. అయ్యో! కన్నులు తెరచియున్నను కన్ను లగపడుట లేదు. నాథా! నిన్ను జూచినకన్నులు వేఱువస్తువులను జూడవు. మహారాజా! రమ్ము. నానేత్రపర్వమును జేయుము. నామోహ మెట్టిదియో కనిపెట్ట నిట్లు చేసితివా? ముమ్మాటికి నిన్నే నమ్మినదానను. అరుంధతి పూజ్యుఁడయినవసిష్టమహర్షిని త్రికరణశుద్ధిగఁ బ్రేమించినరీతిని ఓచక్రవర్తీ! నేను నిన్నే ప్రేమించితిని. ప్రేమించినవారి విడనాడ న్యాయమా? సమస్తధర్మశీలుఁడవు. నీకునన్ను విడనాడ నెట్లు మన సయ్యెను! వెళ్ళుటకుఁ గాళ్లెట్లాడెను. ఇదిగో నీముద్రుటుంగర మింక నావ్రేలనే యున్నది. నీయంగదములకొనలు దగిలి నాబాహువు లివిగో గీచికొనిపోయెను. నీచిహ్నములు నాయందుండ నీవుమాత్రము పోయెదవా! ఉరగకాంతను గనుక నీకు రెండునాలుక లని యాక్షేపించితివి. నాథా! నీ కొక్క నాలుకయే గదా! మహారణ్యమందుఁ తనతోడపయి శయనించిన పరమసాధ్వి యైనదమయంతిని నలచక్రవర్తి విడనాడి పోయినట్లు చేసితివా! నవమాలికా! నవమాలికా! (నవమాలిక ప్రవేశించుచున్నది.)

నర్మ—నానాథుండు నాతండ్రిగారిని జూడ మందిరమునకు వచ్చినాఁడా?

నవ—ఏమీ! ఇచట లేఁడా?

నర్మ—అయ్యో! నాయాశ లన్నియు నిరాశ లయినవి. మహారాజెక్కడకో పోయినాఁడు కానబడఁడు.

నవ—దేవీ! ఊఱడిల్లుము.

నర్మ—ఊఱడించుకొనఁదగిన విచారము కాదు. స్థితిచేత మనకంటెఁ బైలోకమువాఁడు, మహాచక్రవర్తి. ఇదియును గాక నాచేత కో

రుకొనఁబడినవాఁడు. పరమసులభుఁడు. అట్టివానిఁ బాసి నే నుం
డఁగలనా!

నవ—ఆతఁడు విశ్వామిత్రునిమాయచే నిచ్చటకు వచ్చినాఁడు. తిరిగి
యాతనిమాయచే భూలోకమునకుఁ బోయియుండును. ఆతఁడు
భూలోకచక్రవర్తి యనియు, పురుకుత్సుఁ డనియు, మన మెఱుఁ
గుదుముగద. అతనినిఁగూడ చూచినవారముగద.

నర్మ—అతనియుంగరముగూడ నా వ్రేలి నేయున్నది.

నవ—ఇఁక నేమి! కామగనమనముచే భూలోకమునకుఁ బోయి యాత
నినిజూతము. ఆతఁడు బుద్ధిపూర్వకముగా నిన్ను వదలి భూలో
కమునకుఁ బోవువాఁడు కాఁడు. నిన్ను విడుచుటచేత నాతఁ డెం
తపరితాపపడుచుండునో! ఏమియు జరుగకుము కంట తడిపెట్ట
కుము. ఈమెడబాటు మఱింత సౌఖ్యమునకే కలిగిన దని భా
వింపుము.

నర్మ—(నవమాలికకాళ్ళపైఁ బడి) వెనుక యామహాచక్రవర్తిని సంఘ
టనచేసినది సంఘటనకాదు! ఇఁకముం దెట్లు నన్నీదుఃఖాబ్ధినుం
చి తరింపఁజేయుదువో.

నవ—నీ వేమియు సంకోచింపకుము. ఈమందమారుతము, ఈచిలుకలు,
కోయిలలు మొదలగునవి నీ విచ్చట నున్న మఱింత బాధించు
నుగాన శీఘ్రము బోవుదము రమ్ము.

నర్మ—భూలోకమున కెప్పుడు పోవుదము?

నవ—శీఘ్రముగనే పోవుదము రమ్ము.

[ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.[

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

తృతీయాంకము.

రంగము—భూలోకము.

పురుకుత్సుని రాజమందిరసమీపోద్యాన వనము.

[విదూషకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

విదూ—నిద్రయు, మోహమును, ఒక్కతల్లికిఁ బుట్టినకవలపిశాచములు. తలతిమ్మిరిసారెవలె తిరుగునట్లుచేసి, కన్నులజిళ్ళపెంకులవలె దృష్టిరాహిత్యముకలవానిగఁ జేసి, చెవులను నిరుపయోగకములవలె శబ్దగ్రహణశూన్యముగఁ జేసి, యిదమిత్థమని నిశ్చయించఁగలబుద్ధినిమనసుమీఁదనుండి పిల్లినివలెఁ గ్రిందకుఁ బడ గొట్టి, అసందర్భంబునుఁ అహేతుబద్ధంబును అలౌకికంబు నగుచికిబికియూహలచే సాలెపట్టునందీఁగవలె మనస్సును గిజగిజ కొట్టుకొనగఁజేసి, మతి దేశాంతరముపోయినవానివలె కారణము లేని నవ్వుల నవ్వఁజేసి, నిర్భాగ్యురాలగుభార్యవలెఁ జీటికిమాటికి నేడువఁజేసి, యొకప్పుడు మూతిని కుక్కమూతి యొందుజిల్లేడుకాయవలెముడుగునట్లుచేసి, యొకప్పుడు బ్రహ్మకాయవలెవటవటవదరు నట్లు చేసి, గాలివలె కామగమనమును కలుగ జేసి, మీఁదిమిక్కిలి దేహస్మృతియే లేకుండ జేసి, మనుజులను వేధించుటయందు నీనిద్రామోహములకు సమాన మయ్యు నసమా

నశక్తియే కదా! ఒక్కపిశాచ మావహించినవానికే యింతయ పస్మార మగు నని చెప్పునెడల మసూచిలో విసూచిరీతి నొక పిశాచముతో రెండవపిశాచ మావహించినవారిస్థితి చెప్పుట య సాధ్యముకదా. అటులే మారాజుగారికినిద్రాపిశాచముందుమో హాపిశాచముగూడ నావహించినది. ఉరగలోకమున కేమోపో యినాఁడఁట! అక్కడ నొక్కదివ్యమంగళవిగ్రహమును గాంచి నాఁడఁట! దాని నేమో కౌఁగిలించినాఁడఁట! తెల్లవారకమును పే భూలోకంబున నున్నాఁడఁట! ఆహా! ఏమి సందర్భముగను న్నది! నేనే యిట్టియసందర్భవాక్యముల నాడినచోఁ దలపై క ర్రినాట్లను పెట్టుదురుగదా. అసందర్భప్రలాప మదృష్టవంతుని ప్రాపుఁ జేరుటచే శిరోధార్యము గాకుండుటయే కాక నొకప్పుడు పూజ్యముగూడ నగును. రాజువిచారగ్రస్తుఁడుగ నున్నమాట నిజము. నీరుల్లి దరుగువారికన్నులవలెఁ గన్నులు కలిగి, కుళ్ళి మామిడిపండువలెఁ గొంచెము దించుకొనిపోయినచెక్కులుగలి గి, కొలిమితిత్తులవలె నిశ్వాసంబు గలిగి, మరకట్టులమీఁదివాని వలె నొకచోటనైనఁ గాలు నిలువక, శ్రమపడుచున్నమాట ని జమే. కాని, తత్కారణమైనయురగలోకగమనముమాత్రము మిథ్య. అదుగో! రాజు దొడ్డిసంభావనకుఁ బరువెత్తు బ్రాహ్మ ణునివలె నిట్లింతశీఘ్రముగ వచ్చుచున్నాఁడో?

పురు—(ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సీ. కలుముల నీనెడు ♦ కళుకుకాటుకసోగ,
కన్నులుగలకల ♦ కంఠకంఠి
ముద్దులొల్కెడుచెక్కు ♦ టద్దాలఁగొంచెము,
కోలవాటగుమోము ♦ గ్రాలుదాని
శ్రీకారములఁబోలు ♦ చెవులను రతనాల,
గ్రాలెడుజూకాలు ♦ వ్రేలునబల

పోడుమగనియనిపించు ♦ పూవంటినునుమేన,
డిగుపాటిపుష్టిచేఁ ♦ దనరుకాంత,

గీ. అందుఁ బదునాలుగేండ్లప్రా ♦ యంపుయువతి
మాఁదుచేతి కటారి యొ ♦ య్యారి దాని
బాసి మరుబారి నగగూరి ♦ పలవరింతు
నారి నేఁజేరి సుఖియించు ♦ దారి యేదో?

విదూ—(రాజునుసమీపించి) స్వప్నావస్థయందుఁ గాంచినచంచలాక్షి
కొఱ కింతవిచారించ నగునా?

పురు—చాలు! ఎన్నిమాటలు చెప్పినను నీకు నమ్మకము లేదుకదా?

విదూ—జ్ఞానసంపూర్ణుఁడ నగుటచే నా కట్టినమ్మకము లేదు. స్వప్నములు కొన్నికొన్నిప్రకృతులం దత్యద్భుతవికారములు కలుగఁజేయును. స్వప్నములలో లేచి చరుచుకొనువారును, గ్రామాంతరములకుబోవువారును, నగల నిచ్చువారును గూడఁ గలరు. ఒకనాఁటిపగలు నేను నిదుర బోవుచుండ పనసతొనలు తినినట్లు కలఁగని నిదుర మేల్కాంచినతర్వాత మూఁడునాడియలవఱకును కడుపునొప్పిచేత బాధ పడితిని. దుస్స్వప్నములయొక్కయత్యద్భుతమాహాత్మ్యము కన్నబాధపడునాకుఁ దెలియఁదగినదే కానినీ కేమి తెలియును?

పురు—నీ విప్పు డేమైన స్వప్నావస్థయం దుండి పలవరించుచుంటివా?

విదూ—పచ్చకామెరలు గలకన్నులకుఁ బ్రపంచ మంతయుఁ బెండ్లికూతురుమొగముగనే యుండునుగదా!

పురు—ఇదిగో యుల్లిచూడుము.

గీ. వెలఁదియుంగరమును నాదు ♦ వ్రేలఁ బెట్టి
రమణి వ్రేలిని నాయుంగ ♦ రంబు నిడితిఁ

ప్రేమచేఁ గాంతుఁ డొకముద్ద ♦ వెలఁది కియ్య
నింతి యొకముద్దు కాంతున ♦ కిచ్చురీతి.

ఈమణియుంగరమైన నీసంశయాంధకారము బాపఁగలదా?

విదూ——ఏది! మణియుంగరమునుజూడనిమ్ము.

పురు——ఇదుగో (అని చూపించుచున్నాఁడు.)

విదూ——ఆహాహా! నత్తగుల్ల మొగమువలె నిగనిగలాడుచున్నది. ఇది యెఱ్ఱకన్నులాగున మిక్కిలి యెఱ్ఱగ నున్నది. నీలము కాదుగద.

పురు——(నవ్వుచు) ఆహా! రత్నశాస్త్రపాండిత్యము! దీనియందలి మాణిక్యమును బరీక్షించుమని నీకుఁ గనఁబడుపలేదు. ఈయుంగరమునుజూచియైన నీదుర్బుద్ధి పోగొట్టుకొందు వని——

విదూ——నిప్పుఁజూచిన వెలుగుబంటి పాఱిపోవకుండునా! అట్లే

పురు——మణిస్పర్శచేవిరహవ్యాప్తి మాయమగుటయాశ్చర్యమా?

విదూ——కడుపునిండినవాని కాఁకలిగొలుపుపిండివంటయొక్క పరిమళ మెంతవిశేషమో కదా. అటువలెనే మహాసుందరుఁడవైననిన్ను వలపింపజేసినకాంత యెంతసౌందర్యవతియో కదా! సామాన్యసుందరులకు నామెకును మామూలుభోజనమునకు విందునకును గలిగినభేదముండుట కవకాశమున్న దేమి?

పురు——వయస్యా! భోజనప్రియా! నాకు రత్నాకరునివలె మహామణుల కేమియు లోటు లేదు గదా.

విదూ——(నవ్వుచు) విద్వచ్ఛిఖామణి యైననామాట చెప్ప వేమి?

పురు——

గీ. మన్మణులయందు ప్రథమమౌ ♦ మణియుఁగూడ
దీనియెదురను దేజోవి ♦ హీన మయ్యెఁ
జుక్కగమిలోన నెక్కుడౌ ♦ ఱిక్కఱేఁడు
పద్మహితురాక వెలవెల ♦ బాఱుకరణి.

గీ. ఈమణికి నామణికి భేద ♦ మెంత కలదొ
యింతులకుఁ గూడ నట్లె యా ♦ యింతి మొదటి
దన్నెలఁతలందు దానిరూ ♦ పెన్న నేల?
మిన్ను చేనంటునరుపొడ ♦ వెన్నఁదరమె?

ఓయురగలోకవాస్తవ్యా!

(అంతట సంశుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

గీ. నెలఁత నిన్బాయువంతచే ♦ జిలజిలయని
కఠినమణికూడ నీరును ♦ గ్రమ్మఁజూడ
నునుకనులు నావి నీరొల్క ♦ జనదె యినుమె
కరగ నగ్గివేడిమి, వెన్న ♦ గతి యిఁకేమి?

అంశు——ఆహా! నాచెలికాఁ డగుచిత్రకేతుఁ డిచట నాతోఁ గలసికొని
మెద నని చెప్పి యింకను రాకున్నవాఁడు. ఓహో!

గీ. సఖుఁడు తనుజూడఁ గాంతను ♦ జారవిడిచి
పల్లటిల్లెడునీరాజు ♦ పరిఘవిల్లు
గ్రుష్ణమిడకరించుక తన్ను ♦ గూబ చూడ
కాంతఁ బాసినచక్రవా ♦ కంబురీతి.

పురు——మిత్రమా! దీర్ఘాలోచనము జేయువానివలెమాటలాడకుంటివేమి?

విదూ——అవశుఁడ నయ్యాను, యథార్థమును గనిపెట్టితివి. సృష్టిసం
బంధమయినయొకరహస్యము నాలోచించుచుంటిని. సముద్ర
మునకుక్షారోదకము కలుగుటకుఁ గారణమునుగురించి.

పురు——ఎట్లాలోచించితివి!

విదూ——ఎట్లనఁగా మోహావశ లయినస్త్రీలుస్త్రీలకొఱకుఁ బరస్పర
ము నేడ్చుటచేత,

పురు——సృష్టిరహస్యములో మదనరహస్యము వేఱొకటియా? స్త్రీలు
స్త్రీలకొఱ కేడ్చుట యేమి?

విదూ—కంటఁదడిపెట్టుకొనుటయేకదా పౌరుషలక్షణములలో నగ్ర గణ్యమైనది.

పురు—గీ. నాదుకంటికి దీపంబు ♦ నాదుమదికి
నూఁత యొడలికి గంధంపు ♦ పూత నోటి
కమృత మగుదానిఁ బాయు ధై ♦ ర్యంబు వ్రాదె!
పాపతో దృష్టిప్రా నసం ♦ బద్ధ మగునె?

వయస్యా! ఆకాంతారత్నమును నీవు చూచియుండక పోవుటచేతను, మన్మథనారాచతీక్ష్ణత్వము నెఱుంగక పోవుటచేతను, నీ వట్లనుచుంటివి.

విదూ—ఆహా! మదనసాయకవ్రణవ్యథ నే నెఱుంగ ననుచుంటివా? పూర్వమొకసారి నే నొకపిల్లిని వలచి ధైర్యమును గోలు పోయి—

పురు—ఛీ! తిర్యగ్జంతువునుగూడఁ వలచితివా?

విదూ—కీటకమును వలచుటకంటె గౌరవహానియుఁ బ్రాణహానియు కాదుగదా.

పురు—నాసర్మద కేవలసర్పరూపమున నున్నదని భ్రమించుచుంటివా?

గీ. పామురూపంబు వేశినే ♦ పరగు నాశ్ర
యమును పెనవైచుతత్స్వభా ♦ వము మదీయ
గాఢపరిరంభణమునందె ♦ కానిపించు
మానినులకెల్ల నది తల ♦ మానికంబు.

గీ. నేను గూర్చుండ నాతొడ ♦ పైని శిరముఁ
బెట్టి తెగబారెడగుజడ ♦ వెనుక గ్రాల
నుంతవంకగ శయనించెఁ ♦ గంతుఁ డలసి
తనతొడను జేర్చుకునసజ్య ♦ ధనువుభంగి.

గీ. ఉండవలసినయావస్తు ♦ వుండకున్న
సర్వమణి హ_స్తికనకరా ♦ జ్యాను లేల?
భ_క్తి నిలువనియోగికి ♦ వందనోము
ఖములు, గంపెడుజడ లున్న ♦ గార్య మేమి?

విదూ—నీకాంతను నీవు జేరునుపాయ మిప్పు డాలోచించితిని. ఆటు లుచేసినయెడల నిశ్చయముగ నీవు సఫలుడ వగుదువు. నేనుజె ప్పినట్లు చేసెదవా?

పురు—గీ. వేసవిని మండుటెండ్లాట ♦ విని హసించి
మండుచున్నది చి_త్తంబు ♦ మదనబాణ
వహ్ని చేడాపమార్పంగ ♦ వలయు జమ్ము
వెలయనామార్గమేదియో ♦ వేగ చెప్పి.

నేను జెప్పినట్లు చేసెదవాయని యేలయడిగెదవు. ఏమైనను సరే చేయుటకు సిద్ధముగ నున్నాను.

గీ. బ్రతికియుంటకు ఫలమైన ♦ పడతిం బాసి
వనటజెందెడునే నింతి ♦ నెనయుదారి
కలుగగం జేయ కొంకులుందు ♦ గరళమైన
రోగి త్రాగడ తిరిగి యా ♦ రోగ్యమునకు.

అంశు—ఓరాజా!

గీ. క్రూరరతికాంతసంత_ప్త! ♦ గ్రుచ్చుమాట
లాడునీతనిప్రా పేల ♦ యందితయ్య!
దిమ్మదిరుగగ మిడిమెండ ♦ బొమ్మజెముడు.
కంచెనీడకుం జేరుసిం ♦ గంబుకరణి.

విదూ—ఈనిమిషమందే వేటకుంబోవలయును—విశ్వామిత్రుని యర ణ్యమునకే పోవలయును—ఈసారి దుష్టినిజాపిన శాప మీా యడు కావున జావకుండ నామునినే కొట్టినయెడల సర్వలోక

గతి శాశ్వతముగ నగు నని శాప మిచ్చును—అంత నీకాంతను నీవు నిరంతరముగ ననుభవింతువు—రాజేంద్రా! నీవధోలోకమునకు బోయితివని చెప్పితిగదా. రాజకార్యమును మఱచి కేవల రాగపరవశులై కాలముబుచ్చువారి నెవరినైన నాలోకమున నాలోకించితివా?

పురు—ఏమి! నన్నే చూచితిని.

విదూ—అయ్యో! ఏలినవారుండదగినంతయధోలోకమే లేదుగదా.

పురు—ఎందుచేత.

విదూ—భూలోకమునందుండి కేవలకాంతాపరాయణులైనవారికొఱకీయధోలోకము బ్రహ్మచే సృష్టింపఁబడినది. ఆయధోలోకము సకుఁబోయి యచ్చట కాంతాలోలుపులైనవారుండురను ముందు దృష్టిలేక వారికి దగినలోకమును సృజింపక పోవుటచే బ్రహ్మయజ్ఞుఁడు నపూర్ణుఁ డయ్యెను జుమా.

పురు—మనుని బాణములవాఁడికింటెను నీమాటలవాఁడియెక్కువగ నున్నది.

విదూ—అటులైన మిత్రమా! దానిబడితివి.

పురు—ఎట్లు?

విదూ—రాజా! తనగౌరవమును రక్షించుకొనఁదలచినవాఁడు కాంతల వలలో నెప్పుడుపడడు. మోహము, గౌరవలతకు వేరుపురుగు సుమా! కాంతనువలపించి దానిని గడ్డముపట్టుకొని బ్రతిమాలింపఁజేసి యంగీకరించనియెడలఁ గాళ్లపైఁ బడునట్లుచేసి, మహారాజునైనను బికారిని జేసి, యతిశౌర్యవంతునైనను జెవులపిల్లివలె బెదరువానిఁగఁజేసి, మగడుకొట్టిన బొంకులాఁడివలె నేడ్చువానిఁగఁజేసి, గౌరవమును హరింపఁజేయుటలో మోహమునకుఁ గలసామర్థ్యమవర్ణ్యముగదా. అట్టిచో నాఁటిపోవుచిత్తి నెగసన

ద్రోచినటులుమర్మభేదకర మగుమాటలచే మానుషమును బ్ర జ్వాలింపఁజేసినయెడల దానివిరోధి యగుమోహము శీఘ్రము బలహీన మగునుగదా. రాజా! ముల్లు నూడఁదీయ సూది కావ లయునని యెఱుఁగవా?

పురు—చెప్పలాప్పుకొనిపోయి కొంచెము పాఱారు గలిగి శ్రవణశక్తి తగ్గుచున్నది. నీవు విశేషించి మాటలాడిన ప్రయోజన మేమి యు లేదు. ఓయురగలోకవాసినీ! ఓనర్మదా! నాకనులకు దృష్టి శక్తిగూడమందము గాకమునుపే యొక్కసారి యిటు వచ్చి నన్ను గౌఁగిలించుకొనుము. (అప్పుడు నర్మదయు నవమాలిక కయు బ్రవేశించుచున్నారు.)

నర్మ—నిన్ను నే నెఱుఁగ నని రాజు నన్ను తిరస్కరించు నేమో?

నవ—అసంతుష్టురాలా! ఊరకుండుము. (అటునిటుజూచి) నర్మదా! నీ వెంతయదృష్టవంతురాలవే! అదుగో! రాజు. అచ్చట విర హాభారవశుఁడై ప్రియసఖునితోడ నేమో చెప్పుకొనఁ బోవు చున్నాఁడు.

నర్మ—మన మిచ్చట కొంతసేపు దాఁగియుండి వా రేమనుకొనియెద రో విన్నపిమ్మట వారినిఁ జేరిన మంచి దని నే నూహించెదను.

అంశు—ఆహా! నర్మదా! వచ్చితివా! ఎంతసాహసముగలదానవు!

[తల పంకించి]

గీ. పిల్లి బావురుమన నుల్కు ♦ వెలదులైన
మోహ మావేశమైనఁనం ♦ బుధులు దాఁట
గలరు లోకముల్ గానిలో ♦ కములనైనఁ
బడయుదురు గాలివడి గాలి ♦ పడగఁబోలి.

ఓచిత్రకేతుఁడా! పురుకుత్సునే చూచితివి కాని నర్మదనుఁజూచి యుండవుకదా. అహా! ఇంతయపూర్వదర్శనముగూడ నీకుశీఘ్ర ముగఁ గలుఁగుఁగాక.

(అంతట చిత్రకేతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—ఓహో! రాజుగా రిచ్చటనే యిష్టసఖునితో వేంచేసి యున్నారు.

అంశు—పూజ్యుఁడైనచిత్రకేతుఁడా! నమస్కారము. మంచిసమయమునకు వచ్చితివి. అదుగో! మహారాజు విరహభారవశుఁడై విచారించుచున్నాఁడు. వెనుక నుండుజలయంత్రమున కానుకొని సఖీసమేతయై నర్మద ప్రకాశించుచున్నది. తిరస్కరిణిచేఁ బ్రచ్ఛన్నుఁడవుకమ్ము.

చిత్ర—అట్లే. మిత్రమా! నమస్కారము. ఆలస్యముగ వచ్చినందులకు క్షమింపుము.

పురు—ఆ. చేటిదెప్పలకును ♦ జెక్కు లెఱ్ఱనఁజేసి
నన్ను జూచి చిన్న ♦ నవ్వునవ్వ
దానిమోము గ్రాలు ♦ తరళితచంద్రికా
ప్రతిఫలమున తామ్ర ♦ పర్ణి న్రొంలె.

నర్మ—ఆ మహాదృష్టవంతురా లెవరో కదా!

నవ—నీవే! నిన్ను దెప్పినదానను నేనే.

చిత్ర—అంశుమంతుఁడా! వీరిద్దఱిని బాగుగ సంఘటించుటయందునీవు తుంటవిల్లులేనిమన్మథుఁడవైతివికదా. ఆహా! నర్మదయొక్క సౌందర్య మత్యాశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఇంద్రలోకముననైన నిట్టిసౌందర్యవతు లొకరిద్దఱుందురేమో. ఈదినమున నింద్రుని యాజ్ఞచే నొకచిత్రము జరుగవలసి యున్నది.

అంశు—మిత్రమా! నేను వినదగినదేనా?

చిత్ర—వినఁ దగుదువు. చూడఁ దగుదువు. అందుకు నాకు సాహాయ్యముకూడఁ జేయఁదగుదువు.

పురు—వయస్యా! మాట లాడవేమి?

విదూ—నీకు చెవులు కొంచెము వినఁబడకుండుట యేలాగున్నది?
పురు—ఆలాగుననే యున్నది. మీఁదిమిక్కిలి యొడలంతయు మండుచు
న్నది. ఓహోహోనర్మదా!
(నర్మద తొట్రుపాటుతో ముందునకుఁబోవుచున్నది.)
నవ—(నర్మదచేయి బట్టుకొని) నిన్నుఁబిలుచుచుండుట లేదు.
పురు—"ఆ. పడఁతిఁ జూడనపుడు ♦ పనికివచ్చెను గాని
పడఁతిఁ జూడ దీని ♦ పని యిఁకేల,, అని,
ఓనర్మదాచిత్రఫలకమా! నేను మూఢుఁడనై నిన్నురగలోక
మునఁ బారవైచితిని. నీ విచ్చటనున్న నాకుఁ గొంతతాపశాంతి
కలుగునుగదా.
నర్మ—నీతోశాశ్వతముగ సుఖించుటకు నేనె వచ్చియుండ నాచిత్రఫ
లక మేల?
విదూ—విచార మేల! చిత్రఫలక మేను వ్రాయఁగలను.
పురు—నీ వాకాంతను జూడకుండ నెట్లు వ్రాయఁగలవు?
విదూ—వ్రాయుట చిత్రమేకదా!
పురు—చిత్రమే.
విదూ—కావున చిత్రమే వ్రాసెదను. మన్మథుఁడా గ్రుడ్డివాఁడు. వా
నిచేఁ బీడింపబడినకాముకుఁడా, గ్రుడ్డివాఁడే. ఇఁక చిత్రఫలకము
ను వ్రాయువాఁడు చూడకున్నవాఁడైననేమి? చేతికివచ్చినదే
దో వ్రాసెదను. అదే నీకాంత యని శాంతి నొందినచాలదా?
సుఖదుఃఖములు మనస్సునందలివి కాని బాహ్యవస్తువులందలివి
కావుగదా.
అంశు—ఇంద్రునియాజ్ఞచే జరగవలసినరహస్య మేదియో చెప్పుము.
చిత్ర—నిన్న నీవును నేనును సమావేశమైనయపుడు జరిగినసంగతు
లన్నియు పురందరునితో విన్నవించితిని. అతఁడు మిక్కిలి సంత

సించి మాంధాత తనకుఁ బుత్త్రసమానుఁ డనియును, పురుకు త్సుఁడుమాంధాతకొడుకగుటచే నాతఁడు తనకు మనుమఁ డగుననియును, తనకు మనుమరాలు కాఁబోవునర్మదను తాను చూడకయే వారివివాహమున కంగీకరింప ననియును, నాగలోకమునకుఁ బోయినర్మదను తనలోకమునకుఁ దీసికొనిరావలసిన దని సెలవిచ్చిరి.

అంశు—ఆహా! నర్మద యిప్పుడు కదా పరమపూజ్యురా లైనది.

గీ. మొదట రాజేంద్రుపుత్త్రిక ♦ విదపఁజక్ర
వర్తియిల్లాలు త్రైలోక్య ♦ పాలనాధ్యుఁ
డైనవజ్రికి మనుమరా ♦ లగునుగూడ
దానిభాగ్యంబు వర్ణింపఁ ♦ దరముగాదు.

చిత్ర—ఆకారణమున నాగలోకమున కేగి యచట నర్మదం గాన కిచటికి వచ్చితిని. అందుకొఱ కింతయాలస్య మైనది. రాజునకును నర్మదకును సమావేశ మైనవెంటనే నర్మద నింద్రలోకమునకుఁ గొనిపోయెదను.

నర్మ—రాజదర్శనము రిక్తహస్తములతోఁ జేయవలసివచ్చెను. రెండు పిమ్మటనైనను లేవయ్యెనుగదా.

నవ—లుబ్ధురాలా! ఉండియు లేనట్లు విచారించు చుంటివే!

అంశు—రాజు మిక్కిలి చింతాక్రాంతుఁడై యున్నాఁడు. మిత్రమా! చూడుము.

గీ. కన్ను లరమూసి చెక్కిటఁ ♦ గరము గ్రాల
శిరము నొకవైపునకుఁ జేర్చి ♦ చిటుచిటుకు
మంచు కన్నీళులొలికెడు ♦ నతఁడు గ్రాలు
వెలయ దైన్యంబు మూర్తిభ ♦ వించినట్లు.

నర్మ—ఆలస్యమేల? నాకాంతుని దరిజేరుటకు నేను మిక్కిలి సంభ్రమించుచుంటిని. అతఁడు నాకొఱకు సంతాపపడుచుండ నే నుపేక్ష సేయుచుంటిని.

నవ—ఇదిగో ఇప్పుడే పోవుదము. రాజేదో మాటలాడఁ బోవుచున్నాఁడు.

పురు—సీ. దడదడమంచు నా ♦ యొడలు తూలఁదొడంగె,
చేపట్టి యూఁపవే ♦ చిగురుఁబోఁడి!
కనుదమ్ములకు నంధ ♦ కారంబు గల్గె నీ,
తనుదీప్తిచే దాని ♦ దఱుమఁగదవె?
నాభిదగ్గరనుంచి ♦ నాలుకవఱ కారె,
తరుణి! నీయధరామృ ♦ తంబు నిమ్మ!
భగభగయంచు తా ♦ పము గ్రమ్మె చల్లని,
యొడలితో కౌఁగిలి ♦ యొసఁగఁగదవె

గీ. మెడను తల నిల్వకున్న ది ♦ య్యెడను నాకు
చెవులు గడియలుబడియెను ♦ చెంతఁ జేర
రమ్మునర్మద! నర్మద! ♦ రమ్మురమ్ము!
నర్మదా! శోషమొందుప్రా ♦ ణములు నాకు.
నర్మదా! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు.)

నర్మ—నాథా, నాథా, ఇదిగో వచ్చితిని (అని కౌఁగిలించుచున్నది.) అయ్యో, ప్రాణవల్లభుని కెటులుండునో కదా.

విదూ—(ఆశ్చర్యపడుచు) అయ్యో! రాజుమూర్ఛాగతుఁ డయ్యెను! ఆహా! ఎంతయిక్కట్టు తటస్థించెను? ఈమె నర్మదయే కాఁబోలు.

అంశు—గీ. చేత నెత్తితి నిరుమాఱు ♦ ప్రీతి నితని
నన్య; నైనను మది దుఃఖ ♦ మధిక మయ్యె
కనియు నెత్తి పెంచెడువారు ♦ గాంతు రేని
సుతునిమూర్ఛల నేరీతిఁ ♦ జూడఁగలరొ?

నర్మ—నవమాలికా! నేనుగాఁగిలించియేయుందును. నీవు విసరుము. లెమ్ము. (ఆలోచించి) అయినను నీవెందులకు! నేనే విసరుకొనెదను.

చిత్ర—ఆ. రాజు మూర్ఛబడుచు ♦ రమణిబాహుల శాంతి
గొంచు నుండఁ దెలియఁ ♦ గొంచుబోదు
నంబుదంబు వర్వ ♦ తాగ్రాగ్రమశాంతికై
ప్రాల గాడ్పు మబ్బుఁ ♦ బాపుకరణి.

ఛీ. దాంపత్యభంగకృత్యముగదా!

అంశు—వయస్యా! ఏమి ఆలోచించుచున్నావు!

చిత్ర—ఆ. వజ్రియాజ్ఞదీర్ప ♦ వచ్చును పాపంబు
దీర్పకున్న గొంతు ♦ దెగుట నిజము.
ముందు, వెనుక, గూడ ♦ పోవుచున్నది మది
రెండుతలలపాము ♦ రీతిగాఁగ.

అంశు—గీ. దంపతులు వీరు సుఖయించు ♦ దారి యట్టి
వజ్రికంటెను దెలియంగ ♦ వశమె నీకు?
మావులను మల్లె లోలయించు ♦ మాధవుండు
తోఁటగా చేయు కాపరి ♦ పాటిగాఁడె!

నర్మ—నవమాలిక! ఇంకను నాకాంతుఁడు లేవకున్నాఁడు.

చిత్ర—(రాజును కొంచెము సమీపించి)

గీ. లో నడంగిననెత్తురు ♦ పోన యచటి
వెలఁది నర్మదయో కాదో ♦ తెలియ నేమొ
తొంగిచూచెను చెక్కుల ♦ తుదల చంద్రుఁ
గాంచు తెలినీటిపై యెఱ్ఱ ♦ కలువమాడ్కి.

విదూ—ఇప్పుడు రాజునకు కొంచెము స్వస్థత కలిగిన దని తోఁచుచున్నది.

నర్మ—సఖీ! రాజు కదలుచున్నాఁడు.

విదూ—రాజా! లెమ్ము.

పురు—(లేచి కన్నులు మూసికొని) ఓహోనర్మదా!

గీ. ఉసుకునామోము చల్లగ ♦ నొత్తి యుర ము
రమ్ముఁజేరిచి విపులసౌ ♦ ఖ్యమ్ము నిచ్చి
కౌఁగిలించితి వని కల ♦ గాంచినాఁడ
గద యభాగ్యునకుఁగలల ♦ గలిమి కాదె?

విదూ—రాజా! మహాభాగ్యవంతుఁడవు. ప్రత్యక్షమైననర్మదనే చూ తువు. కనులు విప్పుము.

పురు—(కన్నులు తెరచి) ఆహా! నర్మదా! ఆహాహా!
(అని తొందరగఁగౌఁగిలించు కొనుచున్నాఁడు.)

నర్మ—నాథా! నీ కిప్పుడు దేహమందు సుఖముగ నున్నదా!

పురు—గీ. నాసుఖంబున కేమి లే ♦ నాతి నీవు
సత్య మగునర్మదవు లేక ♦ స్వప్నదృష్ట
నర్మదవొ ముందు చెప్పుము ♦ నాకు శిరము
నిలిచినట్లైన సర్వంబు ♦ నిలుచుఁగాదె?

నర్మ—యథార్థముగ నేను నర్మదనే. ఇదిగో నీయుంగరమును చూడుము. (అనియుంగరమును చూపించుచున్నది.)

పురు—(చూచుచు) ఆనందపారవశ్యమున కన్నులు మూసికొనిపోవు చున్నవికదా.

చిత్ర—వయస్యా, తిరస్కరిణి నుపసంహరించి యప్రచ్ఛన్నరూపముతో నీమెను పైకి దీసికొనిపోదును. నిమోహనవిద్యా ప్రభావము నొక్కతెప్పపాటులో నాసమయమందు కనుపఱచవలెను. వయస్యా. ఈమె నాకు సహోదరి సుమా! నాకు సెలవిమ్ము.
(అనివెనుకనుండి వచ్చి గుబాలున నర్మదను పైకెత్తుకొని పోయినాఁడు.)

నర్మ—(పైకిపోవుచు)నాథా! పురుకుత్సా!శివశివా!నాథా! రక్షింపుము

పురు—అయ్యో! అయ్యో! నర్మదా! నర్మదా! (అని విలపించుచున్నాఁడు)

నవ—అయ్యో! సఖీ! అయ్యో! ఉరగరాజపుత్రీ! అయ్యో! నర్మదా! [అని గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నది.]

విదూ—అయ్యో. ఏమి యీయింద్రజాలము! ఏమి యీయాశ్చర్యము! అయ్యో! రాజా! శాంతింపుము.

పురు—(నూతి క్రింద పడి లేవలేకయుండ సఖుఁడు వానిని కష్టమున పైకి లేవఁదీయుచున్నాఁడు) అయ్యో! నర్మదా!

అంశు—గీ. తను వెంచినైచుదాని పై ♦ కిని గొనంగ
నెగిరిపడి తిరుగుచువడి ♦ యిలకు నొరగె
నితఁడు జాలిని జాలిని ♦ నెగయ లాగ
తిరిగి నేలపై మొఱఁగుబాం ♦ గరముకరఁగి.

పురు—అదిగో! అదిగో! కాంత పోవుచున్నది. ఆహా! నర్మదా!

గీ. ఏపుపురు నెత్తినై నట్టి ♦ యీక్షణముల
నన్నుఁ జూచుచు పైఁబోవు ♦ నన్నెలంత
బుస్సుమనుమంట లవనినై ♦ పుసకుఁ బర్వ
రివ్వనను పై కెగయు వేక ♦ జువ్వమాడ్కి.

విదూ—(పైకి చూచి) ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము!

నవ—(పైకి చూచి) సఖీ! నర్మదా!

పురు—ఇఁకను నీయభాగ్యునియందు నీకు ప్రేమయెందులకు?

గీ. ఇద్దఱము గట్టికౌఁగిలి ♦ నెసఁగుచుండ
కంతుకేళిక చ్చెచటనంటె ♦ నంత వెన్న
ముద్దరీతిని మింటికిఁ ♦ బోయితీవు
కష్టె నిచ్చట దిగద్రొక్కి ♦ కాటికేళికె.

విదూ—మహామహుల ప్రార్థన మూర్తీభవించి స్వర్గమునకుఁ బోవున ట్లుపోవుచుంటివా? నర్మదా!

నవ—ఓపాతాళరాజపుత్త్రికా! కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చునీనాథునివిడిచి చిన్నతనమునుండియు నెన్నడును విడువనిసఖివైన నన్నుఁ బాసి యెచ్చటికిఁబోవుచున్నావు?

అంశు—వీరివిచారము జూడఁగ కడుపు దహించుకొని పోవుచున్నది. ఇక్కడ నుండఁజాలను. (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

పురు—అయ్యో! నర్మదా!

గీ. నీవు ననుఁ బాసి పోవఁగ ♦ నేను దిక్కు
లేనిపక్షికంటెను తక్కు ♦ వైనవాఁడ
వెలఁది పక్షియైనను నాల్గు ♦ విసురు లెగిరి
సాగనంపు నదియు జేయఁ ♦ జాలనైతి.

విదూ—మూర్ఖుఁడా! గుజ్జుమామిడిపండు తినుచిలుకను పిల్లి యెత్తుకొనిపోయిన ట్లెత్తుకొనిపోయితివిరా.

పురు—(తత్తరముతో) ఏమీ! ఏమీ! ఎవరైన నెత్తుకొనిపోయిరా!

విదూ—నీవు చూడవైతివా!

పురు—ఛీ! ఈ వార్త నిప్పుడు చెప్పుచుంటివా! ఎంతబుద్ధిహీనుఁడ వైతివి!

విదూ—దుఃఖము జ్ఞానము నాచ్ఛాదింపదా?

పురు—నిన్ననసేల? నేనే నిర్భాగ్యుఁడను.

గీ. నాతి నెవ్వఁడో హరియింప ♦ నాదుకనులు
మూతఁబడియెను ప్రారబ్ధ ♦ మునను గాదె
కరమణిని చోరుఁడు హరింప ♦ కుహుక నిహుర
గాంచుమనుజునిమాఁదభా ♦ గ్యంబుకరణి.

ఆహా! నర్మదా! నేను జీవించి యుండఁగ మీఁదిమిక్కిలి నీవు న

న్ను కౌఁగిలించి యుండ ని న్నెవఁడో తస్కరించుకొని పోవనే నవదన్నె యిచ్చటనుంటినికదా! ఓనర్మదా!

గీ. మదనబాణాగ్ని తపియించి ♦ పిదప నిన్నుఁ
గాంచి శమియింప నెవ్వఁడో ♦ కొంచుఁబోయె
నెండ వడఁ బడి నోటికి ♦ నెత్తుపాన
కలశి నెగఁదన్నుకొనిపోవు ♦ గ్రద్దకరణి.

ఆహా! నర్మదా! నిన్ను హరించినవాఁ డెవఁడై యుండునో?
(నిట్టూర్పువిడిచి.)

గీ. మిస మిసగుజూవనము జూచి ♦ కసిమసంగి
యెవఁడో ని న్గొంచుగంధర్వ ♦ డేగియుండు
పుష్ప్రపావున సౌఖ్యంబు ♦ బొందుచున్న
యురగకాంతను పక్షీంద్రుఁ ♦ డొడిసినట్లు.

(తన్నుద్దేశించి) ఛీ! మూఢా! పురుకుత్సా! ప్రాణాధిక యగు కాంత నెవఁడో హరింప సిగ్గుమాలినవాఁడవై యేడ్చుచుంటివా! వయస్యా! ధనుర్బాణముల నిటు తెమ్ము.

విదూ—(విల్లందించుచు) ఉండదెబ్బలకుచుక్కలు రాలునా!

పురు—(బాణమును సంధించి) అదిగో! అదిగో!

గీ. వెనుక తానుండి వనితను ♦ గొనుచుబోవు
నింతి జంపక యెట్లు వ ♦ ధింతు నతని
కుసుమములచాఁటునుండున్న ♦ గుజ్జగూబ
గుసుమములగాల్ప కెట్టుల ♦ గూల్పనగును?

ఆహా! నర్మదా! ప్రాణేశ్వరీ! యెంతదూరమో పోయితివిగదా. వయస్యా! అదిగో! చూడుము.

గీ. మెలఁతయాస్యంబు ధగధగ ♦ మెఱయుచుండ
కలికితెలిచీరకుచ్చెళుల్ ♦ గాలిచేత

క్రమముగా క్రింద కుబ్బుచుఁ ♦ గ్రాల తూర్పు
దిక్కునను చెలి యుదె తోఁక ♦ చుక్కభంగి.
ధూమకేతుదర్శనము రాజులకు ప్రాణహానికరమే యయినను
నాకు పరమసంతోషకరముగ నున్నది.

విదూ—నగధీరుఁడవు! నీ వేయర్థిగ్యాపమువా?

పురు—గీ. బిట్టు మరుతాపమున వెత ♦ నట్టి యేన్చి
కొసకు చెలిఁ గాంచి వెంటనే ♦ కూలిపోతి
రాళ్ళజడి నగాగ్రమున మా ♦ ర్గంబు దప్పి
మెఱుపుచే దారిగాంచుని ♦ మేఘమందు
తల లిఱిగి నేలఁబడుదురు ♦ దారియయ్యొ.

గీ. నిన్న నేఁబొల్లికొంచుకను ♦ నేఁడె యయ్యొ
కాంతఁ బాసితి నూరేండ్ల ♦ కాపురంపు
ముచ్చటలు కోట్లు చిటికెలోఁ ♦ జిచ్చుగలసె
మొండిబ్రతుకేల కాలిన ♦ మోదుకరణి.

విప్రవర్యా! ఇక్ష్వాకుకులసంభవులను సంధించినబాణ ముపసం
హరించుట మర్యాద కాదని చెప్పితివికదా.

విదూ—నిశ్చయముగాఁ జెప్పితిని.

నవ—రాజా! ఊఱడిల్లుము.

పురు—నర్మదా! ఓకాంతాలలామ! ఓప్రాణేశ్వరీ! ఇదిగో! నేనును వ
చ్చుచుంటిని. ఒక్కత్రుటికాలములో నిన్నుఁ గలిసికొనెదను.
గీ. కాలమా! నీకు పండొస ♦ గంగఁ జాల
మిడిమిడెండల వడదాఁకి ♦ యొదులునట్టి
పచ్చికాయనె యిచ్చెదఁ ♦ బుచ్చుకొనుము
మతిగతియె ప్రమాణముబహు ♦ మతికిఁగాదె.
హరహరా! (అనిబాణము తనపైఁబ్రేయుయత్నించుచున్నాఁడు.)

విదూ—(చేయి బట్టుకొని) రాజా! ఏమిపని చేయుచుంటివి! నేను బ్రాహ్మణుఁడను, వయస్సు మీఱినవాఁడను, నీతండ్రికాలమునుండి కొలువు సేయుచుండువాఁడను, నీసొమ్ము పెట్టుచున్నంతమాత్రమున నన్నింతయగౌరవపఱతువా! లోకముగానిలోకమునకు నీవు ప్రయాణమై పోవునపుడు దగ్గరనున్న పూజ్యుఁడనైననాతో చెప్పి పోఁగలదా? ఇంతవిశ్వాసహైన్యమా!

పురు—విప్రవర్యా! నమస్కారము నేను పోయెదను. సెలవిండు.

విదూ—ఎందులకు.

పురు—నాకాంతను నేను తెచ్చుకొనుటకు.

విదూ—నాయకుఁడు స్వయముగా నాయికకొఱకు పోయి తెచ్చుకొనుట్రొత్తవాడుక నీనాఁడు కలిగినదికదా. ఇంత తెలియనివాఁడవుకనుకనే ఆకాంత నిన్ను విడనాడి పోయినది. ఇప్పుడైనను పూర్వాచరణము ననుసరించి చిరకాలసేవకుఁడనైననన్ను దూతగఁ బంపుము. ఇక్ష్వాకుకులసంభవులకు సంధించినబాణము నుపసంహరించుట మర్యాద కాదు! కాదు! ముమ్మాటికి కాదు. ఇదిగో వేదఘోషపవిత్రమగునాకంఠమును నీబాణమునకు గుఱి యిచ్చితిని. ఏమీ! సంకోచించెద వేల?

పురు—ఆహా! విప్రవర్యా! నన్ను వంచించితివిగదా.

విదూ—నిన్ను నీవే వంచించుకొంటివి. వేనవేలకుటుంబముల కాధారమగునూరిపై నిప్పు పెట్టఁ దలఁచితివా? కుసుమసుకుమారమగునీమేనునుబాణాగ్నికాహుతి చేసెదవా? ఇదిగో అగ్నిస్వరూపమయినగాయత్రి యిచ్చట వెలుఁగుచున్నది. అగ్ని నగ్నిలో ప్రవేశపెట్టుము.

పురు—బ్రహ్మహత్యాదోషము గట్టుకొందునా?

విదూ—ఆత్మహత్య యంతకంటె దోషమని యెఱుఁగవా?

పురు—నాకాంత నన్ను విడనాడి పోవుటచే నే నట్లు చేయ యత్నించితిని. ఇఁక నే నెట్లు బ్రతుకఁగలను?

విదూ—నీవలె రక్తము, మాంసము, చర్మము గలిగినయాకాంతయే నీకు స్వాధీనపడకపోయినప్పుడు రూపరహితమును, భగవదధీనమును నైనమరణము నీవశ మగు నని తలఁచెదవా? తలకుమీఁజినపనులు తలపెట్టెదవా? చేతనైనయెడల నన్నుఁ గొట్టుము.

పురు—వయస్యా! ని న్నేల చంపుదును? ఆత్మహత్యనుగూడ చేసికొనను. లెమ్ము ఇఁక నీవు సంతుష్టిపడితివా!

విదూ—(పెద్దనవ్వు నవ్వుచు) ధనుర్బాణముల నిటు లెమ్ము.

పురు—(ఇచ్చుచు) నర్మదా, నీవు దాఁటిపోయితివికదా. ఇఁక నేను చిరకాలజీవినై యుండెదను.

ఆ. కనులు, చెవులు, నడువఁ ♦ గాళ్ళును లేకుండ
చేతు లసలె లేక ♦ శిరము నేలఁ
గొట్టుకొంచు గాలిఁ ♦ బొట్టఁబోయుచు వేయి
వత్సరంబు లుందు ♦ పాములీల.

విదూ—ఆలాగున నుండినను నురగకాంతకు పతియే యనిపించుకొందువు.

పురు—బాణమును సంధించితి నేల మిత్రమా!

విదూ—పుట్టమువంగివలె నున్న దీనిని కొట్టుటకు (నవమాలికవంకకను బఱచి)

పురు—నవమాలికా.

ఆ. చిన్నతనమునుండి ♦ జేసిన స్నేహంబు
వీడిపోయె నీకు ♦ వెలఁదితోడ
నిన్న గట్టుకొన్న ♦ నెఱకొంగుము ళ్లయో
నేఁడెవీడె నాకు ♦ నెలఁతతోడ.

మనమిద్దఱ మొకవస్తువునే గోలుపోవుటచేత సమానదుఃఖము గలవారము. ఐనను, కాదు, నాదుఃఖమే యెక్కువకదా!

గీ. వెలఁదివెలఁదిమధ్య ♦ గలిగెడుప్రేమ య
భ్యసనమునను వచ్చు ♦ నది సహజము.
పురుషకాంతలందుఁ ♦ బోరిని సూదిని సూది
హత్త దంటురాతి ♦ హత్తుఁగాని.

విదూ—సత్యము! సత్యము! బూరెయు నేయియు కలియునుగాని బూరెయు బూరెయు హత్తునా?

నవ—అయ్యా నాకు సెలవిమ్ము.

విదూ—నీచెలి కెవరు సెల విచ్చిరి.

పురు—గీ, పగి క్రిందకు నచ్చుట ♦ నేస్య మిూవు
నాతి! నే నిచ్చుటను రోద ♦ నం బొనర్తు
పైన నెలుఁగెత్తి చాతక ♦ పక్షి, క్రిందఁ
గప్ప, యొక్కవానకె యేడ్చు ♦ కరణిగాఁగ.

నవ—అయ్యా! నమస్కారము. సెలవు దీసికొనెదను.

పురు—సరే పొమ్ము. (నవమాలిక నిష్క్రమించుచున్నది.) ఏమియుఁ దోఁచుట లేదు. మిత్రమా! ఏమి చేయుదము?

విదూ—ప్రశస్తమైన తెలకపిండి దెప్పించి—

పురు—వయస్యా! ఎప్పుడు భోజనదృష్టియేనా?

విదూ—ఏడ్చి యేడ్చి మెరుగురాచిననీగొంతుకకు తెలకపిండివంటివస్తువు మఱియొకటి కలదా? నీబొంగురుగొంతుకను విన్న దేవిగారు నిన్ననుమానింపరా?

(అప్పుడు సుమతిచేటికయగుకళ్యాణి ప్రవేశించుచున్నది.)

కళ్యా—రాజేంద్రా! నమస్కారము.

పురు—(సంభ్రమముతో) ఇప్పుడు వచ్చితి వేల?

కళ్యా—దేవిగారికెల వైనది. తాము దయచేయవలెను.

పురు—(అపవారించి) మిత్రమా! ఇప్పు డెట్లు పోదును! పోకపోయిన తానే యిక్కడికి వచ్చునేమో! ఏమిచేయుదము?

విదూ—కళ్యాణీ! రాజుగారికి కొంచెము జబ్బుగ నున్న దని చెప్పుము.

పురు—మిత్రమా! అట్లనెద వేల? కళ్యాణీ! అతనికి తెలియదు. (తనలో) ఏమని తిరిగి వర్తమానము పంపుదును?

కళ్యా—ఏమి! మహారాజా! తాము చింతాక్రాంతులై యున్నారు.

పురు—(లేచి కళ్యాణిచేయి బట్టుకొని) ఏమియు చింత లేదుసుమా! దేవిగారికట్టితమ యున్న చింత యేల? చింతించుచుంటి నని చెప్పెద వేమో! ఇదిగో! బహుమానముగా ఈయుంగరమును తీసికొనుము. (అనియొకయుంగర మిచ్చుచున్నాఁడు.)

విదూ—నర్మద నీ కిచ్చినమణియుంగర మిచ్చెద వేమో సుమా! కొంప మునుఁగును.

పురు—(విదూషకునివంక నెట్టిభారి చూచి) రాచకార్య మేదో సఖుఁడునుతానును పరిశీలించుచుండి రని చెప్పుము.

విదూ—చిత్తము. అటులే చేసెదను.

కళ్యా—మనోహరచికముతో వెనుకటిరోగములునశించినట్లు నీవర్తమానముతో నీవెనుకటిదుఃఖము లారినవా?

పురు—చాలు మిత్రమా! బాగుగఁ జేసితివి.

విదూ—అసలు పెండ్లాముయొక్క వార్త యిటువంటిపై దుఃఖముల కన్నిటికి నుచ్చాటనమంత్రము సుమా! వయస్యా! అన్ని విధములదేవిగారు నిన్ను సుఖపెట్టుచుండ నీ వన్యకాంత నపేక్షించుట యుచితమా?

పురు—ఇష్టసఖా! సుమతితో సుమారు, ఇరువది సంవత్సరములనుండి సంసారమును చేయుచుంటిని. అయిన నొక్కపుత్రుఁడైన నొ

దవఁ డయ్యెను. మఱియొకకాంతను వివాహ మాడినయెడల నా మొదలన నైనను నా కీకొఱంత వాయఁగల దనునపేక్ష చే నన్యకాంతాసక్తి నుంటినిగాని కేవల మనేకకాంతాలోలత్వము చేఁ గాదు. అట్లుండ నత్యంతసౌందర్యవతి యగునర్మదనాకన్నులను బడి కొండంతయాస కలిగించి తుద కీవిధముగఁ జేసి పోయినది. నర్మదను మాచునాశ నాకు లేదు. సంతానాపేక్ష మొదలే లేదు. మిత్రమా! ఏమిచేయుటకును తోఁచకున్నది. ఏమిచేయుదము.

విదూ—ఆశ లన్నియు నడుగంటినప్పుడు హరినామస్మరణకంటె చేయఁదగిన దేది! (హరినారాయణ హరినారాయణ) అని పాడుచున్నాఁడు.

[తెరలో హరినారాయణ హరినారాయణ యనిధ్వనికలుగుచున్నది.]

విదూ—ఏమీ నాప్రతిధ్వనివలె నే మఱియొకనాదము వినఁబడుచున్నది! ఓహో! ఎవరో మహాముని వీణ చేతఁబుచ్చుకొని నారాయణస్మరణచేయుచువచ్చుచున్నాఁడు దూర్వాసుఁడై యుండడుకద!

పురు—మిత్రమా! నారదమహాముని యైయుండును.

(అప్పుడు నారదమహాముని ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

పురు—మహర్షిశేఖరా. నమస్కారము.

నార—రాజోత్తమా! మనోరథసిద్ధిరస్తు.

పురు—తమయాశీర్వచనఫలముచే మనోరథసిద్ధి కావలెనుగాని నాయదృష్టఫలమునఁ గానేరదు.

నార—రాజా! అట్లనుచుంటి వేమి?

పురు—మహర్షిచంద్రమా! మఱేమియు లేదు.

నార—ఇంద్రునిసందేశమును వినుము. ఇంద్రలోకమం దొకచిత్రమగు నాటకమింద్రుని సన్నిధిఁ బ్రయోగింపఁబడును. ఒకభూలోకరాజ

స్యునిచరిత్ర నాటకముగ నాడఁబడును. ఆనాటకమును జూచుటకు మనుమడ వగునిన్ను స్వర్గమునకు వెంటబెట్టుకొని రమ్మని యింద్రుఁడు నన్ను ప్రార్థించి పంపెను. కావున నీవు నావెంట నిప్పుడే రావలయును.

పురు—అయ్యో! మహానుభావా! నాచరిత్రయే యొకచిత్రమైననాటకమైనది. దిక్కుమాలినవాఁడనై యిక్కడ విలపించునాకు వేఱు నాటకము లేల? ఉత్సవము లేల? తను వేల? ఏభోగము లైనను చిత్తశాంతిగలవానికి గదా!

గీ. ఆశ లన్నియు భగ్నంబు ♦ లైన తనువె
భారమైయుండఁగూలంగఁ ♦ బడితిఁగ్రింద
నుట్టిచేరులు నాలుగు ♦ నూడిపోవ
పాలకుండ భగ్నమ నేలఁ ♦ బడినభంగి.

నార—రాజా! అంతయధైర్యపడుట కేమికారణము?

పురు—మహానుభావా! ఆజ్ఞ యిచ్చితిరి. గనుక మనవి చేసెదను.

ఆ. ఉరగలోక మొంది ♦ యురగకాంతను జూచి
పెండ్లి యాడి పెండ్లి ♦ పీటలందె
విధురదశను జెంది ♦ వెతలచేతను మోము
వాచి యుంటిఁ జావుఁ ♦ జూచుటకును.

నార—(తనలో) ఇది యంతయు నింద్రునిచే విన్నదే కదా. [ప్రకాశముగా] రాజా! ఉరగకాంతను పెండ్లికూడ నాడితివా!

పురు—మహానుభావా!

ఆ. ముద్దులుంగరములు ♦ మురిపెంపుకౌఁగిళ్లు
మదులు మార్చుకొంటి ♦ మఱియు నేను
త్రాడుగట్టనట్టి ♦ యాలోటు లేకుండ
గొంతు త్రొక్కుపోసి ♦ యింటి పోయె.

నార—ఆ. కష్టసుఖము లెందు ♦ గాత్రధారికి నైజ
మగును వాని కింత ♦ యడల నేల?
కాలగతిని సుఖము ♦ కష్టంబు వచ్చును
ధాత్రిగతిని పగలు ♦ రాత్రివోలె.

అనేకచక్రవర్తులు ప్రపంచమం దష్టకష్టములఁ బడి తుదకు ఫలముగాంచి సంతసించి రనుసంగతి ప్రత్యక్షముగ నాటకములవలనఁ దెలియును. నీవు నట్లే సుఖపడవచ్చును. ఇంద్రునియొక్క యాజ్ఞ, త్రిలోకసంచారి యగుమునియొక్క సందేశము, చూచునది నీతిబోధక మగునాటకము, చూడకుండఁ దగునా! విధేయుఁ డనై వచ్చితి వని యింద్రుండు సంతసించినను హరినామస్మరణ పరాయణుఁడ నగు నేను సంతసించినను నీమనోరథసిద్ధి యగును. కావున వేగము లెమ్ము.

పురు—చిత్తము. మహానుభావా! ఇదిగో! వచ్చుచున్నాను. వయస్యా! ఇంద్రుని యాజ్ఞచే నారదమహర్షి వారివెంట నే నింద్రలోకమునకు నాటకాలోకన కుతూహలమున వెళ్లితినని నీవంతఃపురమునకుఁ బోయి దేవిగారితోఁ జెప్పుము.

విదూ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

పురు—మహర్షి శేఖరా! కామగమనుల రగుతమతో నేనుగూడ నూర్ధ్వలోకమున కెట్లు రాఁగలను?

నార—నీ కట్టిసందేహ మేల? నామాహాత్మ్యమువలన నిన్నాకాశగమనమునఁ దీసికొనిపోయెదను.

[పురూరవునారదు లిద్దఱును పైకిఁ బోవుచున్నారు.]

పురు—అయ్యో! నాకాంతయు నిటులే యెగిరిపోయెనుగదా [అని యిద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

[షష్ఠాంకము.]

రంగము—ఇంద్రలోకము.

(ఇంద్రుఁడు, శచీదేవి, బృహస్పతి, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు; ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఇంద్రు—ఆచార్యోత్తమా! తాము సెలవిచ్చినప్రకారము సర్వమును సిద్ధపఱచుటకుఁ దగ నొనరించినాను. ఇఁక నవశిష్ట మేమియు లేదు. పురుకుత్సునిరాకకొఱకే నిరీక్షించుచుంటిని. అయినను సేవకా! నాటకసంఘాధ్యక్షుల నిటు పిలువుము.

సేవ—చిత్తము. (అనిపోవుచున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—శచీ! నీతోఁ నాకుఁ గలిగినపంతమునకుఁగదా యీనాటక మిప్పు డాడించి పురుకుత్సు నిప్పటికి పిలిపింపవలసి వచ్చెను! అయినను నీవే గెలుతువేమో! నీపంతము గెలుచుటయే నాకును బరమసమ్మతము.

శచి—(నవ్వుచు) మీరు లోకత్రయాధిపతులు. మీయిష్టమునకు వ్యతిరేక మెన్నఁడైన జరుగునా!

ఇంద్రు—పద్మబాంధవా! ఈదినము త్వదీయవంశమణి యగుపురుకుత్స నర్తనస్త్రీభావము నేఁడు చూచి మిగుల సంతసించెదవుగాక! కువల

యబాంధవా! నాటకసందర్శన కుతూహలుఁడనై యుంటి విగదా!

(ఇంతలో సేవకుఁడు చిత్రవర్ణునితో ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—ఏమీ! చిత్రవర్ణా! నాటకసమాజమున కధ్యక్షుఁడవై నసీచే సర్వమును సిద్ధపఱుపఁబడినదా?

చిత్ర—చిత్తము. దేవరయాజ్ఞ యనుల్లంఘనీయము కదా.

ఇంద్రు—శైలూషు లందఱును, వారివారిగ్రంథభాగమును బాగుగఁ జదివి యభినయించువారేనా!

చిత్ర—మహాప్రభో! నాటకముయొక్క ప్రయోగానుకూల్యమునకు నాదే భారము.

ఇంద్రు—(రహస్యముగ) శచీ! త్రిపురసుందరీవేషము వేయుదానితో మిగుల జాగరూకతతో నుండు మని చెప్పితివా! తెలివితక్కువ్రుగ నభినయించినయెడల శిక్షింతు నని కూడఁ జెప్పితివా!

శచి—ముమ్మాటికిని జెప్పితిని.

ఇంద్రు—చిత్రవర్ణా! పురూరవుఁడు వచ్చు వేళ యైనది. కావున నాటకమారంభ మొనర్పఁబడవచ్చును. పోయిసూత్రధారుని పిలువుము.

చిత్ర—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సూర్యు—

గీ. అహహ! నారదమునివర్యు ♦ నెడమప్రక్క-
తనుమహాతనుదీధితుల్ ♦ దనరుచుండ
గ్రాలుపురూరవుఁ డురుశర ♦ త్కాలమేఘ
సన్నిభుని జెంది వెలిగెడు ♦ సన్నుఁబోలి.

బృహ—

గీ. ఉన్నతో దారకులభవ్రుఁ ♦ డొక్క- డేవఁడొ
దుష్కళంకి యోగాని స ♦ న్మాన్యు లగుచు

రందఱును నారికేళాగ ♦ మందు నేడి
యో యొదవినట్టిదయ్యెపు కాయరీతి.

చంద్రు—(తనలో) దుష్కళంకి నని యీమునిమని న న్నాక్షేపించుచున్నాఁడు. ప్రత్యుత్తరమున కిది సమయము గాదు.

ఇంద్రు—(తనలో) ఈమహానుభావునిహృదయఫలకమునం దీతారాపతి చేసినయక్రమము శిలాశాసన మైనదికదా. ఆదిత్యా! పురుకుత్సుఁడింక నెంతదూరమున నున్నాఁడో చూడుము.

శచి—దేవ మంతటయును కన్నులుగలమీరు చూడక యాతనినిచూడుమనెద రేమి?

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! ఈమె నాపూర్వకృత్యమును దెప్పి పొడచుచున్నది!

సూర్య—పురందరా! నారదపురుకుత్సు లిద్దఱును వచ్చిరి.

(నారదపురుకుత్సులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఇంద్రు—(లేచి) మహర్షిచంద్రమా! పురందరుఁడు భక్తినమ్రుఁడై నమస్కరించుచున్నాఁడు.

నార—కళ్యాణమస్తు.

ఇంద్రు—వత్సా! పురుకుత్సా! ఈసూరాచార్యోత్తమునకు ముందుగ నమస్కరింపుము.

పురు—సురగురూత్తమా! నమస్కారము.

బృహ—ఇష్టార్థసిద్ధిరస్తు! పురుకుత్సా! (ఇంద్రశచీదేవులను జూపించి)

సీ. వసుధర్మాధిగతులైన ♦ వారి కిపుడు
రకును సాష్టాంగ మొనరింపు ♦ రాజవర్య
రజతగిరిగతగిరిసుతా ♦ రాజశేఖ
రులకు మ్రొక్కెడునలకుమా ♦ రునివిధమున.

(పురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఇష్టార్థసిద్ధిరస్తు! ఆచార్యోత్తమా! పార్వతీపరమేశ్వరులకుఁ గుమారునివలె నమస్కరించుమనివీనికాజ్ఞాపించితిరి.

గీ. వీనితండ్రిమాంధాతకు ♦ నేను తండ్రి
వంటివాఁడ నాతఁడు భూమిఁ ♦ బాయ నేన
తండ్రి నైతిను వీనికిఁ ♦ దాపసేంద్ర
మీరువలికినమాటలు ♦ మిథ్యలగునె!

బృహ—పురుకుత్సా!

గీ. అమితతేజఃప్రశస్తుఁడై ♦ నట్టియతఁడె
సూర్యభగవానుఁడౌదల ♦ సోఁకమ్రొక్క—
మతనికులమునఁబుట్టితి ♦ వయ్య! కర్తృ
పురుకులమున జయంతువు ♦ పుత్త్రసత్త్వ.

పురు—ఓ ప్రభాకరా! భవదీయవంశజుఁడగుపురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

సూర్య—(లేచి కౌఁగిలించుకొని) వత్సా! చిరాయురస్తు!

గీ. పెద్దవాఁడను వయసునఁ ♦ బెద్దవాఁడఁ
దేజమున నస్మదాభసం ♦ దీప్తు నిన్ను
నాకులంబునఁ గాంచి య ♦ నాకులతను
గంటినది స్వభావమె కుల ♦ కర్తలకును.

నార—(తనలో) వయసునఁ బెద్దవాఁడ ననుచున్నాఁడు. ఆదిత్యులందఱును ద్రిదశులే కదా? దంతము లూడుటచే కాదు. ఊఁడగొట్టఁ బడుటచే కాఁబోలును పెద్దవాఁడ నని చెప్పుచున్నాఁడు.

గీ. పద్మబంధుఁడు కువలయ ♦ బాంధవుండు
చక్రవర్తియుఁ జేరసీ ♦ స్థలము వెలుఁగు
భవ్యతమలోచనత్రయ ♦ భగితమైన
మదనసాదనువదనబిం ♦ బంబుకరణి.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! నీవలెనే కువలయపరిపాలకుఁ డైనయీచంద్రున కు నమస్కరింపుము.

పురు—(భయపడి వెనుకకుఁ బోవుచున్నాఁడు)

బృహ—(తనలో) భళీ! రాజా! చండాలునిఁ జూచి దూరమునకుఁ దొలఁగినట్లు తొలఁగుచుంటివే!

పురు—(తనలో) ఓరాజా! నీవు విచిత్రచరిత్రుఁడవు.

గీ. సతియు పతియుఁ గూడినఁ జాల • సౌఖ్య మొసఁగి
విప్రలంభమునను పిచ్చి • పిచ్చి సేయు
వెలయఁ బరిరంభసౌఖ్యంబు • నిచ్చి విరహ
మునను వేధించు హిమకరుండు • ననుకరించి.

గీ. వీరుఁ డితఁడు గాంచినమాత్రనే • మాటలాడ నె
మ్మనోగాత్రములు వణఁకు • మనుట యోగులు
నేను నీదరి జేరితి • నిపుడు సింహ
గహ్వరముఁ జేరుహాస్త్రంగు • కరణిఁ గాఁగ.

(ప్రకాశముగ) ఓకువలయబాంధవా! నమస్కారము.

చంద్రు—ఇష్టార్థసిద్ధిరస్తు!

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఇటుఁ గూర్చుండుము.

పురు—చిత్తము (అని కూర్చున్నాఁడు)

ఇంద్రు—సేవకా! నాటక మారంభించువేళ దాఁటవచ్చినది. సూత్రధారునిఁ బిలువుము. (అంతలో సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సూత్ర—మహేంద్రా! నమస్కారము. నాటక మారంభించుటకు దేవరవారియనుజ్ఞ వేఁడుచుంటిని.

ఇంద్రు—అది యిదివఱకే యియ్యఁబడినది.

సూత్ర—చిత్తము. (నారదుఁడు తుమ్ముచున్నాఁడు)

ఇంద్ర—ఋషిసత్తమా! తాము తమ్మునికే. నాటకప్రయోగము బాగుగ నుండకపోవునేమో! లేక మనము నాటకమును సాంతముగ జూచుట సంభవించదేమో!

సూత్ర—

ఉ. ఎవ్వఁడు నిర్గుణుం డగుచు ♦ హీనశుభోన్నతసద్గుణాఢ్యుఁడై
యెవ్వఁడదృశ్యమూర్తి యగు ♦ సృష్టచరాచరవస్తువాసియై
యెవ్వఁడశోకమోహుఁ డగు ♦ నెవ్వఁడు రొమ్మునఁ గాంతఁ గట్టివాఁ
డవ్విభుఁ డాశ్రితార్తిహరి ♦ హర్తయొసంగెడుమీకుమోక్షముల్

(నాంది యైనతర్వాత తెరవంకఁ జూచి)

సఖీ! సింగారించుకొనుట పూర్తి యైనయెడల నిటు రమ్ము.

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్యా! నమస్కారము. మీయాజ్ఞను చేయుటకు సిద్ధముగ నున్నాను.

సూత్ర—మహేంద్రునిసన్నిధానమున నిష్కళంక నాటకము ప్రయోగించవలసి యున్నది. త్రిపురసుందరీప్రార్థన మందుల కావశ్యకము గాన నొనర్తము.

నటి—
సూత్ర—

గీ. దుర్గసంరక్షితాశ్రిత ♦ వర్గవిఘ్న
నామసంకీర్తనవినష్ట ♦ నవనిలోన
చాకచక్యచలితభర్గ ♦ చరణసేవ
కులమువందనములనుగై ♦ కొనుముతల్లి.

(పాడుచుండగ తెరయెత్తిన నాలయములో నర్మద ప్రతిమవలె ప్రవేశించుచున్నది.)

పురు—(తనలో) ఏమిది! ఏమిది! ఏమిది! నాప్రాణవల్లభ యైననర్మదా యేమి! హా! నర్మదవలెనే కాన్పించుచున్నది. (లేచి తొట్రుపాటుతో) అయ్యయ్యో! నర్మదయే కాఁబోలును! ఆహా! ఇచట కెట్లు వచ్చెనో కదా! ఛీ! నర్మదగ కాదేమో!

గీ. మృత్యువాతను బడినట్టి ♦ యొగిరిపోవు
నర్మదను నేను తిరిగి గా ♦ నంగ గలనె?
అగ్ని జేపుడు గ్రహియించు ♦ నాహుతితతి
తిరిగి గ్రహియింప లేనట్టి ♦ తీరు గాఁగ.

సూత్ర—క. మాతా! శీతాద్రిసుసం
జాతా! స్ఫీతాంబకజల ♦ జాతా! పూత
ఖ్యాతసుగుణసంఘాతా!
నాతాపము దీర్పుము భృత ♦ నతజనజాతా!

పురు—(తనలో) ఆహాహా! నాబహిఃప్రాణ మైనయురగలోకనివాసిని యే
మో కదా.

గీ. ఎండిపోయినయీగాత్ర ♦ మెట్లుపులక
రించు? నర్మదయేగాని ♦ యెడల నిట్లు
డుష్ణతప్తభూభాగమం ♦ దొదవు నెట్లు
జలశిలీంధ్రాళి మేఘోద ♦ యమునఁగాక?.

ఛీ! పురుకుత్సా! భ్రమనొందుచుంటివేమో! గర్జారవమునంగాని శి
లీంధ్రములు మొలక లెత్తునా? అయినను ప్రకృతివిరుద్ధ మేమి
యు లే దనుకొనెదను.

గీ. తనకు నమ్మకమైనవై ♦ ద్యవరుఁ గాంచు
తోడనే రోగి కిసుమంత ♦ రోగముపాటు
తగ్గి కాసంతయారోగ్య ♦ దశయు వచ్చు
మందు వేయఁ జేదనువెట్టి ♦ మాట యేల?

కావున నిశ్చయముగ నీమె నర్మద యనుకొనెదను. ఈమె యె
వ్వరని యెవరినైన నడిగినఁగాని యీమె నాకాంతయే యని ప
లవరించినగాని వీరందఱు నన్నుఁజూచి నవ్వుదురేమో? అయిన
నొక రేమనుకొందురో యని సంకోచపడుట కవకాశ మీయుఁద

గినయవస్థలో లేనైతిని. ఆహా! నాయవస్థ దినదినప్రవర్ధమాన మగుసన్నిపాతరోగియవస్థవలె నున్నది కదా.

సీ. ఈమె యెవ రన దోష మేమి? ♦ యింద్రు డనుగు
వాఁడ; క్షుధను ప్రాణంబు లే ♦ పోడనున్న
పాంథుఁ డొకపండు గాంచి యా ♦ పనమువాని
దానివెల యెంత యనినచో ♦ దైన్య మగునె.

పండు నాకొసఁగు మనిన దైన్య మగు నటువలె ఈమె నాకు సుఖప్రదాయిని గనుక నా కిప్పింపు మని యింద్రు నడిగిన దైన్య మగునుగాని యీమె యెవ్వరని యడిగిన బాధ లే దనుకొనెదను.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! గాలిచే కొట్టుకొను కేతనమువలె నేల యట్లు సంభ్రమించుచుంటివి?

పురు—(చేతులు జోడించుకొని) అయ్యా! ఈత్రిపురసుందరీవేష మభినయించెడు వార లెవరో నే నడిగిన నన్ను మన్నింతురుగాక.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) సూత్రధారు నడుగవలసినమాట నన్నడుగు చుంటి వేమి?

పురు—దేవా! క్షమింపుము. సూత్రధారు నడుగవచ్చునా?

ఇంద్రు—ఎందులకు నీకంత తొందర! (అపవారించి) దేవీ! చూచితి వా! పురుకుత్సునివికారము.

నార—(తనలో) ఆహా! అంతతొందర యెందులకని సహస్రాక్షుఁ డా క్షేపించుచున్నాఁడా! రెండుయామములరాత్రి యుండఁగనె వడి వడిగ పోయి మునికొంప దీసినప్పు డీశాంత మితని కెక్కడఁ బో యెనో!

పురు—ఓసూత్రధారా! నర్మదావేష మభినయించువా రెవరు? (అంద అునవ్వుచున్నారు.)

సూత్ర—రాజేంద్రా! ఇచట నర్మదావేషము లేదే!

పురు—(సూత్రధారుని చేతులఁ బట్టుకొని) నర్మదావేషము గాక యథార్థమైననర్మదయే కద!

సూత్ర—రాజా! మీయభిప్రాయము నాకు తెలియకున్నది.

పురు—(తనలో) ఒకలు తెలియక నాయభిప్రాయమే నే నెఱుగనప్పుడు నాయభిప్రాయము వీనికి తెలియకపోవుట వింత గాదు. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! త్రిపురసుందరీవేష మభినయించువా రెవరు?

సూత్ర—అయ్యా! క్షమింపుము. అట్లు చెప్పుట సామాజికశాసనమునకు విరోధము. అయినను తాము రాజేంద్రు లాజ్ఞాపించితిరి కాన—

ఇంద్రు—ఏమీ! సూత్రధారా! విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడిన బంగరు బొమ్మ కాదా?

సూత్ర—చిత్తము. ఆసంగతియే మనవి చేసికొనఁబోవు చున్నాను.

పురు—విశ్వకర్మచే నిర్మింపబడినబంగరుబొమ్మయా యిది! (తనలో) నాదియు బంగరుబొమ్మయే కదా. అయిన నది విశ్వకర్మచేగాక విశ్వకర్తచే నిర్మింపఁబడినది. ఓహో! విశ్వకర్మా! సృష్టికర్త సామర్థ్యముకంటె నీసామర్థ్యమే యెక్కువ గనున్నది.

గీ. అన్నివిధముల సారూప్య ♦ మందినట్టి
ఘటములను జేయజాలఁడా ♦ కంజభవుఁడు
నాతి నర్మదప్రతిబింబ ♦ మై తనర్చు
ప్రతిమనిర్మించునీ కివే ♦ వందనములు.

అయ్యో! నర్మద యని యెంతగా భ్రమసితిని! చిట్టచివరకు బొమ్మను జూచి నర్మద యని సంతసింపవలసివచ్చెను. నిజమైననర్మదనుగాంచి సుఖించుమహాభాగ్యమునాకీజన్మమందు లేదుకదా.

గీ. బొమ్మ నీక్షించి నాముద్దు ♦ గుమ్మ యంచు
నెంచి చివరకు పంక్తిగి ♦ లించినాఁడ
నెండమావులనీ రంచు ♦ నెంచి యురికి
చతికిలంబడుదామాపీ ♦ డితునికరణి.

ఆహా! ఆప్రతిమ యెంత దివ్యదర్శన మిచ్చుచున్నది. సృష్టించిన విశ్వకర్మయైనను నిది ప్రతిమగాక యాప్రతిమకళాకలితయైనకాంతయని భ్రమపడవలసిన ట్లున్నది.

బృహ—రాజేంద్రా! మఱచిపోయినవిద్యను తిరిగి యాకర్షించువాని వలెనంత యాస్తిమితముగ నుంటివేమి?

చంద్రు—(తనలో) తరలిపోయినభార్యను తిఱిగి తెచ్చుకొన్న నీకంటె కట్టులేయుండును.

పురు—మఱచిపోలేదు. మరచిపోవుట కవకాశము లేదు. తిఱిగి తెచ్చుకొనుట కసలే లేదు.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) రాజా! ఏమైన కథ పొడుచుచుంటివా?

పురు—నేను కథ పొడుచుట లేదు గాని, ఈప్రతిమ నాకన్నులను పొడుచుచున్న దని చెప్పిన మీ కందఱకు కథగ నుండునుకద. మహేంద్రా! ఇది యథార్థమైనప్రతిమయేనా?

ఇంద్రు—నీ వాలోచించుకొనరాదా? మాటలు గాని యభినయము గాని దేనియొక్కప్రయోగము నవసరము లేనిపాత్రను కనుపఱచుటకు ప్రతిమ చాలదా? యథార్థమగునా యని ఇన్నిమాటలడిగెద వేల?

పురు—మహేంద్రా! నే నింద్రజాలమునఁ బడియుంటినికదా. ఇఁక సిగ్గువిడిచి చెప్పెదను. ఉరగలోకమందు వరించి భూలోకంబున పరిరంభసౌఖ్య మొందుచుండఁగఁ గోలుపోయినన్నాకాంతాశిరోరత్న మగునన్మదయే యని నన్ను భ్రమింపఁజేయుచున్న యీ

బంగరుబొమ్మనుసమీపించికనులారఁజూచుటకు సెలవుప్రసంగుఁడు.

ఇంద్రు—శచీ! అంగీకరింపవచ్చునా?

శచి—కానిమ్ము. (పురుకుత్సుఁడు తొట్రుపాటుతోఁ బ్రతిమను సమీపించుచున్నాఁడు.)

చంద్రు—రాజేంద్రా! చేతితో నంటకూడదు సుమా!

పురు—గీ. అమితదూరంబునం దుండి ♦ కుముదవల్లి
నీవు కరముల నంటి గి ♦ ల్గింత లిడఁగ
మంచిదయ్యెనె? బొమ్మనే ♦ గాంచి యంట
దోస మగునె? తప్పెటుఁగుట ♦ దుర్లభంబు.

బృహ—(తనలో) భళి! రాజేంద్రా! అసిచుని త్రిపురారివలె శూలమునఁబొడిచితివి.

సూత్ర—ఓపురుకుత్సా! రాజేంద్రా! త్రిపురసుందరి నేనిచ్చట ప్రార్థించుచుండ మీరేలవచ్చితిరి.

పురు—ఓసూత్రధారా! నీ వెందులకు వచ్చితివి?

సూత్ర—దేవీకటాక్షముం గోరి ప్రార్థింప వచ్చితిని.

పురు—నేనును దేవీకటాక్షముం గోరియే ప్రార్థింప వచ్చితిని.

సూత్ర—నాటకరంగస్థలమున నితరులు రాఁగూడదు. రాజేంద్రా! మానాటకమున కేల యభ్యంతరము కలిగించెదరు?

పురు—అభ్యంతర మేమియు లేదు. ఈత్రిపురసుందరి—కాదు.—ఈత్రిలోకసుందరిని ప్రార్థించుటకు వచ్చిననన్ను మీనాటకములోని మఱియొకవేషధారిగా భావించుము.

శచి—(నవ్వుచు) మహేంద్రా! కాంతలను స్వాధీనపఱుచుకొనుటకుఁ బురుషు లెన్నియసందర్భవేషముల నైన వేయుదురుసుమా!

ఇంద్రు—(తలపంకించి యున్నురనుచుఁదనలో) ఆహా! శచి యహల్యావృత్తాంతము నే తిరిగి యుద్ఘాటించుచున్నది.

గీ. పతులను శ్రేష్ఠుల కసూయ ♦ పడుచు నుడుకు
సతులనాలుకకొన తమ ♦ పతుల నంట
గుట్టుమాట లాడఁగఁదగు ♦ నట్టియదను
కొఱకు వేచియుండును తేలు ♦ కొండివలెను.

బృహ——(తనలో)

గీ. శచిచురుకుమాటచే మెచ్చి ♦ జంభవైరి
కనులు కొలుకులఁ గెంపులు ♦ క్రమ్మఁ గ్రాలు
ఖరకరోజ్జ్వలకిరణవి ♦ కాసమృదుల
తరుణ శోణసహస్రప ♦ త్రములకరణి.

ఇంద్రు——నాటక మారంభింపకుండఁగనే ప్రయత్నమునకు విఘ్నము కలిగినది. కావున సూత్రధారా! మీరు పొండు.

సూత్ర——చిత్తము.

పురు——అయ్యో! నష్టు. నష్టు. ఈబంగరుబొమ్మకూడనీనాటకపాత్రలలో నొకటి గనుక దీనిని వారుతీసికొనిపోవుదు రేమో! కటాక్షింపుము.

ఇంద్రు——అది యిక్కడనే యుంచుము. మీరు పొండు. (సూత్రధారుఁడు మొదలగువారు పోవుచున్నారు.)

పురు——గీ. పరమసంతోష మొసఁగిన ♦ పడఁతిఁ బాసి
పడఁతిరూపంబుఁ గని గుండె ♦ బాదుకొంటి
ఖ్యాతబిరుదాళి నొసఁగిన ♦ కత్తి బోవ
నొరను గని యేడ్చురణశూర ♦ వరునికరణి.

ఆహా! ఎంతనిర్భాగ్యుఁడను! అపూర్వసౌందర్యవతి యగుకాంతాశిరోమణిని బాసి వలవల నేడువవలసి వచ్చెను. ఛీ! ఇఁక బతుకేల? బ్రతికియుండి యేమియనుభవింపఁగలను?

గీ. కాంత నను వీడిపోయిన ♦ కారణమున
మొదలిశక్తులు సర్వంబు ♦ నుడిగిపోయె

దారువున నున్న జ్వాలిక ♦ తరలి పోవ
వట్టిమసికట్టె మిగిలిన ♦ భాతి గాఁగ.

ఇంద్రు—[తనలో]

గీ. ప్రాణమునకంటె నెక్కువౌ ♦ పడఁతిఁ బాసి
భామరూపంబుఁ గనియేడ్చు ♦ వాఁడతండు
గౌతమునినాతిదైనయా ♦ రాతిబొమ్మ
నేనుచూచిన మాఁకీయింత ♦ యేడ్పు నేమొ?

పురు—ఓహో! ప్రియసఖీ! నర్మదా! అయ్యో! యథార్థమైన నర్మదకు నేను దూరమైతినిగదా. బొమ్మతో నేడువవలసి వచ్చెను. ఎంతప్రారబ్ధము! ఏమీ! ప్రారబ్ధమేమున్నది? ఈప్రతిమను జూచుటయైన కొంత యదృష్టమే యనుకొనెదను.

గీ. కాంతబాసినవలవంత ♦ క్రమ్మచిత్త
మందు ప్రతిమావిలోకనా ♦ నంద మొదవి
సుఖముదుఃఖంబు నేకమై ♦ సొబగుఁగాంచె
నెండయును వాన యేకమై ♦ యెసఁగునట్లు.

ఇంద్రు—సుఖదుఃఖములయొక్కయైక కాలికసమావేశము పురుకుత్సుని యం దెంతవింతగ శోభించుచున్నది.

గీ. కనులు వర్షించుఁ మోము వి ♦ కాసమొందు;
నొడలు స్తంభించు!. గాత్రమం ♦ దొదవు చెమట;
యుష్ణగతనీరవాహిని ♦ యైనయంత్ర
జనితరత్న ప్రతిమకట్లు ♦ సముచితముగ.

పురు—మహేంద్రా! జీవనవంతుండనైన నన్ను బొమ్మగఁ జెప్పుచుంటివి. నాజీవనమునకు జీవనమైననర్మదనుగూడనీవేబొమ్మగఁ జేసితివా?

గీ. అంత కింతయ్యె ననుచు దై ♦ న్యంబు కొంత,
దుఃఖశాంతికినేదియో ♦ దొరకె నంచు

ధైర్య మొక కొంత, గ్రమ్మగాఁ ♦ దనరుఁజిత్త
మర్థసంగ్రస్తచంద్రగ్ర ♦ హణముభంగి.

బృహ—(తనలో) ఆమూర్ఖునే తిరిగి తలఁచుచుంటివా!

పురు—గీ. ప్రతిమ నంటుకోరిక ముందు ♦ వంక, కడలు
వెనుకకును, లాగ మది నడు ♦ మను గలంగ
తూళ్ళయాస ముందునకును ♦ గాళ్ళనాచు
వెనుక లాగ నుక్కడుహంస ♦ విధముగాఁగ.

ఆహా! పరమేశ్వరుఁడా? ఎంతయిక్కట్టు నొందింపఁజేసితివి! ఆ యినను నిన్నన నేల?

ఆ. భయము, సిగ్గు, నెనరు, ♦ బలుశంక, సంభ్రమం
బాశ, సంతసంబు ♦ లన్ని కలసి
చిత్రగతిని గ్రమ్మె ♦ చింతాగ్రమూ మది
జలదగతసురేంద్ర ♦ చాపమట్లు.

ఆహా! నర్మదా! త్రిలోకసుందరీ! ఎచ్చటికిఁ బోయితివి? నిన్ను విడిచినేను బ్రతుకఁగలనా?

గీ. పడఁతిపై నిరాశ ♦ ప్రాణాళిఁబై కిడ్వ
ప్రతిమఁ జూచుకోర్కె ♦ వాని క్రింద
వైపులాగ నడుమ ♦ పరగ స్తంభించె చి
దంబరేశ్వరునివి ♦ ధంబుగాఁగ.

సూర్య—(తనలో)

గీ. పడఁతి యెదుర నున్న ♦ ప్రతిమగా భ్రమపడి
యింత కొట్టుకొనుచు ♦ నేడ్చు నితఁడు
సుఖము చిక్క నేమి? ♦ సుఖమంచు నెఱుఁగక
బ్రమయునరునిపా ట్ల ♦ పార మగును.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! అనవసరముగ నాటకమునకు విఘ్న మొనరిం చుటయే గాక నీవంతచే మాకుఁగూడ సంతాపము కలుగఁజే యుచుంటివి. ఇటు రమ్ము చాలు. ఆహా! విచిత్రచరిత్రుఁడవు!

పురు—మహేంద్రా! క్షమింపుము నేనువిచిత్రచరిత్రుఁడ.

ఉ. ఎట్టులొ నాస్వప్నలోకమున ♦ కేగి వెలందుక నట్లొ చూచి నే
నెట్టులొ ధాత్రిఁ జేరి మఱి ♦ యెట్టులొ దానిని గాఁగిలింపఁ దా
నెట్టులొ పోయె నెచ్చటకొ ♦ యెట్టుల బొమ్మను చూడనయ్యెనో
యెట్టులుముందు కాఁగలదొ ♦ యిన్నిటికంటె విచిత్ర మేమగున్!

(పురుకుత్సుఁడు ప్రతిమయెదుట రెండుమూఁడుసార్లు నటునిటు తిరుగుచున్నాఁడు)

ఆహా! ఏమిది!

ఆ. ఎదుర నున్ననైన ♦ నిటుప్రక్క, నటుప్రక్క-
నున్న నన్నె జూచు ♦ చున్నయట్లు
కానుపించకుంట ♦ నే నిది ప్రతిమ గా
దంచు నెంచెదను య ♦ థార్థముగను.

(కొంచెము సమీపించి)

ఆ. ఆముఖంబునుండి ♦ యంభోజవాసన
వచ్చుచుంట నద్ది ♦ ప్రతిమ గాదు
చేతఁ జేయఁబడిన ♦ మూతఫలంబున
కెటులు సౌరభంబు ♦ ఘటనపడును!

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! ఇతఁడు ప్రతిమ కాదని నిశ్చయించుకొనుచు న్నాఁడుకదా (ప్రకాశముగా) పురుకుత్సా! వెనుక వదలినభ్ర మను తిరిగి గ్రహించుచుంటివా? శిరోజములందలికమాలముల యొక్కగంధమును ఆస్యాంభోజగంధ మని భ్రమపడుచుంటివా?

పురు—చింతచే మతిపోయినవాఁడ నైనను నేను భ్రమపడుట లే దను కొనెదను.

గీ. ఊర్పుతావియె కాకున్న ♦ నువిదచనుల
నడిమిపైఁట సుంతచలింపఁ ♦ బనుట యెటులు
ప్రసవమంజరులను గప్పు ♦ పండుటాకు
చిఱుతగాలిని గదలిన ♦ చెన్నువీఱు.

శచి—పురుకుత్సా! ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు. బాష్పామాయుతునివలె నెదు ఱసిక మాటలాడుచుండఁగా—

పురు—క్షమ్యము! భ్రమపడితిని క్షమింపుము. (ఆలోచించి) అయ్యో! ప్రతిమ గాదు.

గీ. తొంగలించె రెప్పల ♦ తుదలయందు
బాష్పకణములు నిలిచెను ♦ ప్రతిమ గాదు
మించుతామర రేకుల ♦ మీఁదఁ దేనె
మంచుకణములు భాసించు ♦ మాడ్కిఁగాఁగ.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు. దానికనులు ప్రశస్తమైనమ ణులచే నిర్మింపఁబడినవి. అమూల్యమణులు నీరుగ్రమ్ముట సహజమేగదా! అదిగాక చంద్రుఁడు సమీపమం దుండుటచే చంద్ర కాంతమణిచే చేయఁబడిన శిల్పగ్రమ్ము స్రవించు చున్నది. చంద్రా! యీరాజచంద్రుని భ్రమకు నీవు కారణ మైతివి గనుక నీ వీపాటికి నీలోకమునకేఁగి సుఖింపుము.

చంద్ర—(సహర్షము) చిత్తము (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

బృహ—(తనలో) ఇక్కడిపీడ వదలినది (ప్రకాశముగా) మహేంద్రా! నేనును పోయెదను. సెలవిమ్ము.

ఇంద్రు—ఆచార్యోత్తమా! నమస్కారము.

బృహ—కళ్యాణమస్తు (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సూర్య్య—నాటకమునకు విఘాతము తటస్థమైనది. నేనును బోయెదను.
ఇంద్రు—శ్రమయిచ్చినందులకు మన్నింపుము.
సూర్య్య—(పోవుచున్నాఁడు)
పురు—ఓహో! చిత్రమా!

ఆ ప్రతిమయంచు నిపుడు ♦ పడఁతియా చెప్పుడు
భ్రమకు సత్యమునకుఁ ♦ బరగనడుమ
గొట్టుకొంచు బాధ ♦ బెట్టెదు దయ్యమో!
పురుకిలాడబాతిఁ ♦ బోలుచుండె.

ప్రతిమ యగునో కాదో యనుసంశయమును బాపుకొనుటకు ను సుఖపడుటకును నా కొకయుపాయము దోఁచుచున్నది.

గీ. దానిచరణాంబుజాబుల ♦ పైని శిరము
భక్త్యుమని కొట్టుకొన్నచోఁ ♦ బ్రతిమయైన
తల పగులును బాధలు దీరు ♦ లలి సుఖింతుఁ
బ్రతిమ గాకున్న సుఖము చె ♦ ప్పఁగ వశమె?

(కిరీటము దీసి చేతఁ బట్టుకొని) అహః! నర్మదా!

గీ. రతినిగలిగినబడలిక ♦ బ్రాలి నీదు
చనులఁ దలగ్రుచ్చి నిద్రించి ♦ సౌఖ్య మొందఁ
దగిననేను నీప్రతిమపా ♦ దముల నాదు
తలనుగలరక్తమున నయ్యో! ♦ తడుపవలసె.

హర హరా! (అని తల గొట్టుకొన యత్నించుచున్నాఁడు.)
ఇంద్రు—(రాజుచేతినిబట్టుకొని) నారదమునీంద్రా! తాము నాయందనుగ్రహించియీతనిని వెంటనే భూలోకమునకు తీసుకొనిపొమ్ము.
(అప్పుడు నారదుఁడు రాజుచేతిని బట్టుకొని తీసుకొనిపోవుచున్నాఁడు.)
పురు—అయ్యో! మునీశ్వరా! ప్రతిమ నింకొకసారి చూడనిమ్ము. శివశివా! శివ శివా! (అని క్రిందికి పోవుచున్నాఁడు) (అప్పుడుక

ర్మదగుండెలు కొట్టుకొనుచు దేవళములోనుంచి యివతలకు వచ్చి యింద్రునిపాదములమీఁదఁ బడుచున్నది)

నర్మ — అయ్యో! నాకాంతునితో నన్నుఁగూడ భూలోకమునకుఁ బంపవేకపోయితివా? పురుషునని కొండంతయాశ పెట్టుకొంటిని. నాకిఁక నాతనితో సమాగమము స్థిరముగఁ గలుగునుగదా, యను సౌఖ్యముచేత నింతకష్టమునకు నోర్చితిని. నాకాంతుఁడు నాయెదుటనుండఁగ బాధ పడునో అంతకు రెండురెట్లుబాధ నేనును లోపలఁ బొందితిని. నీవు నన్ను శిక్షింతు వను భయముచేతను, ఇఁక నాపురుషుఁ డెట్లుగలవఁడనునమ్మకము లేమి నంతబాధయు నోర్చితిని. నాకష్టము మాత్రము వృథ యయ్యెను. ఉరగలోకమున నే నుండఁగ నక్కడ వానితో నొకసారి యెడబాటు నొందితిని. భూలోకమున నాతని కౌఁగిలించుటకు యత్నింప నక్కడ రెండవసారి యెడబాటు నొందితిని. ఇదిమూఁడవసారి. మీసన్నిధిని నాకే విపత్తు రావలసినదికాదు. ఒడలు మండుచున్నది. నోటివెంట మాట రాకున్నది అయ్యో! తల్లీ! నీవైన నీభర్తతోఁ జెప్పవు. అంతఃపురపు నీకు తెలియని దేదియు లేదు. నీవైన నన్ను కటాక్షింపవు. ఓతల్లీ! ఓతండ్రీ! నాకు పురుకుత్సునిదర్శనము కలుగఁజేసెదరా! నన్ను ప్రాణత్యాగము చేయు మనెదరా! అయ్యో! నాథా! పురుకుత్సా! మందభాగ్యనైననాకొఱకు నీకెంతదుఃఖము తటస్థించెను! (అని యేడ్చుచున్నది.)

ఇంద్రు — నర్మదా! ఆశ్చర్యపడకు. నీకు పురుకుత్సునియెడలఁ గల ప్రేమ యెంతయో యిదివఱకెఱుఁగుదుము గాని పురుకుత్సునికి నీయందుగల ప్రేమ యెంతయో మాకు తెలియకపోవుటచే నీ చిత్రచరిత్రను నడిపించవలసివచ్చినది. నీ వదృష్టవంతురాలవు. తగుసమయ మాలోచించినిన్ను భూలోకమునకు పంపెదను. వి

చాపపడవలదు. యథార్థముగ నీవు సుఖింపఁగలవు. ప్రొద్దు పో
యినది. ప్రియ పతితో. లోనికి పొమ్ము.

శచి—నర్మదా! జయమగుఁగాక. నీమనోరథము నెఱవేఱును.

నర్మ—నేను నిశ్చయముగ స్వప్నమున నున్నదానా!
(ఇంద్రశచి) అదృశ్యమగుదురు.

నర్మ—నాకు సెలవు దయచేయుఁడు.

ఇంద్రుడు—వెళ్ళుము. (నర్మద నిష్క్రమించుచున్నది)

ఇంద్రుడు—శచీ! పురుకుత్సునిప్రేమ యెట్టిదో కనిపెట్టితివా! నర్మదయొ
క్కప్రేమ యెక్కువని నాతో పంతము వైచితివి కదా. ఇప్పుడు
సంతుష్టిపడితివా!

శచి—పురుకుత్సునిమాటలను విని యతనిప్రేమయే యెక్కువని మీరు
భ్రమసితిరా! చాలు. పరమపవిత్రమైన ప్రేమ యెప్పుడును
మాటలచే వెల్లడింపఁబడునది కాదని మీరెఱుఁగరా!

ఇంద్రుడు—కావున నీవ గెలిచితివా? అందులకు నాకును సమ్మతమే దేవీ!
మిక్కిలి ప్రొద్దు పోయినది. ఇఁక పోయి శయనింతము. (శచి
ని కౌఁగిలించుకొని.)

గీ. నీదుసౌందర్యవిభవంబు ♦ నిశ్చలముగఁ
గాంచఁ గనులు సహస్రంబు ♦ గలిగినటులు
గాఢపరిరంభసౌఖ్యంబు ♦ గాంచుటకును
బాహువులుఁగూడ వేయిగా ♦ వలసె నాకు.

శచి—అది యెంతయని మీరు తలఁచుకొనినయెడల మఱియొకయేమని
యైనను కాంక్షింపఁగలరు,

[అని యిద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

పంచమాంకము

రంగము—పురుకుత్సుని రాజమందిరము.

(ముందు విదూషకుఁడును, వెనుక కళ్యాణియు, ప్రవేశించుచున్నారు.)

విదూ—అంతవంట నే నెఱుఁగను. ఎఱిఁగినను చెప్పఁదలఁచుకోలేను. ఎవరికిఁ జెప్పినను నకుమార్తెకు చెప్పఁదలఁచుకోలేదు. నీకు చెప్పినను, నీవు మఱెవ్వరితోడను చెప్పఁగూడదు. ఎవరితోఁ జెప్పినను, నను చెప్పినట్లు మాత్ర మెవరికిని దెలియఁగూడదు. అట్లు చెప్పినను రాజుగారితో మాత్రము చెప్పఁగూడదు. రాజుగారితో చెప్పినను ఇష్టదాయుకుఁ గలిగిన తాపజ్వరము నివర్తించిన పిమ్మట చెప్పవచ్చును. అప్పటికైనను దేవిగారిసన్నిధిని చెప్పఁగూడదు, ఇఁక నేను పోయెదను. (అనిపోవుచుండఁగా.)

కళ్యా—[కూడఁబోవుచు] అయ్యా! పోవద్దు.

విదూ—ఛీ! అవతలకు పొమ్ము. కలకంఠమును కాకి వెంబడించినట్లు నీవు నన్ను విడువకున్నా వేమి!

కళ్యా—అయ్యా! మీకంఠధ్వనిని సంపూర్ణముగా వినుటకే కూడ వచ్చుచుంటిని.

విదూ—హాహా! (అనినవ్వుచు) కఱ్ఱదెబ్బ దినుటకు కాదుగదా.

కళ్యా—అయ్యా! తాము పూజ్యులు ఆఁడుదానిని కొట్టెదరా (అని కఱ్ఱనుపట్టుకొనుచున్నది)

విదూ—కఱ్ఱను వదలుము.

కళ్యా—వదలెదనుగాని కూర్చుండుము.

విదూ—సరే (అని యిద్దఱును కూర్చున్నారు.)

కళ్యా—అయ్యా! మనరాజుగారి కేతాదృశ రోగము గలిగినదో.

విదూ—వైద్యులు బాగుపఱచుటకు—జాతకఫలములను వైద్యులయొక్క వాహనభాగ్యాభివృద్ధికొఱకును, గొప్పవారి రోగములు పెరుగుటకును పరమమిత్రత యుని యెఱుఁగవా!

కళ్యా—అలాగున కాదు. ఎటువంటివైద్యులు వచ్చినను వారియొద్ద నౌషధముపుచ్చుకొనుట లేదు. పైపెచ్చు, దివ్యమైన నియ్యాక నిరాకరించుచున్నాఁడు. ఉద్యానవన క్రీడలు చేయునంతటినిన్ని పోకు కారణ మేమైయుండును?

విదూ—తుపాను రాఁబోవుటకుముందు సముద్రము నిశ్చలముగ నుండు ననుసంగతి నీ వెఱుఁగవా!

కళ్యా—విప్రవర్యా! అయిన నేమి?

విదూ—అఖండమైనసంతోషము రాఁబోవుటకు ముందు కొన్నికొన్ని ప్రకృతులకు నత్యంతమైననిరాశ కలుగును.

కళ్యా—విప్రవర్యా! ఈమహారాజునకు మనోవ్యాధియేనా?

విదూ—కళ్యాణీ! నీవు జెట్టిపోతు నెప్పుడైనఁ జూచితివా?

కళ్యా—జెట్టిపోతనగా నాఁడుదానిని చూచినప్పటికి నీవలె పారిపోవు స్వభావము కలదే కదా.

విదూ—అదే కాదు దగ్గఱకు వచ్చినయెడల నిట్టుతోఁ కతోఁ గొట్టు స్వభావముకలది కూడను. [అని కఱ్ఱ యెత్తుచున్నాఁడు.]

కళ్యా—అయ్యో! క్షమింపుము. జెట్టిపోతుప్రశంస నెందులకు చేసితిరో చెప్పెదరా!

విదూ—రాజుగారివ్యాధి యట్టిస్థితిగనె యున్నది.

కళ్యా—ఏలాగు!

విదూ—జెట్టిపోతునందు త్రాచుపాములక్షణములు కొన్నియు ఇతర జాతిపాములక్షణములు కొన్నియు కలసి యుండునుగదా.

కళ్యా—అభిజ్ఞానసంశోధన మాసన్న మైనది గనుక నింతచింత కలిగిన దని తాము సెలవిచ్చితిరే! అది యేదై యుండును?

విదూ—భోజనవేళ మైనప్పుడు కడుపు మండుచుండదా? ఇఁక నేను పోవలెను (అని పోఁబోవుచున్నాఁడు)

కళ్యా—సెలవిచ్చువఱకు వదలను. (అని చేతులు గట్టిగఁబట్టుకొనుచున్నది)

విదూ—ఓ దేవి! ఓ దేవీ! ఈ పెనుభూతమునుండి నన్ను కాపాడుము.

(అప్పుడు సుమతి ప్రవేశించుచున్నది!)

సుమతి—ఏమి! బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆఁడుదాని చేతిలో గిజగిజకొట్టుకొనుచున్నావు.

విదూ—మా రాజుగారివంటివాఁడే గిజగిజ కొట్టుకొని వ్యాధిగ్రస్తుఁడు కాఁగా ఇఁక నామాటెంత?

సుమ—(తత్తరముతో అపవారించి)

కళ్యాణీ! రహస్య మేమైన వెల్లడించినాఁడా?

కళ్యా—నర్మద, మణియుంగరము. ఈరెండుమాటలు తప్పమఱేమియుఁ జెప్పలేదు. చిట్టెత్తును ముందు బెట్టి మలపగేదెను పాలుపితుకువిధమున తినుట కేమైన నీతనిముందుఁ బడవైచినయెడల నీర హాస్యము మనము గ్రహింపవచ్చు ననుకొనెదను. నేను పోయి ఫలములను దెచ్చెదను. (అని పోవుచున్నది.)

సుమ—[తనలో] నేను మాటలాడించి చూచెదను. [ప్రకాశముగా] విప్రశేఖరా! నీవు కాశి కెప్పుడైన పోయితివా?

విదూ—మామామగారు కాలముచేసినప్పుడు.

సుమ—చాలుచాలు. అంతటితో నూఱకుండుము. ఆకాశగంగ యెచ్చట పుట్టి యెచ్చటకు వచ్చి యెక్కడకు పోయెనో యెఱుఁగుదువా?

కళ్యా—[ప్రవేశించి] అయ్యా! ఈఫలములను తీసుకొండు.

విదూ—ఆహా! [అనివర్ణ్యముచు] కళ్యాణీ! నామనస్సునంటి ఫలములనే యిచ్చితివి. [ఆసివానినిఁ చూచుచు] అమ్మా! ఆకాశగంగ స్వర్గలోకమందు పుట్టి, రాజశేఖరునిచే తలపై పెట్టుకొనఁబడి, యంతట భూలోకమునకుఁ వచ్చి, తరువాత పాతాళలోకమునకు బోయెను.

సుమ—నర్మదయో?

విదూ—[తలవంచుకొని పరధ్యానముగా] ఉరగలోకమున బుట్టి, భూలోకమునకు వచ్చి మనరాజశేఖరునిచే కౌఁగిలించుకొనఁబడి, తరువాత రాక్షసునిచే సూర్యలోకమున కెత్తుకొని పోఁబడెను.

(అనిచెప్పి ౘేలు కరుచుకొనుచున్నాఁడు.)

సుమ—(అపవారించి) కళ్యాణీ! ఇతఁడు చెప్పినమాటలు అసందర్భములుగ నున్నను నితరవైఖరి చూడగ యథార్థ మని తోఁచుచున్నది.

విదూ—(తనలో) అయ్యో. కోపమున మగవిచెప్పులను నులుమబోయిన పీరపత్రిహతచంకనున్న పిల్ల డబాలున క్రింద పడినట్లు ఆకలిచే నీఫలముల నులుచుదృష్టి నుండగ నీరహాస్యము బయలైనది. ఇఁక నిక్కడ నుండఁగూడదు. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నేను రాజుగారియొద్దకుఁ బోవలెను, సెలవిమ్ము.

సుమ—రాజుగారిపుడే పథ్యము పుచ్చుకొన్నారు.

కళ్యా—అమ్మా! భోజనముకూడ నైనది. నేను చూచి వచ్చినాను.

సుమ—నీవు పోయి యామునను జాగ్రత్తగ పట్టుకొని తీసుకొనిరమ్ము.

కళ్యా—చిత్తము (అని పోవుచున్నది.)

సుమ—విప్రవర్యా! తనయిష్టమున్న కాంతతో తా ననుభవింపక ననవసరముగ సీమనఃఖేదమును నీదేహవ్యాధియు రాజుగారెందులకు పెట్టుకోవలెను.

విదూ—అమ్మా! ఇఁక దాపరికమెందులకు! ఆతనిలో ఇంతమాత్రమును లేదు. ఆకాంత యీభూలోకములోనే లేదు. మఱి యెచ్చటగూడనున్నట్లు లేదు. ఆమాదిరి ప్రతిమమాత్ర మొక్కటి చిత్రదునికచ్చేరిలో నున్న దని రాజుగారు నాతో నీమధ్యనే చెప్పినారు. ఆప్రతిమను చూచుటచేతనే ప్రాణసంరక్షణమందు విరక్తిని గలిగించుచున్నది. రాజుగారు కళ్యాణి నానుకొని వచ్చుచున్నారు. ఆహా! ఏనుఁగుమెత్తుబడినదిగదా!

(రాజును కళ్యాణియు ప్రవేశించుచున్నారు.)

సుమ—నాథా! నమస్కారము. మీకు భోజన మేమైన హితవుగ నున్నదా!

పురు—దేవి

గీ. దుష్టజనునకు నీతి వా ♦ గ్ధోరణివలె
కఠినమానసున కనూన ♦ గానమువలె
విరసజనునకు కవితాని ♦ వేదనంబు
బోలె జ్వరితున కగుఁగాదె ♦ భోజనంబు.

విదూ—అమ్మా! పరస్త్రీని వలచి దానికొఱకుఁ దపించువానికి భార్య యొక్కమందలింపుమాటలవలెనే తాపజ్వరపీడితుఁడైన యీమహారాజునకు భోజన మహితముగనె యుండునుకదా.

సుమ—నాథా! మనకిద్దఱకొక్కశరీరమే కద.

పురు—సందేహ మేమి?

విదూ—అమ్మా! మీకిద్దఱకు నొకశరీరమే కావున నాయనకు జ్వరము వచ్చుచున్నది. కనుక మీరును లంఘనములను చేయుడు.

సుమ—ఒకదేహమేయైనయెడల మనస్సొక్కటిగనుండవలసినదే కదా.

విదూ—అందులకు సందేహ మేమి?

పురు—దేవీ! నన్ను ననుమానించుచుంటివేమి? మన సాకల్యమగుటచేత నేదేహములు రెండైన నొక్కటిగనే యనిపించుకొనుచున్నది.

గీ. జంటపూవుల నొకకాడ ♦ యంటఁజేయు
గుత్తి యొక్కటి యనిపించు ♦ కొనుచును, పేట
లొనర రెండైనను కొలికి ♦ యొకటి గాన
నొక్కముత్యాలహారమై ♦ యొప్పఁగాదె?

విదూ—దేవీ, మహారాజుగారి ప్రేమయుంగరమును జూడుము! బంగారమును మణియును కలసియున్నను నుంగర మొక్కటి యని యనిపించు కొనుట లేదా! (ప్రేమ గెలుచుకొనుచున్నారు.)

పురు—(తత్తరముతో నుంగరమును దీసి దాచుకొనుచు) ఛీ! బ్రాహ్మణుఁడా! అనవసరమైనమాటలు నీ కేల? దేవీ! దేవీ! అతనితో నేమి?

కళ్యా—(అపవారించి) నర్మద యిచ్చిన యుంగరమదేయైయుండును.

సుమ—(అపవారించి) ఇంకను సందేహ మేమి!

పురు—(తనలో) ఓహో! నర్మదా!

గీ. ఇట్టె వచ్చితి వట్టె పో ♦ యితివి గాని
సతత మిది నాకు క్రొత్త నా ♦ సతికిఁ గ్రొత్త
ఆటకాఁడైన పతిదేవు ♦ లాట చూచి
జోటి యీర్ష్యచే కన్నులఁ ♦ బొనుచుకొనును.

విదూ—(తనలో) బాలవ్యాధి మెరపువలె వచ్చి పోయినను కాల్చుట వలనఁగల్గు మచ్చలు దేహమందు శాశ్వతముగ నిల్చినట్టులీమహా రాజునకు—

సుమ—(ఆలోచించి) విప్రవర్యా! నాకాంతునిప్రేల నుండవలసినయా తనియుంగరము గనుపడుటలే దేమి? అది సర్మద కీమహానుభా వుఁడిచ్చెనా?

విదూ—చెప్పు కహాప్రసూతమాత్రముననే నేనెంసుపల్లు ఝల్లున క్రింద పడిపోయెను నేసుమాత్రము మాయ కదిపినను పట్టులేనినామన స్సునందలి రహస్యములన్నియు జారిపోవునుగాన—

పురు—(కోపముతో) ఛీ! మూర్ఖా! రహస్యము లని ప్రేలుచుంటివి. రహస్య మేమున్నది?

సుమ—నాథా! రహస్య మేమియును లేదుకదా! రహస్య మేమో యని యాలోచించుచుంటినిసుమా! (రాజునొద్ద నున్నయుంగరము బలాత్కారముగ తీసికొనుచున్నది)

పురు—(తనలో)

గీ. నాఁటిసౌభాగ్యమిసుమంత ♦ నాతికిపుడు
బయలుపడనీకమొసిపర్చైన ♦ ప్రకటమగుచు
నాదుతప్పిక నొప్పుకో ♦ నంగవలెను
దొంగిలిససొత్తు-తోఁ జిక్కు ♦ దొంగవలెను.

సుమ—నాథా! ఎంతప్రశస్తమైనమణిని సంపాదించితివి!

పురు—(తనలో) నూనుకొని త్రాగుటకుఁదప్ప నాకీక దానితోఁ బ్రయో జన మేమున్నది? అహా! చిత్తమా! ఎన్ని బాధలకు లోనైతివి!

గీ. నర్మదాక్షోభ మొకవైపు, ♦ నాతి దూరు
నేమొ? యనుచింత యొకవైపు, ♦ నీర్ష్యరార్తి

యొక్కదిశ, నుండ నుడికెద ♦ వృష్ణకాల
మందు త్రేతాగ్నిమధ్యస్థ ♦ యాజివలెను.

విదూ—(అపవారించి) పడవ నడిపించువాని కేల రాకున్న ప్రయోజన మేమి! కావున నీ విప్పు డవశ్యము బొంకవలెను.

పురు—(అపవారించి) ఏమని?

విదూ—(అపవారించి) ఇంద్రుఁ డీమణి నీకిచ్చె నని!

సుమ—నాథా! ఈమణియే యింతసుందరముగ నున్నది. ఈమణి నీకిచ్చినయామె యెంతసుందరముగ నుండునో?

విదూ—వరాహమింతకంటె మంచిమణుల నిచ్చును.

పురు—(అపవారించి) ఇంద్రుఁ డీమణిని నా కిచ్చె నని బొంకు మంటివా! నేనింద్రలోకమునకుఁ బోకమునుపే నర్మద నీకిచ్చినమణి యుంగర మిచ్చెదవేమో సుమా! అని కళ్యాణి వినునట్లు నీవు నాకు చేసినహితబోధనచేతకదా ఇంత ములిగినది. అయినను,

గీ. ఎప్పుడైనను నర్మద ♦ నేను గెలయు
నాశ నాకున్న బొంకంగ ♦ నగును; జీవి
తాశయే లేనిప్రబలరో ♦ గార్తునకును
మందుమాకులతోఁ బని ♦ యెందుఁగలుగు?

సుమ—నాథా. ఈయుంగరమును స్పృశింప నే నర్హురాలను కాను. నీవే తీసికొనుము. (ఇచ్చుచు) నే నొకమాట చెప్పుచున్నాను వినుము. తాము స్వతంత్రులు. తమ కెవ్వరిపైనైన మక్కువ యున్నచో నాకాంతను మీరు స్వేచ్ఛగా ననుభవింపవచ్చును గాని, నే నేమందునో యనుభయము లేశముగాని మీ కవసరము లేదు. అటులభ్యంతరపెట్టుదానను కాను. నాథా! నా మాట విని చింత పెట్టుకొనక వ్యాధిని వృద్ధిపఱుచుకొనక నీమనోభీష్టమును తీర్చుకొనుము.

పురు.—దేవీ! నీ వెంతమాత్రమును సంకోచింపఁ బనిలేదు. నేను వల చినకాంత యేలోకంబునఁగూడ లేదు. నీసవతి ఈభూదేవియే తప్ప మఱెవ్వరును లేరు. కావున నీవు పరితపింపవలసినపని లేదు (ఉస్సురనుచు) జ్వరము తగిలెడువేళ యైనది కాఁబోలు! ము క్కు, చెవులు, నోరు, ఒడలంతయుఁగూడ నార్చుకొనిపోవుచు న్నది. ఆహాహా, తాప మధిక మగుచున్నది.

సుమ.—నాథా! నేను విసరెదను. (విసరుచున్నది) నిద్రమాత్రము రా నియ్యకుఁడు. కళ్యాణీ! నీవు నాకాంతునిపాదముల నొత్తుము.

కళ్యా.—చిత్తము (అని పాదముల నొత్తుచున్నది.)

సుమ.—విప్రవర్యా! నాకాంతుఁడు జ్వరబాధచే తపించుచున్నాఁడు పో యినైద్యునిఁ బిలువుము.

పురు.—(వద్దని చేయి యూఁపుచున్నాఁడు.)

విదూ.—(చేయిఁబట్టుకొని నాడీపరీక్ష చేయుచున్నాఁడు) అమ్మా! యీ దినపునజ్వరము నిన్నటికంటె హెచ్చుగ వచ్చినది.

సుమ.—అయ్యో! ఏమిచేయుదము! ఔషధము పుచ్చుకొనుమన్నఁ బు చ్చుకొనకున్నాఁడు. ఈసమయమున నెవ్వరైన మహానుభావు లు వచ్చి నాకాంతునికి జ్వరబాధ నివర్తింపఁజేసినయెడల నేను సుఖపడుదునుకదా.

(అంతట పురుషరూపధారిణి యగునర్మద ప్రవేశించుచున్నది.)

నర్మ.—ఆహా! ఇప్పటికైన నింద్రునికి నాపై కటాక్షము గలిగినది. నా నాథుఁడు తాపజ్వరపీడితుఁడై యున్నాఁడని బృహస్పతి దివ్య దృష్టిచేతనెఱిఁగి దెలిసికొని యాతనికి వైద్యముచేయుమిషచే పురుష వేషమున న న్నిచ్చటికి పంపించినాఁడు. దేవవైద్యుఁడననియు, అమృతహస్తనామకుఁడననియు నే నిఁక ప్రకటింపవలసి యున్న ది. ఆహా! రాజేంద్రా! తల్లిదండ్రుల, నిష్టభృత్యులను, నివాస

మగసనురగలోకమును గూడ వదలి నీకొఱకే కదా భూలోకము నకు వచ్చితిని. ఆస్థానభ్రష్టత్వము చాలక చిత్రకేతుని చేసికొఱకే కదా ఇంద్రలోకమున కొత్తుగొనిపోఁబడితిని. ఆయవమానము చాలక, ఇంద్రసూర్యచంద్రాదులదివ్యసభామంటపమున సిగ్గులేక నాటకములో మొండివేసము నీకొఱకే కదా వైచితిని. ఇప్పుడు మఱింతసిగ్గుమాలి పురుషవేసమునుగూడ ధరించి, ఈ రాజద్వారమునొద్ద నీకొఱకే కదా వేచియుంటిని. ఆహా! స్త్రీపై ననురాగము నన్ను మఱియెన్నిలోకములం ద్రిప్పినదికదా. ఎన్ని వేషములనైన వేయించినదికదా. ముప్పతిప్పలను బెట్టుచున్నది కదా ఇప్పటికైన నీవు లభించినయెడల నేను పరమధన్యురాలను. వైద్యము చేయు మనుటయే కాని యొక్కఁడునైన నింద్రుఁడు నాచేఁ బెట్టినాఁడు కాఁడు. పొమ్మనుటయే చాలని నేను నరుగత్తుకొని వచ్చితినికాని, మంచిబుద్ధి నైననాకు మందుమాటయే జ్ఞాపకమువచ్చినదికాదు. ఏమిచేయుదును! ఎల్లినానాథుఁడు నురక్షితముగ నుండునో యేమియు తోఁచకున్నది. ఆహా! దైవమా! శుభసూచకముగ నెడమకన్నదరుచున్నది. ఆర్తరక్షణపరాయణుండైననారాయణుఁడు రక్షింపకపోవునా. హృదయమా! ధైర్యమున నుండుము. ఇంతటనుంచి పురుషలక్షణ మభినయింపవలసియున్నది.

గీ. పడఁతి నేనిటు పురుషరూ ♦ పంబుఁగొంటి
నైనను విరుద్ధ మేమున్న ♦ దవనియందు
పురుషలక్షణములు గల ♦ పొలఁతుకలును
లోన స్త్రీలైనపురుషులు ♦ వేనవేలు.

విదూ—వయస్యా నిద్దుర బోవుచున్నావు.

పురు—సూర్యాస్తమయసమయ మైనది. ఇఁక నిద్రపోయిన నేమి?

సుమ—నాథా! జాగ్రత్త! ఇంక రెండుగడియలవఱకు మేలుకొనుము. (తనలో) శంకరా! భక్తవశంకరా! నాకాంతున కారోగ్య మిం చ్చి నన్ను కటాక్షింపుము.

నర్మ—భేద లేశమైన లేకుండ పౌరుష మభినయింపవలసినసమయము వచ్చినది నిన్ను పురుకుత్సుఁడు గుర్తుపట్టువఱకు నీ వతని మనస్సున కనుమానము గలుగఁజేయునడవడిని నడచినయెడల శిక్షింతు నని కూడ నాసహాసాప్తిమహానుభావుఁడు నోటికి తాళమును, చేతికి కరబంధములును కూడ నైచినాఁడు. అహా! ఎంతదయార్ద్రహృదయుఁడో గదా! ప్రతిపురుషవేష మభినయించుటకంటె యిప్పురుషవేష మభినయించుటయే యన్నివిధముల కష్టతరము. ఏల యన, ప్రతిపురుషవేషమందు స్వాభావిక లక్షణములను ప్రకటింపఁజేయుటయేకాని యీవేషమందు నైజలక్షణములను ప్రకటింపఁజేయుటయేకాక విజాతీయలక్షణములనుకూడ నభినయింపవలసి యున్నది. అహా! పరాత్పరుఁడా! నాబుద్ధిహీనతచేత నానాథునికి నేను దూర మగునట్లు చేయకుమా! హృదయమా! అనభ్యస్తమైనపౌరుషము నెట్లు గ్రహించెదవో! ధైర్యమును వహింపుము! (ఆలోచించి) అభేద్యమైనపురుషవేష మమరినది కదా. చిత్తమును భద్రపఱిచితినికదా. ఇఁకఁబౌరుషము కూడ రావలయును. [ఆలోచించి] అయ్యో! స్త్రైలక్షణములచే త నే పురుషుఁడ నెట్లగుదును?

ఆ. తలను పాగ యున్నఁ ♦ దరవారి చేనున్న
నేను పురుషుఁడనుగ ♦ నెట్టులౌదు
పడగ, తోఁక యున్న ♦ వాయు వాధారంబు
నైన గాలిపడగ ♦ యగునె పాము?

పురు—అయ్యో! ఒడలు నొప్పి యెత్తుచున్నది.

సుమ—సఖీ! నేను పాదముల నొత్తుదునునీవు విసరుము.(అట్లుఁజేయు
చున్నారు.)

నర్మ—నానాధు డెటులున్నాఁడో! అతని చూచుటకు నేను మిక్కిలి
సంభ్రమించుచుంటిని. మందబుద్ధియైనవేషధారి తెరచాటునుం
చి యొకసారి పుస్తకమును జూచి మఱి రంగస్థలమునకు వచ్చి
నట్లు నేనును, నన్ను భద్రపఱుచుకొనెదను.

సీ. చూచిచూడనియట్టి ♦ చూపులు విడనాడి
నిశ్చలం బగుచూపు ♦ నిలుపవలయు
తక్కులు, దారుటల్, ♦ టెక్కులు, పలుబోక;
లును మాని గాంభీర్య ♦ మొనయవలయు
గజయాననై ఖురుల్ ♦ గడలకుఁ బోఁద్రోచి,
హర్యక్షయానంబు ♦ పందవలయు
పంచమస్వరపరి ♦ భావిగాత్రము వీడి,
మందరనాదంబు ♦ నొందవలయు.

గీ. సిగ్గు, తలవంపు, బెదరునుఁ ♦ జెనకినిశ్చ
లతయుఁ నున్ముఖత్వంబు, ధీ ♦ రతయు, నేర్వ
వలయుపలుమాటలేల? స్త్రీ ♦ భావములను
వదలి పౌరుషభావముల్ ♦ బడయవలయు.

పురు—సుమతీ! శిరోవ్యథగ నున్నది. నీవు నాతల నొత్తుము.

సుమ—అటులే!

నర్మ—ఇఁక రాజదర్శనము చేయవలయును. [అటు నిటు నడచి] యు
ద్ధమునకుఁ బోవు సేనానాయకుఁడు తనసేనాభాగముల కాఖరు
మాఱువారివారిచే నిర్వర్తింపఁబడఁదగినపనుల నాజ్ఞాపించురీతిని
నేనును నాయవయవముల కొక్కసారి నడుచుక్రమము చెప్పి
మఱి పోయెదను.

సీ. అక్షులారా! మీర ♦ లారాజుఁ జూచుచో,
వదనపద్మముమీఁద ♦ వ్రాలవలదు
హస్తంబులార! మీ ♦ రతనిచేఁ జూచుచో,
పరిరంభవాంఛలఁ ♦ బూరయవలదు
వదనమా! యామహా ♦ ప్రభువరుతోఁ బల్క,
నోష్ఠాశ నుబ్బిళు ♦ లూరవలదు
గాత్రమా! యారాజు ♦ గాలి సోఁకినమాత్ర,
పులకాంకురాదులఁ ♦ బొందఁబోకు
గీ. మఖిలకరణాళి కధిపతి ♦ వైనమనస!
నీవు నాథుని జూచుచో ♦ నిశ్చలముగఁ
బాదల నన్నియు భద్రమా, ♦ నుదుటగీత
బాగుగానున్న సర్వంబు ♦ బాగుగాదె.
ఇదుగో! రాజద్వారము, సేవకా!

సే—అయ్యా!

నర్మ—ఇంద్రునియొద్దనుండి వచ్చిననన్ను మీరాజుగారియొద్దకు తీసికొనిపొమ్ము.

సేవ—చిత్తము. మనవిచేసి వచ్చెదను. [అని రాజునొద్దకుఁ బోయి] మహారాజా! ఇంద్రలోకమునుండి యెవరో వచ్చియున్నారు.

పురు—[దద్దిరపడి] సరీ! సరీ! ఇట్లుతీసికొనిరమ్ము.

సేవ—[తిరిగివచ్చి] అయ్యా! తాము లోనికి దయచేయవచ్చును.

నర్మ—సరే! [అని రాజునొద్దకు వెళ్ళి నిలుచున్నది.]

పురు—అయ్యా! నమస్కారము. ఇట్లుదయచేయుఁడు.

నర్మ—ఆరోగ్యమస్తు (తనలో) ఆహా! ఎంతవైపరీత్యము! భార్యభర్తకు దీవించవలసివచ్చెను. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! మీ రనారోగ్యస్థితినుంటి రని పురందరుఁడు విని మీయందలియభిమానము

చే దేవవైద్యుఁడ నైననన్ను మీ కారోగ్యమును కలుగఁజేయు
టకొఱకిచ్చటికి పంపించుటచేత వచ్చితిని.

పురు—నే నెవరియొద్ద నౌషధము పుచ్చుకొనఁ దలఁచుకొనలేదు.
మీ రింద్రునియాజ్ఞచే వచ్చితిరి గాన నాలోచించెదము.

సుమ—[నర్మదకాళ్ళపైఁబడి] అయ్యా! నానాథుని రక్షింపుము.

నర్మ—లెమ్ము లెమ్ము (తనలో) నాసవతి నాకాంతునెదుట నాకాళ్ల
బడ నెడ లుప్పొంగుచున్నదికదా.

సుమ—ఓతమ్ముఁడా!

నర్మ—ఏమి! [తనలో] చెల్లెలా! యనిన యథార్థముగ నుండునుకదా.

సుమ—నామంగళసూత్రమునకు భద్రము కలుగఁజేసెదవు కద.

నర్మ—[తనలో] పురుకుత్సునిచేతితో నామెడనుగూడ నొకమంగళసూ
త్రమును కట్టించెదవా? (ప్రకాశముగా) అక్కా! పురుకుత్సరా
జేంద్రునకు శీఘ్రముగ నారోగ్యమును కలిగించెదను.

సుమ—అటులైన నీ కేదికావలసిన నది యియ్యఁగలదానను.

విదూ—అమ్మా! తొందరపడకుము. ఈవైద్యుని నమ్మవలసినపని లే
దు. వీనివలన ముప్పు కలుగును.

సుమ—ఛీ! ఎందుచేత.

విదూ—వయసుతక్కువవైద్యుని, వయసుమీఱినవారకాంతను దూర
నుండి వెడలఁగొట్టవలసినది కదా.

సుమ—తమ్ముఁడా! నీ వేదికోరిన నది తప్పక యిచ్చెదను.

నర్మ—అక్కా! వైద్యవృత్తి నీచమైనది. కంటికి జోడున్నంతవఱకు
నక్షరములు తాటికాయలవలె నగపడి జోడు దీసినతర్వాత వ
లుసులవలె నున్నట్లు తనకుఁగాని తనవారికిఁ గాని రోగ మున్నం
తవఱకు వైద్యుఁడు కొండవలె నగపడి రోగము పోయినపిమ్మ
ట నుసిపురుగువలె నుండును.

సుమ—ఇదిగో! నామంగళసూత్రముతో నేను ప్రమాణము చేయుచు న్నాను. నీవు కోరిన దంతయు నిచ్చెదను.

విదూ—అయ్యో! దేవీ! కొంప ముంచుకొంటివా! బక్కపలచగనున్న వైద్య నెన్నఁడును నమ్మరాదుగద.

నర్మ—దాన మీయఁబోయినబలిచక్రవర్తి కడ్డుదగిలినశుక్రాచార్యుని వలెనే యుంటివి!

విదూ—భళి! చక్రవర్తిని నడుగఁద్రొక్కుటకువచ్చినమాయావేషధారి వేనా!

నర్మ—(తనలో) నీఁడు నన్నానవాలు పెట్టినకాఁబోలు!

సుమ—తమ్ముఁడా! వానిమాటల కేమి! లెమ్ము.

నర్మ—అక్కా! ఔషధ మారంభింపవచ్చునా?

సుమ—అవశ్యము నాథా! ఈమహానుభావుఁడుమీ కారోగ్యమును కలుగఁజేయుటకు భగవంతునివలె వచ్చినాఁడు. కావున నాతనివైద్యమున కంగీకరింపుము.

పురు—ఈతఁడు నాకు వ్యాధి కుదర్పఁగలఁ డనితోఁచుచున్నది. ఈతని యొద్ద నౌషధమును పుచ్చుకొనెదను. నీవు ధైర్యమున నుండుము. ఇంతవఱకును నీవు భోజనము చేయకుండుట యొంతమాత్రమును బాగుగనున్నది కాదు. కాన శీఘ్రముగ లోనికిఁ బొమ్ము.

సుమ—నేను పోయెదను. [పోవుచు] తమ్ముఁడా! యెట్లురక్షింతువో!

నర్మ—అక్కా! వాగ్దాన మెట్లు చెల్లించుకొందువో! [సుమతియు కళ్యాణియును లోనికిఁ బోయిరి.]

విదూ—అయ్యా! తమపేరేమి?

నర్మ—అమృతహస్తుఁడు.

విదూ—(తనలో) తెలివి తేట లెటు లుండునో కాని పేరుమాత్రము వి న్నకడుపు చెక్కలగుచున్నది. [ప్రకాశముగా] అయ్యా! తా మెప్పుడైన పెరుగుతోటకూరపులుసు పుచ్చుకున్నారా?

నర్మ—ఇప్పుడు దాని ప్రశంస యేమిటికి.

విదూ—వైద్యులుగాన నడిగితిని. పెరుగుతోటకూరలోని పెరుగు ఆ వుపెరుగా? గేదెపెరుగా? దానిగుణ మేది? ఈరెండుసంగతులు ను తెలియవలయును.

నర్మ—వెఱ్ఱివాఁడా! పెరుగుతోటకూర యని పే రున్నంతమాత్రము న నే యందులో పెరుగు గల దని యెంచితివా?

విదూ—అలాగునా! అయ్యా! తమయమృతహస్తనామము నట్టిదే కాదుకద.

నర్మ—[తనలో] వీఁడు నన్ను వంచింప మొదలుపెట్టినాఁడు. నాకా ర్య మెట్లు నిర్వహింపఁగలనో!

పురు—అమృతహస్తా! ఆవావదూకునితో నీకు సంభాషణ మెందుల కు? ఇట్లువచ్చి నాయొద్ద కూర్చుండుము.

(నర్మదరాజునొద్దఁ గూర్చున్నది.)

విదూ—ఈతనిచికిత్సాజ్ఞాన మెట్టిదో తెలిసికొనుటకు కొన్ని ప్రశ్నల నడిగినయుత్తరముల నొందినతరువాతనేతని వైద్యమున కంగీకరించె దను గాని—

పురు—అనవసర మైనయాలస్య మెందులకు?

విదూ—పశ్చాత్తాపముకంటె శ్రేష్టముగదా.

పురు—కానిమ్ము అడుగుము.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! ఏమి యడుగునోకద.

విదూ—అయ్యా! ప్రపంచమందలిరోగము లెన్ని?

నర్మ—అనంతములుగదా!

విదూ—తప్పు! తప్పు! హాహాహా! (అని నవ్వుచు) పుట్టురోగములు పెట్టురోగము లని రెండే రోగములు. దేహమందు స్వాభావికముగఁ బుట్టెడురోగములు కొన్నియు, మోహాదిదుష్కర్మప్రారబ్ధవశముచే తెచ్చిపెట్టఁగొన్న రోగములు కొన్నియు నున్నవి. ఈ రాజుగారిది పుట్టురోగమో పెట్టురోగమో బాగుగ పరిశీలించుటయే కర్తవ్యము.

పురు—వయస్యా! బాగుగఁ జెప్పితివి. అమృతహస్తా! మాటలాడుట కుశక్తి లేదు. నాప్రారబ్ధ మేమని చెప్పఁగలను? వైద్యులుమీయొద్ద దాఁచిన వినియోగము లేదు. (ఉస్సురనుచు) అయ్యో! నర్మదా!

నర్మ—(తనలో) నాకాంతుఁ డతిసంభ్రమమున "నర్మదా," యని పిలుచుచుండ నేను సమీపమున నుండియేపలుకకూరకుంటినిగదా. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్ర! ఏమో చెప్పబోయియూరకుంటివిగదా.

పురు—(ఉస్సురనుచు) ఏమున్నది? నర్మదయీరీతిగానాగాంతుకోసినదని—

నర్మ—(తనలో) అయ్యయ్యో! హృదయమా! మెత్తబడుచుంటివేమో సుమా! సమీపమున నుండునవయవములయొక్క కాఠిన్యమును కొంతయెరనైనఁ దీసికొనుము. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! నీ వెవ్వరినైన వలచి నిరాశతో నుంటివా?

పురు—అయ్యో! ఒకరిని గాదు. ఇద్దఱినివలచి నిరాశతో నుంటిని.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! ఆరెండవ దెవతెయో? హృదయమా? తూలిపోవుచుంటి వేమో!

పురు—సీ. నర్మదను నేను వలచితి ♦ నాతి నాదు
భాగ్యహీనతచే వశ ♦ పడక పోవ
తిరిగి మృతిని నే వలచితి ♦ దీనిఁగూడ
వశముగాకుండఁజేయుంగ ♦ వచ్చి తీవు.

నర్మ—(తనలో)

గీ. రమణుమదిఁ గాంచి యతనిఁజే ♦ రంగనీవు
చిత్తమూ పొందె దిత్తరి ♦ తత్తరంబు
గూటనున్నట్టి ప్రియుఁ గను ♦ గొంచు గూడు
జేర తెపతెపలాడెడు ♦ చిలుకవలెను.

(ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! నీయవస్థఁజూడ నాకును మిక్కిలి సంతాపకరముగ నున్నది.

విదూ—అయ్యా! భిషగ్వర! రోగికంటె యెక్కువగ సంతాపము నొందుచువైద్యుఁ డుండఁగూడదు. కాన శీఘ్రముగ తామింక దయచేయుఁడు.

పురు—ఇస్సిరో! వయస్యా! ఊరకుండుము.

గీ. చెవికి హాయిగ సంగీత ♦ సేవ నిచ్చి
చిత్త మానందసరధిఁ ♦ జేర్చుమృదుల
పరభృతంబును నీ వేల ♦ పారఁద్రోల
కఠినయత్నుఁడ వైతివి ♦ కాకమున్నె.

అయ్యా! వైద్యశిఖామణీ! ఇంద్రసభామంటపమున నుండునర్మదారూపముగు బంగారుబొమ్మ యిప్పుడునుగూడ నచ్చటనే యున్నదిగదా.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! ఒడలు జలదరించుచున్నదే! ఏమని చెప్పుదును? (ప్రకాశముగా) నీయెదుట నాప్రతిమ యేలాగున నుండెనో! ఇప్పుడునుగూడ నాలాగుననే యున్నదనుకొనుము.

పురు—తాపజ్వరముతో నున్న నాకుఁ దాపాధిక్య మగునని దీపమును దూరముగ నుంచుకారణమున నీరూపము నాకంటికి బాగుగ నానకున్నను, నీకంఠస్వరమును వినినతోడనే విశేషపరిచిత మగు రాగమునుగుర్తుపట్టినట్లు నాకర్ణములు శోభిల్లుచున్నవి. కను

లకుఁగూడ నానందమును గలుగఁ జేయునుగాక. వయస్యా! పని చెప్పితినని కోపపడక యీదీపము నిటు లుంచుము.

విదూ—(తనలో) రాజు తనరోగమును మఱచినాఁడు. వైద్యుఁడు తన వైద్యమును మఱచినాఁడు. నేను బ్రాహ్మణత్వమును మఱచి సేవకవృత్తినిఁ జేయుచున్నాను. (దీపమునుఁ దీసికొని వచ్చి సమీపముం దుంచినాఁడు.)

నర్మ—(తనలో) ఓచిత్తమా!

గీ. తోడకు చీఁకటియును నీవుఁ ♦ దోఁడుదొంగ
లగుచు నన్గాచితిరి యింక ♦ నయ్యో! యొక్క
దొంగ చిక్కె దీపికచేత ♦ దొఁరకు దేమొ
నీవు రాజేంద్రవదనసం ♦ దీప్తిచేత?

పురు—(నర్మదముఖమువంకఁ దేరిపారఁ జూచి తొందరతో) మిత్రమా, ఆహాహా! అత్యాశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఈమహానుభావుని నీవుఁగూడ బాగుగఁబరిశీలించుము.

విదూ—(పరిశీలించి) ఈతనిముఖము మూషికవాయసణపుముత్తైదువుమొగములాగున నున్నది.

పురు—ఛీ! ప్రేలరి. ఓయమృతహస్తా! నాయిష్టసఖుఁ డేమైన నసంబద్ధవాక్యములను బలికినచో నీ వాగ్రహపడకు సుమా. వయస్యా! ఇంకొకసారి బుద్ధి కలిగి పరిశీలించుము.

గీ. నర్మదను బోలుపురుషర ♦ త్న మగువీని
ముఖము జూడఁగ నుబ్బుచు ♦ పొరలి మేర
మీఱి పొంగి నాచిత్తము ♦ మించు; పూర్ణ
శీతకరుఁ జూచునంభోధి ♦ రీతిఁగాఁగ.

నర్మ—(తనలో) చిత్తమా! తొందరపడకు.

గీ. సంభ్రమము గట్టిపెట్టుచు ♦ శాంతముగను
సౌఖ్యమొందుము త్వరపడ ♦ సౌఖ్యభంగ
మగును; దాహార్తుఁడగునాతఁ ♦ డతిరయమునఁ
బాన మొనరించుచోఁ బొర ♦ బారుఁ గాదె?

పురు—వయస్యా! ఈమహానుభావుఁ జేమోకాని మూఁగుమూర్తులను నానర్మదనుఁబోలుచున్నాఁడుసుమా.

గీ. మోముపై ఖరి యల్లదే; ♦ ముదితవ్రేళ్ళ
తీరు నయ్యదె; మాటల ♦ సౌరు నదియె;
మగతనము వచ్చి యున్నంటి ♦ నగడు చేసె
మంచుబడి మోటుదేరుప ♦ ద్మములమాడ్కి.

విదూ—నే నిప్పుడు బాగుగఁ బరిశీలించితిని, ఇతఁడు మాచకమ్మవలె నున్నాఁడు. ఈపేడిమోము జూడరాదు గావున వీని నిచ్చట నుండి యిప్పుడే వెడలఁగొట్టవలెను.

పురు—అమృతహస్తా! వానిమాటలతో నేమి. మోహావేశమున నే నే మైనన ప్రియవాక్యములను బలికినచో క్షమించవలయునుసుమా! నీవు నర్మదకు సోదరుఁడవు కావుగద.

నర్మ—నర్మద యెవరో, దానిసోదరుఁ డెవఁడో, అదియెచట నున్నదో, కూడ నేనెఱుఁగకున్న వాఁడను. కానిమ్ము! రాజేంద్రా! అనవస రమైన సంభాషణములతో పనియేమి. నీచేతి నిట్లు తెమ్ము.

పురు—(చేతినిచ్చుచు)

గీ. నాదుదక్షిణహస్తంబు ♦ నర్మదాశు
భాంగి కొసగంగఁబడియె నో ♦ యమరవైద్య!
నీవునర్మదరూపున ♦ నివ్వటిలుట
నీకు నిచ్చెద నొకసారి ♦ నెమ్మినిదిగో!

విదూ—(ఆహాహాయని నవ్వుచు) ఆమెకరము నీ కియ్యఁబడినదా? నీక
రమామె కియ్యఁబడినదా? ఎంత యవశుఁడ వైతివి.

నర్మ—(నాడీపరీక్ష జేయుచు) (తనలో)

గీ. నాదుమదికంటె వేగ మీ ♦ నాడి కొట్టు
కొనుట లే; దైన స్వాతంత్ర్య ♦ మున నితండు
త్రాస మొందెను; నే నాఁడు ♦ దానవేంద్రు
కల్ల నుంట తాపం బది ♦ కట్టవలసె.

రాజేంద్రా! ఇప్పుడు నీ కెట్టులున్నది?

విదూ—ఎట్లుండుటకును నీవు చేసినప్రయోజనకత్వ మేమి?

పురు—గీ. ఈవు చేఁబూన నొడలెల్ల ♦ నేదో ఝల్లు
ఝల్లుమనుచును గ్రమ్మను ♦ చల్లగాను
వ్రేళ్ళమైనెత్తి కదుపఁగ ♦ ఘల్లుమనుచు
వేగ ధ్వనియించుసంగీత ♦ మేటివలెను.

విదూ—ఆహాహా! రాజేంద్ర! అంజనవుముగ్గున గూర్చున్నవానివలె
మిక్కిలి స్వతంత్రబుద్ధితో మాటలాడుచున్నావు!

పురు—అమృతహస్తనామము సార్థక మైనది. అయ్యా! కరుణించి యిం
క నొకసారి చేయిజూపుము.

నర్మ—నాడిని గ్రహించితిని; యింక నవసరము లేదు.

పురు—గీ. కరమునను బాధ యేదియు ♦ గలుగ లేదు
ఉన్న బాధలు వక్షమం ♦ దున్న వయ్యా!
అచటఁగూడను నీచేతు ♦ లలమి తాప
శాంతిఁజేయంగ నింక నవ ♦ సరము గలదు.

విదూ—చిల్లిపడినకుండలోనుంచి నీరు ప్రాకిపోవునట్టులు నీజ్ఞానము న
శించుచున్నదిసుమా!

నర్మ—[తనలో]

గీ. ప్రేమచేఁబూర్ణమైనట్టి ♦ వెలఁదిమనసు
వెలువరింపకయుండఁగ ♦ గలుగు నెటులు?
గట్టునను నీరునిరుగనఁ ♦ గొనంబుకనుల
వెల్లిగొనకుండ నిలుపుట ♦ కల్లగాదె?

ఈయనురాగవికారమును నే నిఁక మఱుగుపెట్ట సమర్థురాలను గాను. ఆహా! భగవంతుఁడా! నాకాంతుఁడు నన్ను శీఘ్రముగ గుర్తు పెట్టునట్లు కటాక్షింపుము. కానిమ్ము. ఇటులకొంత సాహసింతును. [ప్రకాశముగా] రాజేంద్రా! నీయిష్టసఖుఁడు చెప్పినట్లు యిది వెట్టరోగమే. దీని కౌషధములు లేవు. మంత్రములవలననే యీవ్యాధిని సాధించవలసి యున్నది. నేను నీతొడపైఁ గూర్చుండి నీమోమునైన చేయినైన యొకపాటుగడియ నేపు జపము చేయవలసి యున్నది. అది నీకంగీకారమేనా?

పురు—(పెద్దనవ్వునవ్వుచు) ఎంతవెఱ్ఱిదానవు. అందులకు నే నంగీకరించకపోదునా! పదీ! ఇట్లె శీఘ్రముగ రమ్ము.
(అని తన తొడపైఁ గూర్చుండబెట్టుకొనుచున్నాఁడు)
(నర్మద జపము చేయుట నభినయించుచున్నది.)

పురు—(తనలో)
ఆ. ఉరగలోకమందు ♦ నువిద నాతొడపైని
నాసియున్నయట్లు ♦ డీల్పిసుఖము
పొందినాఁడఁ గానఁ ♦ బుతుఘుఁ డీతఁడు గాఁడు
కోర్కె లిచ్చునాఁడు ♦ కొమ్మ యేమొ?

(తనలో) అయ్యయ్యో! ఈనిర్భాగ్యున కంతయదృష్టమా! ఓయమృతహస్తా!

గీ. సంతలి నీవైన నేనుభ ♦ పసుచు; నేను
కాంతనైనను నీతోర ♦ మింతు; నటులు

నోచనేదయ్యె హా కృప ♦ నుడుగురాజు
నెలమి నిర్భాగ్యకవి యాశ్ర ♦ యించు మనకులెలు.

విదూ—ధాన్యప్రపాతరపై మొలచినకుక్కగొడుగువలె నితఁడు నీకొ
డుకై యున్నాఁడుకద. వయస్యా! యెంతపరాధీనుఁడ వయితివి!

నర్మ—(లేచి) రాజేంద్ర! నాజప మైనది. నీకెట్లున్నది.

పురు—నా కేమియుజబ్బు లేదు. అత్యంతసుఖవంతుఁడనై యున్నాను.

గీ. భవ్యభవదీయగాత్రసం ♦ స్పర్శనమున
తాపమ్మాఱి కాక సౌఖ్యాన ♦ ఘనము నయ్యె
పూర్ణశశికిరణస్పర్శ ♦ మున చకోర
మునకు నత్యంతసంతోష ♦ మొనసినట్లు.

నర్మ—నీకు సుఖముగ నున్నది కావున నే నిఁక పోయెదను.

పురు—(నర్మదయొక్క రెండుచేతులను పట్టుకొని) అయ్యో! అయ్యో!
నన్ను విడిచి పోయెదవా?

గీ. నర్మదను గాంచు భాగ్యంబు ♦ నాకు లేదు
నాదుపాలిటి కీర్తలి ♦ నర్మదగను
రాష్ట్రమిఁక నిపు డేను నా ♦ రాజ నైతి
ప్రాపు మిచ్చు నిర్గొంబు ♦ నుండు నేను.

విదూ—నీరాష్ట్రము కొంతని కేమిపనియున్నది? ఈతనికనువగు రాష్ట్ర
మునే నిచ్చెదను.

పురు—వయస్యా! రాష్ట్రమునిచ్చునంత వాఁడవా?

విదూ—ఒకటికాదు. రెండు. డుపరాష్ట్రము, కళింగరాష్ట్రము.

పురు—చాలు. అయ్యో! (నర్మదవంకదిరిగి) నా రాజ్యమును స్వాంగీకరిం
పవలయును.

విదూ—వయస్య! అయ్యయ్యో! ఎవఁడో మంత్రగానికి పూర్వార్జితమై
ననీరాజ్యము లర్పణచేయఁ దలఁచితివా! ఆహాహా! ఎంత మతి

మాలినవాఁడ వయితివి! మోహావేశముచే నాఁడుదాని కిచ్చిన నింతనగుబాటు లేదుకద. అయ్యయ్యో! మగవానికి వలచి యీప్రయోజకత్వమును చేయుచుంటివా! అమృతహస్తా! నేను చెప్పుచుంటిని. నీవు మాంత్రికుఁడవు. రాజా! నీవు మొదటే రాజ్యమత్తుఁడవు. తరువాత మోహాపీడితుఁడవు. తత్కారణమున జ్ఞానశూన్యుఁడవు. అందుపైని ప్రజ్వరార్తుఁడవు. మీఁదిమిక్కిలి నీతని మంత్రములుకూడ నీతల కెక్కినవి. ఈసమయమునఁ జేసిన నాగ్దానము వాగ్దానముగాదు. ఇచ్చునీవి యీవికాదు. జాగ్రత? జాగ్రత్త. ముందే చెప్పుచుంటిని.

పురు—(కోపముతో) వయస్యా? నీకునోరుమూఁతపడదుకద.

విదూ—నన్ను తిరస్కరించుచుంటివా? నీకు నేను జనువను. పూర్వార్జితమైనరాజ్యము నీటఁగలసిపోవుచుండ నే నూరకుందునను కొంటివా? మతి యున్నవానికి నోరు మూఁతపడనవసరము లేదు. మతి పోఁదలఁచినవానికీ మతికంటె నోరే ముందు పోయినయెడల మానధనప్రాణోపద్రవకరము లగుప్రలాపములు పలుకుట తప్పదుకద!

నర్మ—నాకు నీరాజ్యముతో పని యేమి? నీతో పనియుండియే వచ్చితిని. నీవేసర్వమును పరిపాలించుకొనుము.

పురు—అట్లుకాదు. నారాజ్యమును నీవు స్వీకరింపక తప్పను. నీకు నేను సేవకుఁడ నగుదును.

విదూ—అయ్యో! నాప్రారబ్ధము! నాకుదాసానుదాసత్వము కూడనా.

పురు—సీ. పద్మబాంధుఁడు మొదలు మా ♦ వంశమునకు
నేనె మావంశమునకంత ♦ నైనవాఁడ
రవికులము నేఁటితో సరి ♦ రాజ్య మిదిగో
గైకొనుము నాకిరీటాది ♦ కంబుతోడ.

(అని నర్మదతలపై నున్నపాగ దీసి కిరీటము పెట్టబోవుచు) ఆ హా! ఆహాహా! ఏమిది! ఆహాహా! ఏమి నర్మదా! హానర్మద?

గీ. మున్ను మూర్ధము ముద్దిడ ♦ నన్ను నేనె
ముద్దుగొనునట్లు గనఁబడె ♦ “ముదిత! యేమి?„!
యనిన “మాజాలివారికి ♦ ను శిశి రంబు
నందు వెలుఁగొందు„నని చెప్పి ♦ తప్పు నీవు.

గీ. అదిగొ! మచ్చ; నేను ముద్దాడ్గొ ♦ న్నదియె యిచట
పాపటకు చిట్టచివరను ♦ బ్రతిభగాంచు
గాఢమోహంబునను దాని ♦ గాంచి యొక్క
దరిని జేసనాము విశ్వంబు ♦ కరఁటి.

(అనిగాఢముగ కౌఁగిలించుకొని) ఆహా! నీవునర్మదవే (తొందర తో నర్మదయొక్క కుడిచేతిని తనకుడిచేత బట్టుకొని) ఇదిగో నే నిచ్చినమణియుంగరము. ఆహా! నర్మద! నిమణియుంగర మిదు గో. నీచిటికెనవ్రేలును నాచిటికెనవ్రేలు నొక్కటిగ దగ్గర నుంచుము.

గీ. కరము కరమును జేర్ప నుం ♦ గరము లిచట
దనరు కర్కటలగ్న జా ♦ తకుఁడనైన
నాకు గురుశుక్రుల లిద్దఱు ♦ నారతంబు.
భాగ్యకోణంబునను జేరు ♦ భంగిఁగాఁగ.

విదూ—గురుఁడు షష్ఠాధిపతి గనుక కొంచెము కలహము గలుగు నని తలఁచెదను.

పురు—ఆహా! ప్రాణేశ్వరీ! నేను మహాదృష్టవంతుడను కద. ఇంక కొం చెమువశిష్ట మున్నది.

గీ. అంగి పొటకరింపఁగ నుబ్బి ♦ తొంగిచూచు
పీనిగానంగ నాకనుల్ ♦ వేచియుంను

కంజముకుళంబులను నాచు ♦ గ్రిమ్మఁ గానఁ
బడక ఝుమ్మని విలపించు ♦ భ్రమరములన.
(అని బలవంతముగా నర్మదపై నంగీ తీసివేసినాఁడు.)
(నర్మద స్నాన సిలుచున్నది.)

విదూ——ఆహా! వయస్య! కొంటుకి కన్నులవాఁడ వదృష్టవంతుఁడవు. ఎట్లాగ వేగిసబూరె నోంబునగి లోపల తియ్యలివిపురణ మగపడిన ట్లు సీకనచమును తీసిన వెంటనే యీసుందరవిగ్రహ మగపడినది.

పురు——గీ. ధన్యతను జెందినాఁడనో ♦ తన్వి! నిన్ను
మొదటఁగోల్పోయి యిప్పుడు న ♦ మ్మోద మొదను
దనరుగాంచుటచేత ను ♦ ధాంశుకేను
తిరిగి గ్రహియించు కలుసుగ ♦ వనసిజిర శి.

నర్మ——నాథా! నాకు భయము నైచుచున్నది.

విదూ——అమ్మా! ఇంకను భయ మెందులకు? (అని నవ్వుచున్నాఁడు)

పురు——ఆహా! తిరిగి యెవ్వరైన గ్రహించికొనిపోదురని భయపడు చుంటివా?

గీ. గట్టిగను కౌఁగిలించితి ♦ కాంత! మోద
వార్ధి మున్గితి మోసరి లే ♦ వంగ నోర్వ
వలనుపడ దిన్నుగ్రహింప ♦ నకెనుగాని
గేలమున నెత్తుకొనుమా ♦ క్కె-నయుబోలె.

విదూ——అమ్మా! ఎలుకినుబట్టి పిల్లి యటుకమీఁదకు పారిపోవునట్లు నిన్ను గ్రహించి పైకి తీసికొనినవాఁ డెవఁడు?

నర్మ——నాథా! ఇంద్రునియాజ్ఞచే చిత్రకేతుఁడనునాసోదరసమానుఁడు.

పురు——ఆలాగునా? ఇంద్రసభామంటపంబున నేను నిన్ను చూచియే ప్రతిమ యని భ్రమించితినా?

నర్మ—అవును. నాయెడల నీమోహ మెట్టిదో తెలిసికొనుట కావి చిత్రనాటకమునకు మి మ్మింద్రుఁడు పిలిపించినాఁడు. నీవు నాకొఱ కొంతవిలపించిన నేనింద్రునియాజ్ఞాబాధమున నుండుటచే—

పురు—ఆహా!

గీ. చిత్రమును నిన్ను నిన్నను ♦ చిత్రభంగి
నున్న నిన్నను మఱిమాపుఁ ♦ గన్న నిన్ను
నన్నిమాఱులు గని భాగ్య ♦ దైన్యమునను
పోల్చలేనుంటి నిన్నను ♦ బుద్ధిలేమిఁ
భ్రాంతి గనుపుల భ్రాంతులై ♦ బలుకుఁ గాదె.

విదూ—నీవు గ్రహించని రేఁకపోయినవిగాని నేను వెంటనే గ్రహించినాను.

పురు—(సస్మితము) ఎట్లు?

విదూ—దేవులకు రెప్ప లుండవు కాదా.

పురు—(నవ్వుచు) ఊహించఁబోవుట కాదు. తెప్పపాటు లేదు.

విదూ—అదే. అదే. ఈవాంగి నైన్యముఁను దొంగనోరి వయినసీతోడ పైఁగూర్చుండి కనులు మూసికొని దొంగజపము చేయుచుండ నేనుదొంగచూపులఁ జూచి యితఁడు దొంగపురుషుఁ డనుకొంటిని. స్వామీ! ఆసంగతి నీతో చెప్పఁబోవ యత్నించుచుండ నీ పెద్దకలకలముతో నాకన్నులు మూసికొనిపోయినవి. రాజా! ఎంతమాత్రమైన నెవనికైనఁ దోచ నిచ్చితివా! నన్నేమైనఁ జెప్పనిచ్చితివా! పత్రిరాట్టముముందు బంగారుపిచుకపలుకు యేమి వినఁబడును?

పురు—దేవి! నేను యథార్థముగ చెప్పుచున్నాను. నాకొక్కటే ధైర్యము.

గీ. పురుషగతినుండ నాకనుల్ ♦ పోల్చుకున్న
సహజముగ నాదుమది నిన్ను ♦ సరిగ నెఱుఁగ

కున్న గాటంపు మబ్బులో ♦ నున్న మిత్రు
దారి కనిపెట్టు సూర్యకాం ♦ తంబు భంగి.

విదూ—వంట మైనవిమ్మట పొయ్యి విశేషముగ మండినభంగిని యదృష్టమున సఫలుఁడ వయిననీబుద్ధి యిప్పుడు మిక్కిలి ప్రకాశించు చున్నదే.

పురు—(నవ్వుచు) ఛీ! వయస్యా! సిగ్గు లేక నన్నా క్షేపించు చుంటివా! నేనుపురుషుని వలచితి నని నామతి పోయినదనియు, నితని మంత్రములు నాతల కెక్కెననియు గింజుకొంటివి జ్ఞాపకము లేదా? నాయంతఃకరణము పరిశుద్ధమైనదో నీయంతఃకరణము పరిశుద్ధమైనదో కనిపెట్టితివా.

విదూ—నేను వద్దువద్దని చెప్పుచుండఁగా రాజ్య మితనికి గాదు. ఈమె కిచ్చెదననిగంతులువయిచితివే! ఏదీ! ఇయ్యఁగలిగితివా! ఎవరియంతఃకరణపారిశుధ్య మిందుగనుపడుచునేయున్నది. రాజా! పెండ్లి భోజనము దొరికినబ్రాహ్మణునిముఖమునలె నీముఖ మిూదినము నవింతగ ప్రకాశించుచున్నది. రాజా! నాసంతోషమును పట్ట లేకున్నాను. (గంతులు వైచుచు నర్తించుచున్నాఁడు.) ఓరాజా! ఓదేవి! ఓదేవి! ఓరాజా! అని కేకలు వేయుచున్నాఁడు. (అప్పుడు సుమతి ప్రవేశించుచున్నది)

సుమ—(తొట్రుపాటుతో రాజునుకౌఁగిలించుకొని) ఎందులకు ఎందులకు రాజా! ఎటులుంటివి? (రాజును విదూషకుఁడును సంభ్రమపడుచున్నారు.]

నర్మ—అక్కా! పురుకుత్సున కారోగ్యమును కలుగఁజేసినయెడల నేను కోరిన దంత యిచ్చెద నని మంగళసూత్రముతో వాగ్దానము చేసితివి. నీకాంతునకు సంపూర్ణమైన యారోగ్య మిచ్చితిని. నేను కోరున దేమనఁగా నీకాంతుని నాకీయుము.

విదూ—అయ్యో! దేవీ! ఒక్కపలచనివానికి పైనయొక్కమోస్తరు లో పల నొకమోస్తరు నని నేచెప్పినమాట వినకపోయితివి.

సుమ—(నర్మదవంక యెట్టిభారజూచి) ఛీ! అవతలకు పొమ్ము నీ వెవ తెవు? అమృతహస్తున కిచ్చెదగాని నీకిచ్చెదనంటినా?

పురు—ఆ. అమృతహస్తుఁ డిదిగొ ♦ యమృతాధరయు నిదె

నేను వలచినట్లు ♦ నీకు వితఁడు

చెప్పపోలతి యిదిగొ ♦ యిప్పు డీవిచ్చిన,

నియ్యకున్న, దీని ♦ కే నిజంబు.

సుమ—రాజా! నీకు నిశ్చయముగ నారోగ్యముగ నున్నదా!

పురు—నే నబద్ధ మెటు లాడఁగలను! ఇంతయారోగ్యస్థితి నాజన్మము లోనే నెఱుఁగను.

సుమ—రాజా! నిన్ను నేనిచ్చుటకు నా కేమియధికార మున్నది నర్మదా! ఈరాజు నాచేత నొకరి కియ్యఁబడునంతయస్వాతంత్ర్యము గలవాఁడనని యాతఁడు చెప్పినచో నీ వతనిని దీసికొనవచ్చును.

పురు—(తల వంచుకొని నవ్వుచు మాటలాడ కూరకుండెను.)

నర్మ—రాజా! ఎందులకంతదీర్ఘాలోచన చేయుచుంటివి! మాట లాడ వేల?

సుమ—మహాచక్రవర్తివి. సర్వస్వతంత్రుఁడవు. ఆలోచించి మాకే మా టలాడుము.

పురు—(నవ్వుచు)

ఆ. ఏకకాంత యుండ ♦ నే నస్వతంత్రుండ

నిద్దఱుండ వేఱె ♦ యెన్న నేల?

నొక్కచిలుక వారిల ♦ నొగి జోగుజోన్నవె

న్నునను జోడువారిలు ♦ ననువుగాఁగ.

సుమ—ఇంత యస్వతంత్రుండ వైనసీమోము జూడరాదు. ఈమెను పురుష వేషమున నీవే తీసుకొనివచ్చి నన్ను వంచించితివి. (అని కోపమున పోఁబోవుచున్నది.)

పురు—[ఆమె రెండు చేతులను బట్టుకొని] అయ్యో యయ్యో! నేనేకర్మ మెఱుఁగను. దేవీ! నిష్కారణము కోపపడకుము నన్ను క్షమింపుము.

నర్మ—నాథా! నీభార్య నిన్ను వాకిచ్చినది. ఇఁక నీ వటు పోవలదు. ఇటు రమ్ము. (అని చేయిపట్టుకొని లాగుచున్నది.)

పురు—(గడ్డముపట్టుకొని) నర్మదా! ఒక్కనిమిషము క్షమింపుము. సుమతీ! నేను నిర్దోషిని. నన్ను క్షమింపుము.

విదూ—(తనలో) జాగిలపుజోటిమధ్య నక్క పడినది చిక్కిన ట్లున్నది కదా (ప్రకాశముగా) అమ్మా! సుమతీ! ధర్మశాస్త్రనిపుణుండ నైననేనొకసంగతిఁ జెప్పఁబోవుచున్నాను. విను. అజ్ఞతచేఁ జేయఁబడిన వాగ్దానము నెఱవేర్పఁదగినది కాదు. ఈవైద్యుని నర్మదగా నెఱుఁగక నీవుచేసినప్రమాణము చెల్లఁదగినది కాదు. ఈవ్యవహారము న్యాయసభ కెక్కవలసినదై యున్నది. కాని న్యాయాధిపతియైనరాజు ప్రతివాదికి సాక్షికుఁడు. ఈతనివు నాయొద్దకు మార్చినమొదల—

పురు—ఛీ! ఊరకొమ్ము.

విదూ(నవ్వుచు) లోకువ నేనే కద.

పురు—(గడ్డముపట్టుకొని) సుమతీ! నేనుచెప్పినట్లు వినుము. నామర్యాదను గాపాడుము. నర్మదా! నీవు కోపపడకుము.

గీ. ఇంతి! నీసొత్తు కేవల ♦ మేను గాను
సుమతి కేవలమును నీదు ♦ సొమ్ముగాను.

విదూ—(నవ్వుచు) రాజా చెప్పకపోయితివి! తృతీయపంథను ద్రొక్కుచుంటివా?

ప్రియ— వరుస మీరిద్దఱును నన్ను ♦ పంచుకొనుఁడు
లలిని ప్రాక్పశ్చిమార్ధగో ♦ ళములు వరుస
తరణికాంతిని గ్రహియించు ♦ దారిగాఁగ.

సుమతీ! నీకిష్టమేనా, ఓయురగలోకవాస్తవ్యా! ఇటురమ్ము. ఇటురమ్ము. నీకును సమ్మతమే కదా!

[అంతట నురగ లోకాధిపతి యగు మందారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సీ. ఒక్కగానొక్క కూఁతురు ♦ ముక్కుపచ్చ
యైన నారనికన్యక ♦ నేను కనుల
కలఁపుడీరఁగఁ గాంచి సు ♦ ఖంబుఁ బడఁగ
మాయమై పోయె నేమందు ♦ మాయవిధిని.

ఆ. ఉరగలోకమెల్లఁ ♦ బోరిపోరి గాలించి
దానిఁ జూడలేక ♦ ధరణిఁ జేరి
యుంటి నిటను లేక ♦ యున్న స్వర్గమె నాకు
దిక్కు గాని యేమి ♦ దిక్కు గలదు?

ఆ. కాని యొక్కగాలి ♦ కబురు నా చెవిఁ బడె
చక్రవర్తియింట ♦ చాన గలద
టంచు వానిభార్య ♦ యగుటకు వచ్చెనో?
కాకయున్న నేమి ♦ కారణంబు?

ఆ. పంచవటీకులము ♦ భస్మమై పోవఁగ
సిగ్గువిడిచి మగనిఁ ♦ జెందఁ గోరి
యూరసూరఁ గాక ♦ నొగి లోకములనెల్ల
దిమ్మరిల్లుచుండె ♦ బమ్మరపోఁత.

ఆ. మల్లెపూలదండ ♦ మగని గళమునం
దెట్టాలుంతు వసుమ ♦ నింతహాస్య

మేను జేయవలసె ♦ దానికి సెనయైన
వరుఁడు వెదుక వెదుక ♦ దొరుకకుంట.

ఆ. ఎదిగినట్టిబిడ్డ ♦ యింటనుండఁగఁ గొంచె
మటును నిటును గలుగు ♦ వటుని జూచి
త్వరగ ముడిని బెట్టి ♦ వారిఁ గూర్పనియట్టి
కుమతి ముక్కు చెవులుఁ ♦ గోయవలయు.

ఆ. మాకు సంతు లేదు మా ♦ కర్మ మని కుళ్ళి
మూల్గుచుండ్రు పుట్టి ♦ ములిగినటులు
పిల్ల లున్న నేమి ♦ యిల్లుఁ గూల్చెడువారు
చేటుఁ బఱుట కడుపు ♦ చేటు గాదె.

దైవమా! ఏమి చేయవచ్చును. ప్రారబ్ధ మనుభవించక తీఱునా ఈచక్రవర్తియొక్క మందిరమునకు పోయెదను. ఆహా!

ఆ. అతఁడు నేనుసముల ♦ మైననాతనియింటికి
నేను బిలువకుండ ♦ నేగుచుంటి
పిల్లకొఱకుఁగాదె ♦ వెత లిన్ని బడనయ్యె
కడుపువంటితీపి ♦ కలదె యొకటి?

ఇదిగో రాజమందిరము. ద్వారరక్షకా!

సేన—అయ్యా!

మందా—మీరాజును జూడ మఱియొక రాజు వచ్చె నని చెప్పుము.

సేన—చిత్తము. (అని యామాటలనే చెప్పుచున్నాఁడు.)

పురు—ఏమీ! మీరాజునుచూడ మఱియొక రాజు వచ్చె నని చెప్పె నా! నాకధీనులైనభూలోక రాజన్యులలో నెవ్వఁడు నింతగర్వించినవాఁడు లేఁడే! ఏమీ! ఏరాజయ్యుండును? వచ్చుట యిష్టగోష్టికా? యుద్ధమునకా? ఎవరైన నేమి? ఎందులకైన నేమి? తీసుకొనిరమ్ము.

సేవ—(వచ్చి) అయ్యా! తాము లోనికి రావచ్చును.

(మందారుఁడు లోనికిఁ బ్రవేశించెను.)

నర్మ—(పరుగెత్తుకొని వచ్చి కాళ్ళపైఁ బడి) తండ్రీ! క్షమింపుము! తండ్రీ! కటాక్షింపుము!

మందా—ఛీ! దుర్మార్గురాల!

ఆ. తండ్రి చచ్చె ననుచు ♦ దలఁచితి వే! నీవు
భయము లేకసిగ్గు ♦ బారదోలి
మగనికొఱకు నీవె ♦ మహియెల్ల దిరిగెదు
కాలుగాలుపిల్లి ♦ కరణిగాఁగ.

ఛీ! దుష్టవర్తనురాలా! నావెంటరమ్ము (అని నర్మదను బలాత్కారముగా చేయి బట్టుకొని తీసుకొనిపోఁబోగా.)

పురు—(అదరిపడి కత్తిచేతబూని) ఓహో! ఇతడు నామామ కాఁబోలును! అయిననేమి!

క. ప్రాణము బోయినపోనీ
మానిని దక్కించుకొనెద ♦ మరి శూరుఁడిలన్
ప్రాణము పోయిన పోనీ
మానము దక్కించుకొనిన ♦ మాడ్కిన్ వేడ్కన్.

ఛీ! మూర్ఖుఁడా.

ఆ. కత్తివ్రేటు దినెదో? ♦ కాంతను విడిచెదో?
మామ వగుట రెండు ♦ మార్గములను
జూపినాఁడ గాని ♦ చూపుతో నాకత్తి
మెట్టబారవలయు ♦ నిట్టితరిని.

మందా—ఛీ! చోరుఁడా! ఛీ! మాంత్రికుఁడా!

ఆ. మాయమంత్రములను ♦ మాబిడ్డ నురగలో
కంబునుండి లాగ ♦ గలిగితివిర

ఐంద్రజాలి కేంద్రుఁ ♦ డవనిలో నున్నట్టి
ధనపుఁబాఁతుఁబైకిఁ ♦ దార్చునరణి.
గీ. మించుకన్నుల సిగ్గు హా ♦ యించుటకును
బ్రహ్మ యీరాజ్యమును నీకు ♦ పాలు జేసె?
పంక్తి ఓని పూలఁ దాల్చుచుఁ ♦ బ్రబలుటకును
వనము కాపరియైనట్టి ♦ వానికొలుపు?
గీ. నీవు నాకూఁతు హరియింప ♦ నేను కాని
గొంచుపోవుట తప్పుగ ♦ నెంచితివిర!
దొరనుమించిన యధికారి ♦ దొంగఁజేసి
యిట్టులే గ్రుడ్డిగా రాజ్య ♦ మేలుచుంటె?
ఛీ మూర్ఖుఁడా! నేనునాకూఁతును విడువను. చేతనైనయెడల యుద్ధమునకు రమ్ము.
పురు—అవశ్య మిదిగో వచ్చెదను. వయస్యా! ధనుర్బాణముల నిటు దెమ్ము. సేవకా! కవచమునుకూడ శీఘ్రమున నాయత్తపఱుపుము.
మందా—ఇదిగో నేనును గూడ యుద్ధమునకు సిద్ధపఱుచుకొనుచున్నాను. అవశ్యము తగుస్థలము చూచి యిప్పుడే యుద్ధ మారంభించెదము.
సుమ—నాథా! యుద్ధమెందులకు శాంతింపుము.
పురు—(కోపముతో) నేనుబ్రతికియుండుట నీ కిష్టములేదా!
నర్మ—తండ్రీ! కత్తి మాయసేల కటాక్షింపుము.
మందా—ఛీ! పాంసులా! నోరు మూసికొని నీ వచ్చట దూరమున కొంతసేపు కూర్చుండుము.
నర్మ—(కొంచెము దూరముగ పోయి తనలో)
అహో భగవంతుఁడా! ఇప్పటికైన నన్ను గట్టెక్కనియ్యక పోయి

తివా? ముందునుయ్యి, వెనుకగొయ్యి, మధ్యనన్నుంచితివా? ఒకవైపున దండ్రి, యొకవైపున పెనిమిటి. ఎవరిమాటవిందును? ఎవరిమాట వినక పోదును? ఇద్దఱు నొకరిపై నొకరు నాకొఱకు కత్తులను దూసుకొని యున్నారు. ఓతండ్రీ! అనేకతపములను జేసి నన్ను గాంచి పదునాలుగేండ్లు అల్లారుముద్దుగఁ బెంచిననీవు బహుకష్టములఁ బడి మూఁడులోకములు దిరిగి యేడ్చి యేడ్చి మహాచక్రవర్తిశిఖామణిని చెట్టఁబట్టి వానిప్రక్క నుండఁగ నన్ను బలాత్కారముగ నూడఁబెఱికి యిట్లు నాగొంతుఁ గోసెదవా? విశ్వామిత్రశాపమువలన దపించి యధోలోకమునఁ బడిననన్ను గాంచి ప్రేమించి నాకొఱకు కంటికిమంటి శోకధారగ నేడ్చి దుఃఖభారమున రోగపడి చివరకు నన్నుఁ గాంచుటకు ఫలము; ఓనాథా! ఓమహాచక్రవర్తి! నాతండ్రియు నీమామయు నైన యీవృద్ధమహారాజుయొక్క రక్తమున నీయొక్క వస్త్రములను దడుపుకొనుటయేనా? అయ్యయ్యో! మీయిద్దఱిరక్తమును నా పెండ్లికాలమందు వసంతోత్సవ మగునా? నాథా! అల్లుఁడు మామను నమస్కరింప వలెగాని కత్తినిబూనుచునా. ఓతండ్రీ !నీకత్తి వ్రేటులా నీయల్లునికిదీవెనలు? ఓనాథా నాజన్మమునకు కారణమైననాతండ్రియొక్క రక్తముతో తడిసిన చేతులతోనా నాకుమంగళసూత్రధారణము చేయదలఁచితివి? ఓతండ్రీ నానాథుని జంపిన చేతులతోనా నన్ను తిరిగి యురగలోకమునకు గొనిపోదలఁచితివి? ఓహో! భగవంతుడా! ఏమి దిక్కు యేమి చేయుదును! ఏది గతి! అయ్యో! నాథా! నీవుగాని, అయ్యో! నాతండ్రీ! నీవుగాని మీఇద్దఱొకసారిగాని నాకనులయెదుట చావకమునుపే యింతముప్పునకు కారణమైన నే నంతమునొందుట మంచిది కాదా! తండ్రీ! నీవునాజన్మమున కెట్టికారణ మై

తివిపో, నాచాపునకు కూడ, నిట్టికారణమే మైతివి సుమా! నాథా! నీయెదుట నీకొఱకే చచ్చుచుంటినిసుమా! ఇంతకష్టపడి నిన్ను లభింపచేసుకొనినందులకు నొక్కసారి గట్టిగ నిన్ను కౌఁగిలించుకొనకే చచ్చిపోవుచుంటినిగదా ఇంద్రా! మృషావాదీ! నీపెనిమిటితో నిన్నుఁగూర్చెద నని చెప్పితివే! ఏదీ! ఓశచీ! మగనాలా! నీమాటకూడ యబద్ధ మయ్యెనుకదే! తండ్రీ! పెండ్లికాలమందు నాకు గొంతు త్రాడా యరణ మిచ్చుచుంటివి? ఓసూర్యభగవానుఁడా! నీయింటికోడలిని కావలెనని నే నెంతయేడ్చినను నాకు స్వాధీన మైనది కాదుగదా. ఓపురుకుత్సా! ముందుజన్మమునసైనను నీవే నాకుభర్తవు కావలెనుసుమా! అయ్యో! చంపుకొనుట కిచ్చట నేమున్నది. గ్రుక్కెడుప్రాణ మదెంత సేపు పోవలెను. ఇదిగో నానాథుని కరస్పర్శచే పరమ పూజ్యమైనయీపైఁటకొంగున గొంతున కురి పోసుకొనెదను. అయ్యో! అయ్యో! గళసూత్రయోగమే కాని మంగళసూత్ర యోగము లేదయ్యెనా? (కొంగున కన్నుల కద్దుకొని) తండ్రీ! నమస్కారము. నాథా! నమస్కారపూర్వకముగా దూరమున నుండి కన్నులచేతనే కౌఁగిలించుకొనుచున్నాను. హా ఇంద్రా! మాయకాఁడా నీవలనచెడితిని (గొంతుక కురిపోసికొని) హర హరా! హర హరా! (అని నేల వ్రాలుచున్నది.)

[అప్పుడు శచీదేవేంద్రులాకాశయానమునఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఇంద్రు—నర్మదా! నర్మదా! ఆఁగుము. ఇంద్రుఁడు మృషావాదికాఁడు. లెమ్ము నర్మదా లెమ్ము.

నర్మ—(అదరిపడిలేచి) మహేంద్రా! నమస్కారము! నాపెనిమిటిని నాకు దయచేయుఁడు.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) అందుకొఱకేగద వచ్చితిని.

శచి—(నవ్వుచు) నర్మదా! ఇల్లాలిమాట యసత్యము కాలేదుకదా.
నర్మ—(నమస్కరించి) తల్లీ! క్షమింపుము.
ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఏమీ ఈవింత! ఆతనికూఁతురు నీప్రక్కను, నీక త్తియతనిప్రక్కనా? చాలు చాలు! మామగారిని శిక్షించునం తటిమహాగుణ మీశ్వరభక్తివలన గలిగినది కాఁబోలు నేమి? చాలుఁడూరకుండుము.
పురు—పురందరా! నమస్కారముతమయిష్టానుసారమేనడుచువాఁడను.
మందా—పురందర! నమస్కారము.
ఇంద్రు—కళ్యాణమస్తు! మందారా! నీవునాకుస్నేహితుఁడవును నేను చెప్పినట్లు వినువాఁడవే కద.
మందా—తులసీదళమునువలె తమయానతిని శిరమున ధరింతును.
ఇంద్రు—అటులైన వినుము. నాకుపుత్త్రసముఁడగుమాంధాత పరలోక గతుఁడగుటచే అతనికుమారుఁడైన పురుకుత్సునకు నేనే తండ్రి వంటివాఁడను. నర్మదకుఁదగిన వరుఁడు పురుకుత్సుఁడే. వారిదాం పత్యమువలన మనమిద్దఱము వియ్యమందవలసి యున్నది. వీరిద్ద ఱిని సంఘటన జేయుటయందు నీ ప్రధాని యగు నంశుమంతు డును నాసఖుఁడగు చిత్రకేతుఁడును నేనునుగూడ మిక్కిలి శ్ర మ చేసితిమి! అంశుమంతుఁడాకస్మికముగ మరణించుటచే పా పమీసంగతి నీకుదెలియనందులకు విచారించుచున్నాను.
మందా—మహానుభావా! తమయిష్టప్రకారమే నడువవలసినవాఁడను. సెలవైనయెడల నురగలోకమున వివాహ మొనరింతును.
ఇంద్రు—(నవ్వుచు) మిత్రమా! నే నెచ్చటనుండ నదియే యింద్రలోక ము. నీవెచ్చటనుండ నదియే యురగలోకము. ఈపురుకుత్సునిది భూలోకమేకద! మూఁడులోకము లిచ్చట సమావేశ మైనవి. వివాహమునకు నింతకన్న తగినస్థలమేది.

విదూ-ఆలస్యమెందులకు నేను బ్రహ్మానై, ఇప్పుడే వివాహము చేయుంచెదను

విశ్వా—(ప్రవేశించి) ఆఁగు ఆఁగు ఇదిగో! పురుకుత్సుఁడు చెప్పినట్లు వ్యతిరేక బ్రహ్మ, నైననేను వచ్చుచుంటిని. పురుకుత్సా! ఇప్పుడు నాశాపమునకు విమోచనము కలిగినది.

సీ. "బ్రహ్మసృష్టించు నిక్ష్వాకు ♦ వంశజులకు
సురలలోకమె గతి యింత ♦ వఱకు నీవు
భళిర తద్వ్యతిరేకపు ♦ బ్రహ్మవగుట
నా కథోలోకగతి యిచ్చి ♦ నావు కావె,,

అని నన్నాక్షేపించితివి జ్ఞాపకమున్నదా?

పురు—(నమస్కరించి) అయ్యా! క్షమింపుము.

ఇంద్రు—గాధినందనా ఇంద్రుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

విశ్వా—కళ్యాణమస్తు.

మందా—విశ్వామిత్రా! మందారుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

విశ్వా—కళ్యాణమస్తు! వివాహముహూర్తము సమీపించుచున్నది. సూర్యోదయమైనవెంటనే సుముహూర్తము. అదుగో భాస్కరుఁడుదయించుచున్నాఁడు.

సీ. అల్లుఁడా నీదుపా ♦ దాబ్జంబు లీతఁడు
గడుగఁ దెచ్చినరత్న ♦ కలశ మనఁగ
కన్యాప్రదానన ♦ త్కాలంబునను నీకు
గట్టెడు మేల్పాసి ♦ కంబనంగ
వియ్యంకు లొకరిపై ♦ వేడ్క నొక్కరు జల్లఁ
బట్టిన బగ్గుండి ♦ పళ్లెమనఁగ
(నర్మదనంకదరిగి)
ప్రాకృతి నీదుసా ♦ భాగ్యవృద్ధి కొసంగు,
బంగారుకుంకుమ ♦ బరిణెయనగ.

(పురుకుత్సునివంకఁజూచి)

గీ. పరిఘవిల్లుచుభవదీయ ♦ వంశనాథుఁ
డై నరవిపెండ్లిపెద్దయై ♦ యలరుకతన
వచ్చెఁజూడఁగననదే ♦ ప్రాగ్భరమునఁ
బొలుచునత్యుత్తమప్రభా ♦ పూర్ణుఁడగుచు.

పురు—ఓప్రభాకరా! నమస్కారము.

విదూ—వయస్యా! ఈసూర్యునిఁజూచి నీకునమస్కరించవలెనని బుద్ధిపుట్టినదికాని పెండ్లి యరిసెవలెనుండుటచే నీతనినోటఁబడనైచుకొనవలెనని నాకు బుద్ధిపుట్టుచున్నదిసుమా.

విశ్వా—పురుకుత్సా! నర్మదా! మంగళస్నానగౌరీపూజాదులు చేయించవలసియున్నది. మీరులోనికిరండు. మందారా! కన్యాప్రదాతవు. నీవుకూడరమ్ము. (పురుకుత్సుడు, నర్మదయు, సుమతియు, విదూషకుఁడును, విశ్వామిత్రుఁడు, మందారుఁడును లోనికిఁబోవుచున్నారు.)

ఇంద్రు—శచీ! భగవంతుఁడనుకూలదాంపత్యము నేమకూర్చినాడుసుమా.

శచి—సందేహమేమి!

(విశ్వా, పురు; నర్మ, మందా, విదూ, ప్రవేశించుచున్నారు.)

విశ్వా—పురుకుత్సా! పితృసమానుఁడగునింద్రునికి నీయిద్దఱుభార్యలతోను నమస్కరించుము. (పురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాడు.)

ఇంద్రు-గీ. భార్యలిద్దరునిన్గొల్వఁ ♦ బరమభక్తి
శాశ్వతంబుగనిలయేలు ♦ చక్రవర్తి
శ్రీసతియుభూసతియుపాద ♦ సేవఁజేయ
విమలదయలోకములఁబ్రోచు ♦ విష్ణుభంగి.

నీమామగారికి నమస్కరింపుము. (పురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

మందా—పురుకుత్సా!

గీ. వీరినిద్దరినొకరీతి ♦ గారవమున
గాంచి ప్రతిభాధిక తనీవు ♦ గాంచుమయ్య
భవ్యభవదీయవంశాధి ♦ పతియగురవి
మెలమిభార్యాద్వయంబుతో ♦ నెసఁగినటుల.

ఆ. ఉరగకాంతనీకు ♦ నువిదయాటనునీదు
చరితవినెడుచదువు ♦ నరులకెప్పు
డురగభయము లేక ♦ నుండునట్టుగ నేను
వరమునిచ్చినాఁడ ♦ వత్సనీకు.

ఇంద్రు—గాధినందనా! తాముఁగూడ నేమైన నీతనికివర మొసంగెదరా!

విశ్వా—(నవ్వుచు) నాయాశ్రమమందు దుప్పినిచంపినయప్పుడే యాత నికివరంబిచ్చితి. వినను నర్మదా!

గీ. మున్నురగలోకమందున ♦ భువినిపిదప
దివినితరువాతనటుమీఁద ♦ భువినిదిరిగి
యిటనెవ్వైదవపరిపతి ♦ నెనయునీకు
నైదవతనంబుశాశ్వతం ♦ బౌనుగాత.

పురు—అయ్యా! ఋషిసత్తమా! ఇంద్రాది దేవతలదర్శించియు తిరిగిభూలోకమునకువచ్చి సూర్యసమానుడగు పుత్త్రునిగాంచి సుఖింతు వని దామునాకు సెలవొసంగిరి. అంతయును నెరవేరెనుకాని—

విశ్వా—(నవ్వుచు) నీతాతయువనాశ్వుఁడు సంతానముకొరకింద్రియాగమునుజేసి నీతండ్రియగుమాంధాతనుగాంచెను. ఆతనికి ఇంద్ర యాగమునందుగాని ప్రత్యక్షముగాని దేవేంద్రుఁడు నీమహాదృష్టవశమున నిప్పుడే శచీసహితుఁడై ప్రత్యక్షమయ్యెను. నీచేత నిప్పుడింద్రయాగమును జేయించుకొనకేవచ్చియుంటిని. యాగ దీక్షితుఁడవుగమ్ము. నీకుసంతానము కలిగినదనే భావింపుము.

పురు—మహేంద్రా! తమసెలవుగూడ దయచేయఁబడునుగాక.

ఇంద్రుడు—అవశ్యముచేయుదుము. ఇకనిక్కడ నవశిష్టమేమున్నది.

విదూ—(నిలుచుని)అయ్యో! అయ్యో! యింకొకచిన్న యవశిష్టమున్నది. హోమమొకటి చేయవలసియున్నది.

విశ్వా—హోమమెందుకు?

విదూ—క్షమించినచో చెప్పెదను.

ఇంద్రుడు—క్షమించితిని. చెప్పుము.

విదూ—(తానుదూరముగానిలుచుండి) హోమమెందుకు చేయవలె ననగా (ఒకటిరెండు అనిమోపువరకులెక్కపెట్టి) ఈసప్తగ్రహకూటమువలని బాధప్రపంచమునకు లేకుండుటకొరకు—

పురు—(మహేంద్రా) అవశిష్టమును నాయానందమునకు మితియును గూడ లేదు. ఐననిటులకోరెదను.

గీ. ధరణిమీఁదనీతిబాధలు లేక ♦ దనరుఁగాక
ప్రజలయన్యోన్యవైరముల్ ♦ వాయుఁగాక
కవితరాజపోషణమున ♦ గ్రాలుఁగాక
నీతిపాలనమునరాజు ♦ నెగడుఁగాక.

ఇంద్రు—తథాస్తు.

విశ్వా—తథాస్తు. తథాస్తు.

పంచమాంకము,

సర్వముసంపూర్ణము.

